સ્વઅધ્યયનપોથી

ભાગ - ૨

ધોરણ 6

વિદ્યાર્થીનું નામ _____ રોલ નંબર _____

શાળાનું નામ _____ વર્ગ _____

સલામત શાળા
સલામત ગુજરાત

બાળકો માટે માર્ગ સલામતી : શું કરવું? અને શું ના કરવું?

✔ શું કરવું

ટ્રાફિક સિગ્નલનું પાલન કરવું.

હેલ્મેટ અવશ્ય પહેરવું.

✗ શું ના કરવું

વાહન ચલાવતી વખતે મોબાઈલનો ઉપયોગ કરવો નહીં.

જ્યારે પણ તમે સડક પાર કરો ત્યારે...

૧. વિચારો

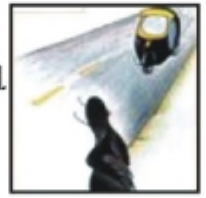
સડક પાર કરવા માટે સલામત સ્થળ કયું છે? હું ક્યાંથી દરેક વાહનોને સંપૂર્ણપણે જોઈ શકું છું? એ નક્કી કરો કે તમે ક્યાંક પાર્ક કરેલી કારની પાછળ સંતાઈ ગયા તો નથી?

૨. થોભો

જ્યાંથી તમે સડક પાર કરવા માંગો છો, તેના કિનારા પર જ થોભો.

૩. જુઓ અને વિચારો

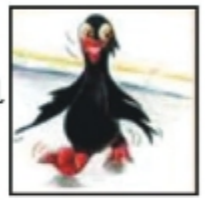
બંને બાજુ જુઓ કે કોઈ વાહન આવી રહ્યું નથી ને?

૪. પ્રતિક્ષા કરો

સડક પરથી બધાં વાહનોને પસાર થવા દો તથા સડકને વાહન વગરની થવા દો.

૫. સડક પાર કરો

સડક પર સીધા ચાલીને સડક પાર કરો.

૬. જોવાનું અને સાંભળવાનું ચાલુ રાખો

જ્યાં સુધી તમે સડક પાર કરીને બીજી બાજુ પહોંચી ના જાવ ત્યાં સુધી સડકની બંને બાજુ જોવાનું ચાલુ રાખો.

Education Department
Government of Gujarat
GSDMA
GUJARAT INSTITUTE OF DISASTER MANAGEMENT
BUILDING RESILIENCE
unicef | for every child
All India Disaster Mitigation Institute
શિક્ષણનો અધિકાર

પ્રેરણા

ડૉ. રતનકંવર એચ. ગઢવીચારણ (IAS)

સ્ટેટ પ્રૉજેક્ટ ડાયરેક્ટર,
સમગ્ર શિક્ષા, ગાંધીનગર

માર્ગદર્શન

પ્રકાશ ત્રિવેદી
નિયામક, જીસીઈઆરટી

ડૉ. એમ. એમ. પટેલ (GAS)
એએસપીડી, સમગ્ર શિક્ષા

એસ. જે. ડુમરાળિયા
સચિવ, જીસીઈઆરટી

મહેશ મહેતા
સચિવ, સમગ્ર શિક્ષા

સંકલન

ધર્મેશ રામાનુજ
અતુલ પંચાલ
રીઝવાનાબેન મિરઝા
ડૉ. અખિલ ડી. ઠાકર
સુચિતકુમાર પ્રજાપતિ
હેમલબેન પંડ્યા
અનિલકુમાર ઉપાધ્યાય
સંજય ચૌધરી
નિરવ મિસ્ત્રી

લેખન-સમીક્ષા ગુજરાતી

કલ્પેશભાઈ પટેલ
મહેન્દ્રભાઈ રોહિત
જહુરૂદ્દીન શેખ
નીલમબેન પ્રજાપતિ
ડૉ. હરેશ ચૌધરી
દીપક પટેલ
મીનેશભાઈ વાળંદ
વિજયભાઈ શાહ
ડૉ. ફાલ્ગુનીબેન ગજજર
સંતુભાઈ ચારેલ
દિનેશભાઈ ભાભોર
હરીશ ભોકણ
રાકેશ પટેલ
ડૉ. રામસિંહ ઝાલા
મમતા શર્મા
જયપાલસિંહ પરમાર
આર. કે. પટેલ
એસ. જે. ડામોર

લેખન-સમીક્ષા ગણિત

શીતલબહેન રાયમંગિયા
નીરજ રાવલ
મિતલબહેન કકાસણિયા
રાધાબહેન યાદવ
સુચિતકુમાર પ્રજાપતિ
સંજયભાઈ પટેલ
ગોવિંદભાઈ પટેલ
સોનલબહેન ભુવા
હિરજીભાઈ ડોબરિયા
પરિમલ પટેલ
અશોકકુમાર પરમાર
વિરાગકુમાર ગરાલા
કેતનકુમાર પ્રજાપતિ
ગોપીબહેન શાહ
રમેશકુમાર ઠક્કર
નિલેશકુમાર નાથાણી
હાર્દિકભાઈ સુથાર
કિશોરભાઈ ચિત્રોડા
હર્ષવર્ધનસિંહ જાડેજા
મહેન્દ્ર મકવાણા

લેખન-સમીક્ષા અંગ્રેજી

તુષારભાઈ કાનાણી
વિજયભાઈ ટાંક
સ્વાતિબેન સવસેતા
ડૉ. વર્ચેસા ભાડ
નૈમિષ ગણાત્રા
વિરલભાઈ મહેતા
મનિષભાઈ સંચાણીયા
શિલ્પાબેન કોટક
ડૉ. રીટા કુંવરીયા
રસુલ એરંડીયા
સચદેવ સંજયભાઈ
આદિત્યભાઈ પંડ્યા
માધવીબેન ડોબરીયા
ડૉ. દિપેશભાઈ અસોદરીયા
નંદન સીમરીયા
નૈમિષાબેન પરમાર

લેખન-સમીક્ષા વિજ્ઞાન

આશિષકુમાર પંડ્યા
તેજસ પટેલ
કિરણકુમાર ઠક્કર
મોનિકાબેન પટેલ
ભવદીપ પટેલ
રાજેશ પટેલ
મિત્તલ પટેલ
પ્રશાંત શર્મા
ધવલભાઈ પટેલ
નમ્રતાબેન ભટ્ટ
હેમલ પંડ્યા
પ્રકાશ સુથાર
મેહુલ સુથાર
અલ્પેશ પ્રજાપતિ
યોગેશકુમાર પટેલ
રાકેશ દરજી
દિનેશ પટેલ

લેખન-સમીક્ષા સામાજિક વિજ્ઞાન

હરજીભાઈ પ્રજાપતિ
નિકુલ સથવારા
જગદિશકુમાર સોલંકી
અનિલકુમાર રાણા
જીના અમીન
ભાવિનગિરિ ગોસાઈ
ભરતસિંહ વાઘેલા
આશિષ પટેલ
પંકજ પ્રજાપતિ
પ્રિતશ ગજજર
ભારતકુમાર તલરેજા
જગમાલભાઈ ડોડિયા
બી. એમ. મેટાલિયા
હિતેશ ગઢીયા
સૌરભકુમાર પટેલ
ઉર્વશી પટેલ
તેજસ પટેલ
દિનેશભાઈ વાઘેલા
દિલીપકુમાર મકવાણા
પ્રવીણભાઈ ઠાકોર
પરેશભાઈ પ્રજાપતિ
વિજયભાઈ જોરા
કાજલ સેવક

લેખન-સમીક્ષા હિન્દી

ડૉ. જે. બી. જોશી
જયમીનકુમાર રોઘેલીયા
રમેશભાઈ મઢવી
હિતેષકુમાર નાયક
દિવ્યાબેન માંગાણી
મુકેશપુરી ગોસ્વામી
ડૉ. પરેશ ગામી
પ્રકાશ સોની
રોનકબેન પટેલ
દેવિકા મકાણી
આમીન પઠાણ
આરીફહુસેન મનસુરી
રેવાભાઈ પ્રજાપતિ
બ્રિજેશકુમાર નાયી

લેખન-સમીક્ષા સંસ્કૃત

હિમાંશુભાઈ પંડ્યા
જાગૃતિબેન કટારીયા
તેજસભાઈ ત્રિવેદી
ભૂમિકાબેન કંસારા
કિંજલબેન સુખડીયા
નરેન્દ્રભાઈ રાવલ
કાશ્મીરાબેન જોષી
પદમાબેન કદમ
ડૉ. અમીબેન જોષી
દિપીકાબેન પટેલ
લીનાબેન ઉપાધ્યાય
ગાયત્રીબેન સોની
શિલ્પાબેન ઉપાધ્યાય
હેતલબેન ઠાકર

પ્રસ્તાવના

સૌ પ્રથમ તો સત્રની સ્વઅધ્યયનપોથીનાં પ્રયોગ માટે આપ સૌ સાથે ટીમને ધન્યવાદ. મોટાભાગે વિદ્યાર્થીઓને પુરા વર્ષની દરેક વિષયની સ્વઅધ્યયનપોથીઓ સ્કૂલમાં દરરોજ સાથે લઈને આવતા હોય છે. વિષયના સરળીકરણ માટેના અભિગમ તેમજ બધા વિષય બધી સ્વઅધ્યયનપોથીમાં ક્રમિક માસવારના આયોજન મુજબ ગોઠવણી કરવામાં આવેલ છે. જે ધ્યાને લઈ સત્ર મુજબની આ સ્વઅધ્યયનપોથીનું નિર્માણ થયેલ છે. મૂળભૂત શિક્ષણ બુદ્ધિ, જ્ઞાન, ક્ષમતા વર્ધન, શારીરિક, માનસિક મને મૂલ્ય વિકાસને સમર્થન આપવાનું કાર્ય કરતું હોય છે. શીખવાની પ્રક્રિયા સાથે શિક્ષક-વિદ્યાર્થીનો સહ-સબંધ, અભિગમ, નવાચાર જેવી અનેકવિધ બાબતો જોડાઈને શાલેય શિક્ષણની શરૂઆત થતી હોય છે. વિદ્યાર્થી શાળાના વર્ગોમાં, ઘરે અને સમાજમાં વિવિધ અનુભવો પ્રાપ્ત કરી શીખવાનો પ્રયાસ કરતા હોય છે. અહીં જાતે શીખવાની પ્રક્રિયા પર વધુ ભાર દેવા માટે સ્વઅધ્યયનપોથીમાં મહાવરા સાથે અનુભવયુક્ત બાબતોને જોડવાનો પ્રયાસ કરાયો છે.

આ સ્વઅધ્યયનપોથીમાં દરેક વિષયનું પૂર્વજ્ઞાન, અગાઉની માહિતીનું હસ્તાંતરણ અને શીખેલી બાબતોનું પુનરાવર્તન થઈ શકે તે માટેની પ્રવૃત્તિઓ બ્રિજકોર્સનાં માધ્યમે મુકવામાં આવે છે. બાદમાં ક્રમશઃ દરેક વિષયના માસવાર અભ્યાસક્રમ અને સત્રને ધ્યાને લઈ એકમ આધારિત પ્રવૃત્તિઓનું આયોજન મુકાયેલ છે. વિષય અનુબંધિત પ્રવૃત્તિઓ શિક્ષક-વિદ્યાર્થીની શીખવા-શીખવવાની પ્રક્રિયાને બળવત્તર બનાવી શકાય તે માટે વિવિધ પ્રયુક્તિઓ સાથે મુકવામાં આવી છે તેને ધ્યાને લઈ વર્ગ પ્રક્રિયામાં વિદ્યાર્થીઓની સિધ્ધિઓના વિકાસની તક ઊભી થાય તેવું વાતાવરણ નિર્માણ થશે.

ધોરણ 10ની આ સ્વઅધ્યયનપોથીમાં સત્રવાર આમેજ કરાયેલ અંગ્રેજી, ગુજરાતી, વિજ્ઞાન, ગણિત, સામાજિક વિજ્ઞાન વિષયની પ્રવૃત્તિઓ એકમ, અધ્યયન નિષ્પત્તિઓ અને વિદ્યાર્થીના વિકાસ માટેના ધ્યેયોને ધ્યાને લઈ નિર્માણ કરવામાં આવી છે. રાષ્ટ્રીય શિક્ષણ નીતિ-2020 અનુસાર શીખવાની પ્રક્રિયામાં વર્ગ સાથે વિદ્યાર્થીની વ્યક્તિગત શીખવાની પ્રક્રિયા પણ વધુ અગત્યની બની રહે છે. અપાયેલ પ્રવૃત્તિમાં મહાવરા સાથે સ્વ-અનુભવ, તર્ક, કલ્પના, પ્રકલ્પ, તાર્કિક ચિંતન, રોજિંદો વ્યવહાર, અવલોકન, સર્જન તેમજ અધ્યયન નિષ્પત્તિ આધારિત બાબતો જોડવામાં આવી છે.

અધ્યયન માટેની આ સ્વઅધ્યયનપોથીમાં માસવાર પ્રવૃત્તિ આયોજન સાથે શિક્ષક-વિદ્યાર્થીને શીખવાની બાબતોનું પરસ્પર જોડાણ થાય તેવા પ્રયાસો હાથ ધરાયેલ છે. દરેક વિષયના અનુબંધની પ્રવૃત્તિઓ તરીકે વિજ્ઞાનમાં પ્રયોગશીલતા, ભાષામાં ભાષાસજ્જતા, ગણિતમાં તાર્કિક ચિંતન, ગણન, સામાજિક વિજ્ઞાનમાં જીવનઘડતર ઐતિહાસિક સમજ માટેની પ્રવૃત્તિઓ મહાવરા સાથે મુકવામાં આવી છે. આગળના ધોરણના પ્રમુખ અધ્યયન બિંદુઓ, ચાલુ વર્ષના એકમની વિષયવસ્તુના જરૂરી મહાવરા સાથે નિર્માણ થયેલી સત્ર મુજબની આ સ્વઅધ્યયનપોથીનાં નવાચારી પ્રયોગને આવકારી વર્ગકાર્યમાં વધુ અસરકારી પરિણામ પ્રાપ્ત થાય તે માટે શુભકામનાઓ.

અહીં અપાયેલ દરેક વિષયની સત્રવાર પ્રવૃત્તિઓ વર્ગ અધ્યાપન પ્રક્રિયામાં સમજપૂર્વક અને રસ સાથે થશે તો શીખવાની સાથે ગુણવત્તામાં પણ વધારો થશે તેવી શ્રધ્ધા સેવું છું.

ડૉ. રતનકંવર એચ. ગઢવીચારણ (IAS)

સ્ટેટ પ્રોજેક્ટ ડાયરેક્ટર, સમગ્ર શિક્ષા

શિક્ષક-વાલી જોગ સંદેશ

નમસ્કાર.

શિક્ષણ અવિરત ચાલતી પ્રક્રિયા છે, તે માત્ર વર્ગખંડ, સમયપત્રક કે વિષયમાં જ બંધાયેલું રહેતું નથી. રાષ્ટ્રીય શિક્ષણ નીતિ 2020 અનુસાર શિક્ષણના અધ્યયન બિંદુઓને શીખવવા માટે પ્રશ્નોત્તરી, પ્રવૃત્તિ, અવલોકન, પ્રોજેક્ટ, સર્વે જેવી વિવિધ પ્રયુક્તિઓનો સહારો લેવાનો છે. અહીં નિર્માણ થયેલી મહાવરાની વિવિધ સામગ્રીમાં આ બધી જ બાબતોને કાળજીપૂર્વક ધ્યાનમાં લેવાયેલી છે. આ સામગ્રીના મહાવરા માટે નીચે મુજબની કેટલીક બાબતોને ધ્યાનમાં રાખીશું તો આપણા વિદ્યાર્થીઓ અપેક્ષિત શૈક્ષણિક ક્ષમતા કેળવી શકશે અને નવા શૈક્ષણિક વર્ષના અભ્યાસક્રમને સારી રીતે સમજીને શીખવાનું શરૂ કરી શકશે.

અહીં આપેલા મહાવરામાં મુખ્ય ત્રણ બાબતોની કાળજી લેવાઈ છે. **પ્રથમ** વિદ્યાર્થીઓને અગાઉના ધોરણના વિષયને અનુરૂપ વિષયવસ્તુનો પુનઃ પરિચય થાય તેવી બાબતોને અપાઈ છે. **બીજું,** અપાયેલ દરેક મહાવરા માટે એવી બાબતોનો આધાર લેવાયો છે જેની સંકલ્પનાઓ અભ્યાસ માટે પાયારૂપ હોય. આ બાબતો અગાઉના ધોરણના વિષયવસ્તુની સંકલ્પનાને વધુ દૃઢ બનાવી તેને શીખવા માટે સરળતા રહે તેવું વાતાવરણ નિર્માણ કરશે. **ત્રીજું,** અભ્યાસક્રમનો પ્રારંભ થાય તે પહેલાં વિદ્યાર્થીઓના પ્રવર્તમાન શૈક્ષણિક સ્તરનું સાર્વત્રિક મૂલ્યાંકન પણ થઈ શકે. આવું કરવાથી વર્ગ કે વિષય શિક્ષક વિદ્યાર્થીઓનું સ્તર માપીને નવી બાબત શીખવવાની શરૂઆત કરે તે પહેલાં તેને કયા પ્રકારનું આયોજન કરવું ? કેવી પદ્ધતિનો સહારો લેવો? કઈ કઈ પ્રયુક્તિઓને આયોજનમાં સમાવિષ્ટ કરવી તેનો ખ્યાલ આવે. આનાથી અગાઉના વર્ષની અધ્યયન ખોટ (લર્નિંગ લૉસ)ની અસર હાલના ધોરણમાં ન પડે.

- સ્વઅધ્યયપોથીમાં આપેલી દરેક બાબતમાં પ્રવૃત્તિઓ પણ સમાવિષ્ટ હોવાથી પ્રવૃત્તિ માટે પૂરતો સમય આપવો.
- સ્વઅધ્યયપોથીમાં પ્રવૃત્તિઓમાં લખવા-વાંચવા સાથે જૂથ અને સમૂહમાં પ્રવૃત્તિઓ પ્રોજેક્ટ કાર્ય જેવી વિવિધ બાબતોનો સમાવેશ કરેલ હોઈ તેને પણ શીખવાનો અગત્યનો ભાગ માનીને તે કરવા માટે પૂરતો સમય અને સ્વતંત્રતા આપવી.
- સ્વઅધ્યયપોથીની આ પ્રવૃત્તિઓ દરમ્યાન વિદ્યાર્થીને તેના મિત્ર, કુટુંબીજનો અને અન્ય લોકોની જરૂર પડે તેવું આયોજન હોવાથી તેને પ્રવૃત્તિ માટે અન્ય સાથે કામ કરવાની છૂટ આપવી.
- સ્વઅધ્યયપોથીની પ્રવૃત્તિઓ શાળા અને ઘર બંને જગ્યાએ એક સાથે ચાલે તે માટેનું આયોજન વિદ્યાર્થીઓને સતત જણાવતા રહીને તેમને આગળના અભ્યાસ માટે પણ જોડવાના છે તેનો ખ્યાલ આપવો.
- સ્વઅધ્યયપોથીની પ્રવૃત્તિઓ અભ્યાસક્રમ સાથે સંકળાયેલ હોવાથી તેને માત્ર મનોરંજન સ્વરૂપે ન માની લેતાં વિદ્યાર્થીઓ ગંભીરતાથી તે કરે અને તેમાંથી શીખે તેવું આયોજન કરવું.

- સ્વઅધ્યયપોથીની આ સંપૂર્ણ પ્રક્રિયા વધુ મહાવરા માટેની હોવાથી વર્ગના દરેક વિદ્યાર્થી દરેક અધ્યયન નિષ્પત્તિની પ્રવૃત્તિમાં સમાન સ્તરે પહોંચે તે માટે પ્રયાસ કરવો.
- સ્વઅધ્યયપોથી એ અધ્યયન કચાશ(ખોટ) પૂરી કરવાનો પ્રયાસ હોવાથી શિક્ષક સાથે વાલી, શિક્ષિત મોટા ભાઈ-બહેન અને ઉપલા ધોરણના મિત્રો પણ વિદ્યાર્થીને મદદ કરે તે ઇચ્છનીય છે.
- સ્વઅધ્યયનપોથી સાથે આપેલી મહાવરાની વિવિધ પ્રવૃત્તિઓ અભ્યાસક્રમની સંકલ્પનાઓને સમજવું સરળ બની રહે તેવો પ્રયાસ કરવા માટે બને તેટલો વધુ સમય મહાવરા માટે આપવાનું આયોજન કરવું.
- સ્વઅધ્યયપોથીમાં એવી બાબતોનો સમાવેશ કરાયો છે જેનાથી વિષયવસ્તુની સંકલ્પના સમજવું સરળ બને છે તેને ધ્યાને લઈ પ્રવૃત્તિઓ કરાવતા સમયે તે પૂરેપૂરી રીતે શીખી જાય તેની કાળજી લેવાય તે જોવું.
- સ્વઅધ્યયપોથીમાં આપેલી પ્રવૃત્તિઓમાં લેખન અલગ નોટબુકમાં કરવાનું હોય ત્યાં વિદ્યાર્થીઓની લખેલ પ્રવૃત્તિઓની સમયસર ચકાસણી કરી તેની સારી અને સુધારાત્મક બાબતોનું વ્યક્તિગત માર્ગદર્શન આપવું ઇચ્છનીય છે.
- આપેલી પ્રવૃત્તિઓ વિદ્યાર્થીની સમજ અને સંકલ્પનાના વિકાસ માટે હોવાથી વર્ગના વિદ્યાર્થીઓ અધ્યયન નિષ્પત્તિ આધારિત એક-બે પ્રવૃત્તિઓ બાદ તેને સમજી શકયા છે તેવું જણાય તો તે પૈકીની અન્ય પ્રવૃત્તિઓ ગૃહકાર્યમાં આપી શકાય જેથી વર્ગમાં અન્ય અધ્યયન નિષ્પત્તિ આધારિત પ્રવૃત્તિઓ કરવામાં પૂરતો સમય મળી શકે.
- આપેલી પ્રવૃત્તિઓની સમજ માટે ચિત્રો, સાધન-સામગ્રી અને અન્ય સહાયક સંદર્ભનો આધાર લેવાયો છે તેને ધ્યાને લઇ તેવી પ્રવૃત્તિઓ માટે તે સંદર્ભિત સામગ્રીની સમજ મળી રહે તેવું આયોજન હાથ ધરવું.
- અહીં પસંદ થયેલી મોટાભાગની પ્રવૃત્તિઓ અભ્યાસક્રમને વધુ બળવત્તર બનાવવાના હેતુસર આપેલ હોવાથી વર્ગના તમામ વિદ્યાર્થીઓ આ પ્રવૃત્તિઓની સંકલ્પના અને સમજ કેળવે તે માટે પ્રવૃત્તિ દરમ્યાન પૂરતું માર્ગદર્શન અને પરોક્ષ મૂલ્યાંકન કરતાં રહેવું.
- અહીં આપવામાં આવેલ પ્રવૃત્તિઓ માત્ર જે તે અધ્યયન નિષ્પત્તિમાં સમાવિષ્ટ સંકલ્પનાના મહાવરા માટે આપેલ છે. વર્ગમાં જરૂરી મહાવરા માટે આ પ્રકારની વધુ પ્રવૃત્તિઓનો વિકાસ કરી તેનો પણ મહાવરો કરાવી શકાય.
- પ્રવૃત્તિઓ તેના વિષયની નવી સંકલ્પનાઓ સરળ કરવા માટે હોવાથી તેનો પૂરતો મહાવરો થાય તે માટે વર્ગનું સમયપત્રક વિષયવાર ગોઠવી તે મુજબ કાર્ય થાય તે જોવું.

મહેશ મહેતા

સચિવ

સમગ્ર શિક્ષા

અનુક્રમણિકા

એકમ ક્રમ	વિષય	પ્રકરણ	પાના નંબર
4	ગણિત	ભૂમિતિના પાયાના ખ્યાલો	1
2	સામાજિક વિજ્ઞાન	આદિમાનવથી સ્થાયી જીવનની સફર	7
14	સામાજિક વિજ્ઞાન	વિવિધતામાં એકતા	15
3	હિન્દી	समझदार नन्ही	22
4	હિન્દી	गिनती 51 से 100	32
3	વિજ્ઞાન	પદાર્થોનું અલગીકરણ	39
4	संस्कृत	सङ्ख्या	48
5	संस्कृत	हस्ती हस्ती हस्ती	51
2	અંગ્રેજી	Two : Mo-Chho	53
5	ગણિત	પાયાના આકારોની સમજૂતી	66
3	સામાજિક વિજ્ઞાન	પ્રાચીન નગરો અને ગ્રંથો	74
10	સામાજિક વિજ્ઞાન	પૃથ્વીનાં આવરણો	82
5	હિન્દી	घरती को महकाएँ	89
6	હિન્દી	सुबह	97
4	વિજ્ઞાન	વનસ્પતિની જાણકારી મેળવીએ	106
6	संस्कृत	सप्तवासराः	117
7	संस्कृत	करोति	120

4 ભૂમિતિના પાયાના ખ્યાલો

અધ્યયન નિષ્પત્તિ :

M 610 આસપાસનાં ઉદાહરણો પરથી રેખા, રેખાખંડ, ખુલ્લી અને બંધ આકૃતિ, ખૂણા, ત્રિકોણ, ચતુષ્કોણ, વર્તુળ વગેરે જેવા ભૌમિતિક આકારોનું વર્ણન કરે છે.

M 601.1 આસપાસનાં ઉદાહરણો પરથી બિંદુ, રેખાખંડ, રેખા, કિરણની સમજ દર્શાવે છે.

M 610.2 માપપટ્ટી અને દ્વિભાજક દ્વારા બે રેખાખંડની સરખામણી કરે છે.

M 610.3 છેદતી રેખાઓ અને સમાંતર રેખાઓની સમજ દર્શાવે છે.

M 610.4 જુદા-જુદા પરિપ્રેક્ષ્યમાંથી લંબરેખાને ઓળખે છે.

M 610.5 વક્રનું ખુલ્લા અને બંધ વક્રમાં વર્ગીકરણ કરે છે.

M 610.6 બહુકોણનાં અંગો ઓળખે છે.

M 611 ખૂણાની સામાન્ય સમજ દર્શાવે છે. (આસપાસ રહેલ ખૂણાને ઓળખે છે, ખૂણાના માપના આધારે વર્ગીકરણ કરે છે, 45 અંશ, 90 અંશ અને 180 અંશના ખૂણાના સંદર્ભે ખૂણાના માપનો અંદાજ કાઢે છે.

વિષયવસ્તુના મુદ્દા :

4.1 બિંદુ, રેખા, રેખાખંડ

4.2 ખૂણો

4.3 બહુકોણ

પૂર્વજ્ઞાન :

- વિવિધ વસ્તુઓના આકારોની સમજ

---

1. યોગ્ય વિકલ્પ પસંદ કરો :

(1) ત્રણ અસમરેખ બિંદુઓ આપેલાં છે. બે બિંદુઓમાંથી કુલ કેટલી રેખાઓ પસાર થાય ?

(A) 1 (B) 3 (C) 2 (D) 4

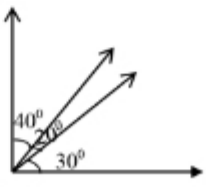
(2) સપ્તકોણના વિકર્ણોની સંખ્યા કેટલી હોય છે ?

(A) 21 (B) 42 (C) 7 (D) 14

(3) આકૃતિ 4.1 માં ખૂણાઓની સંખ્યા કેટલી છે ?

(A) 3 (B) 4

(C) 5 (D) 6

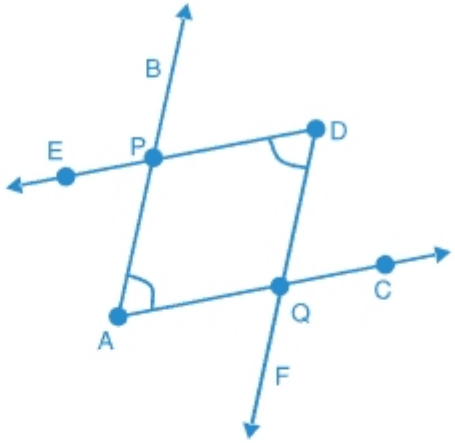
આકૃતિ 4.1

(4) એક બહુકોણની બાજુઓની સંખ્યા અવિભાજ્ય સંખ્યા છે. બાજુઓની આ સંખ્યા બે નાનામાં નાની અવિભાજ્ય સંખ્યાઓના સરવાળા જેટલી છે, તો આ બહુકોણના વિકર્ણોની સંખ્યા કેટલી ?

(A) 4 (B) 5 (C) 7 (D) 10

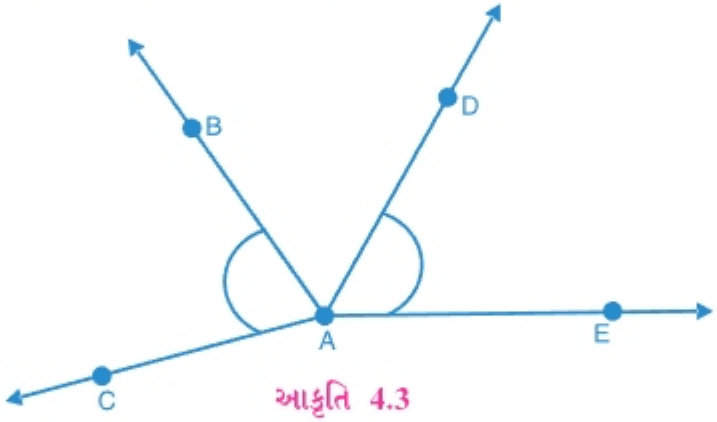
2. ખાલી જગ્યા પૂરો :

(5) આકૃતિ 4.2માં દર્શાવેલા ખૂણાઓમાં સામાન્ય બિંદુઓની સંખ્યા ..... છે.

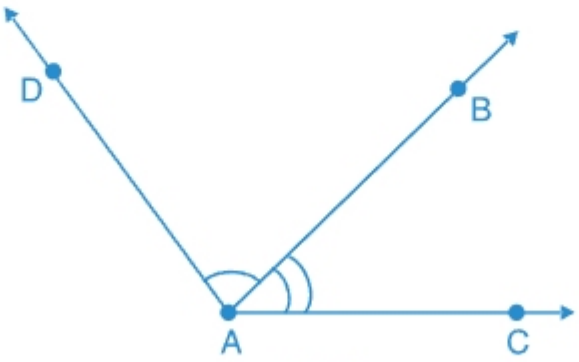
આકૃતિ 4.2

(6) આકૃતિ 4.3 માં દર્શાવેલા બે ખૂણાઓનું સામાન્ય બિંદુ ..... છે.

આકૃતિ 4.3

(7) આકૃતિ 4.4માં $\angle BAC$ અને $\angle DAB$માં સામાન્ય ભાગ ..... છે.

આકૃતિ 4.4

(8) એક કાગળ પર દોરેલા ખૂણાની ભૂજાઓની લંબાઈ વધારવામાં આવે, તો .....નું માપ બદલાતું નથી.

(9) જો રેખા PQ ∥ રેખા m હોય, તો રેખાખંડ PQ ..... રેખા m.

(10) બે રેખાખંડ છેદે તો ..... બિંદુમાં છેદે.

3. સૂચના મુજબ કરો :

(11) આકૃતિ 4.5માં આપેલા બધા રેખાખંડનાં નામ આપો.

આકૃતિ 4.5

(12) આકૃતિ 4.6માં કેટલાં બિંદુઓ દર્શાવેલા છે ?

આકૃતિ 4.6

(13) આકૃતિ 4.7માં કેટલાં બિંદુઓ દર્શાવેલાં છે ? નામ આપો.

આકૃતિ 4.7

(14) આકૃતિ 4.7માં કેટલા રેખાખંડ બનશે ? દરેકનાં નામ લખો.

.....

.....

.....

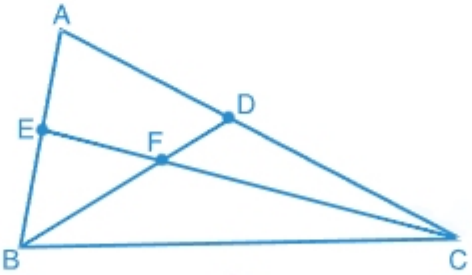
.....

.....

.....

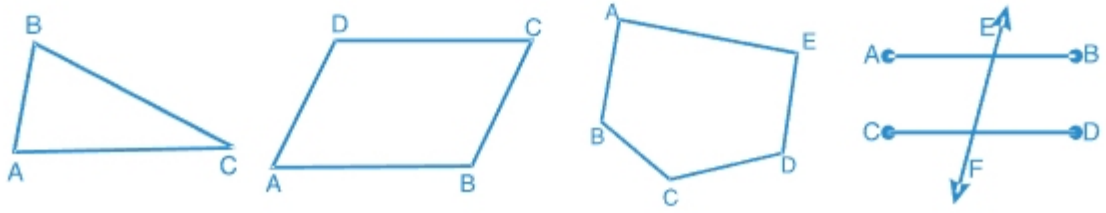
4. સૂચના મુજબ કરો :

(15) આકૃતિ 4.8માં બનતા 15 ખૂણાઓનાં નામ લખો.

આકૃતિ 4.8

(16) આકૃતિ 4.9માં દર્શાવેલ તમામ આકૃતિઓમાં બિંદુઓ અને રેખાખંડનાં નામ લખો.

(i) (ii) (iii) (iv)

આકૃતિ 4.9

(17) પંચકોણ ABCDE દોરી તેના બધા વિકર્ણો દોરો અને દરેક વિકર્ણનું નામ લખો.

અધ્યયન નિષ્પત્તિનું સર્વગ્રાહી મૂલ્યાંકન

1. યોગ્ય વિકલ્પ પસંદ કરો :

(1) આકૃતિ 4.10માં રેખાખંડની સંખ્યા કેટલી છે ?

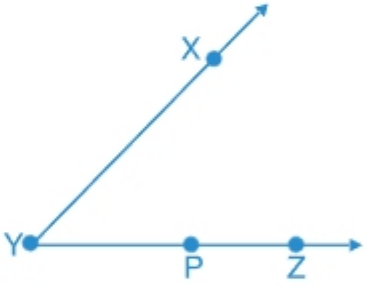
આકૃતિ 4.10

(A) 5 (B) 10 (C) 15 (D) 20

(2) આકૃતિ 4.11માં ∠XYZને કઈ રીતે લખી શકાય નહિ ?

(A) ∠Y (B) ∠ZXY

(C) ∠ZYX (D) ∠XYP

આકૃતિ 4.11

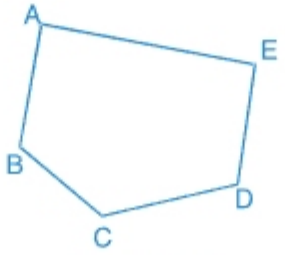
2. ખાલી જગ્યા પૂરો :

(3) પંચકોણના વિકર્ણોની સંખ્યા ..... છે.

(4) એક બિંદુમાંથી ..... રેખા પસાર થઈ શકે.

3. સૂચના મુજબ કરો :

(6) આકૃતિ 4.12માં રેખાખંડનાં નામ આપો.

આકૃતિ 4.12

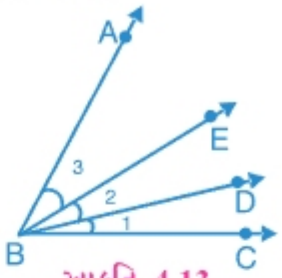
(6) આકૃતિ 4.13માં નીચે દર્શાવેલ ખૂણાઓને ત્રણ મૂળાક્ષરોનો ઉપયોગ કરી નામ આપો :

(A) $\angle 1$ = ...

(B) $\angle 1 + \angle 2$ = ...

(C) $\angle 1 + \angle 2 + \angle 3$ = ...

(D) $\angle CBA - \angle 1$ = ...

આકૃતિ 4.13

4. માગ્યા મુજબ કરો :

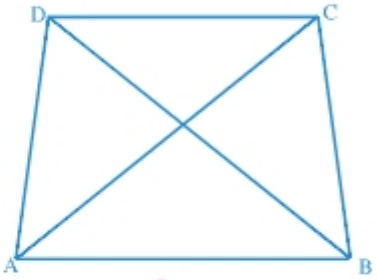
(7) આકૃતિ 4.14 પરથી જવાબ આપો.

(A) બહુકોણનાં શિરોબિંદુનાં નામ :

.....

(B) બહુકોણની બાજુનાં નામ :

.....

આકૃતિ 4.14

(C) $\overline{AC}$ અને $\overline{BD}$ એ આપેલ બહુકોણના ..... કહેવાય.

વિદ્યાર્થીની શૈક્ષણિક સ્થિતિ								નિશાનીઓની કુલ સંખ્યા		
વિ. મુદ્દા / પ્રશ્ન નં.	1	2	3	4	5	6	7	×	?	✓
4.1										
4.2										
4.2										
પરિણામનું એકંદર :										

શિક્ષકની સહી : વાલીની સહી :

જવાબો

1. (1) 3 (2) 14 (3) 6 (4) 5

2. (5) બે (6) A (7) કિરણ AB (8) ખૂણા

(9) II (10) એક

3. (11) $\overline{AB}$, $\overline{AC}$, $\overline{AD}$, $\overline{AE}$, $\overline{BC}$, $\overline{BD}$, $\overline{BE}$, $\overline{CD}$, $\overline{CE}$, $\overline{DE}$

(12) બે (13) પાંચ, A, B, C, D, E

(14) દસ $\overline{AB}$, $\overline{AD}$, $\overline{AE}$, $\overline{AC}$, $\overline{BD}$, $\overline{BE}$, $\overline{BC}$, $\overline{DE}$, $\overline{DC}$, $\overline{EC}$

4. (15) $\angle EAD$, $\angle AEF$, $\angle EFD$, $\angle ADE$, $\angle DFC$, $\angle DCE$, $\angle CDF$, $\angle BEF$
$\angle BFE$, $\angle EBF$, $\angle FBC$, FCB, $\angle BFC$, $\angle ABC$, $\angle ACB$

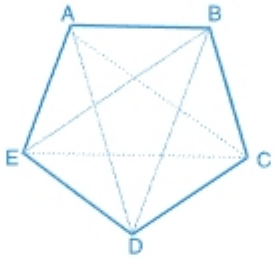
(16) (i) A, B, C, $\overline{AB}$, $\overline{BC}$, $\overline{AC}$

(ii) A, B, C, D, $\overline{AB}$, $\overline{BC}$, $\overline{CD}$, $\overline{DA}$

(iii) A, B, C, D, E, $\overline{AB}$, $\overline{BC}$, $\overline{CD}$, $\overline{DE}$, $\overline{EA}$

(iv) A, B, C, D, E, F, $\overline{AB}$, $\overline{CD}$, $\overline{EF}$

(17) $\overline{AC}$, $\overline{AD}$, $\overline{BD}$, $\overline{BE}$, $\overline{CE}$

અધ્યયન નિષ્પત્તિના સર્વગ્રાહી મૂલ્યાંકનના જવાબો

1. (1) 10 (2) $\angle ZXY$

2. (3) 5 (4) અસંખ્ય

3. (5) $\overline{AB}$, $\overline{BC}$, $\overline{CD}$, $\overline{DE}$, $\overline{AE}$

(6) (A) $\angle DBC$ (B) $\angle EBC$

(C) $\angle ABC$ (D) $\angle ABD$

4. (7) (A) A, B, C, D (B) $\overline{AB}$, $\overline{BC}$, $\overline{CD}$, $\overline{AD}$ (C) વિકર્ણ

2 આદિમાનવથી સ્થાયી જીવનની સફર

અધ્યયન નિષ્પત્તિ :

SS610 ભારતના નકશામાં ઐતિહાસિક અને અન્ય સ્થળો દર્શાવે છે.

SS611 પ્રાચીન માનવ સંસ્કૃતિનાં વિશિષ્ટ લક્ષણોને ઓળખી તેના વિકાસને સમજાવે છે.

SS613 પ્રાચીન સમય દરમિયાનના વિકાસના તબક્કાઓ સમજી બે પ્રદેશના વિકાસની સરખામણી કરે છે. દા.ત. શિકાર સંગ્રહ, તબક્કો, ખેતીની શરૂઆતનો તબક્કો, સિંધુ સંસ્કૃતિનું પહેલું શહેર

SS617 ઐતિહાસિક વિકાસને લગતી માહિતીનું વિશ્લેષણ કરે છે.

શૈક્ષણિક મુદ્દા :

- → આદિમાનવ - ભટકતું જીવન
- → આદિમાનવનાં વસવાટનાં સ્થળ
- → આદિમાનવનાં ગુફાનાં ચિત્રો અને ઓજારો
- → અગ્નિ અને ચક્રની શોધ-ઉપયોગ
- → બદલાતું પર્યાવરણ - પશુપાલન - ખેતી
- → સ્થાયી જીવનની શરૂઆત
- → મહત્ત્વનાં પુરાતન સ્થળો

પ્રશ્ન - 1 નીચે આપેલા દરેક પ્રશ્નના ઉત્તર માટે આપેલા વિકલ્પોમાંથી સાચો વિકલ્પ શોધી ☐ માં લખો.

1. **નીચે આપેલ પ્રવૃત્તિઓમાંથી કઈ પ્રવૃત્તિ આદિમાનવો દ્વારા થતી હતી ?** ☐
   (A) તેઓ ભટકતું જીવન ગાળતા (B) તેઓ ખોરાક માટે શિકાર કરતાં
   (C) તેઓ પ્રાકૃતિક ગુફાઓમાં રહેતા (D) આપેલ તમામ

2. **આદિમાનવો કયા કારણસર ભટકતું જીવન ગાળતા ?** ☐
   (A) ખોરાકની શોધમાં (B) પાણીની શોધમાં
   (C) A અને B બંને (D) એક પણ નહિ

3. **આદિમાનવો શિકાર કરવા માટે કયા હથિયારોનો ઉપયોગ કરતા ન હતા ?** ☐
   (A) પથ્થરનાં (B) લાકડાનાં
   (C) લોખંડનાં (D) હાડકાનાં

4. **આદિમાનવો અગ્નિનો શું ઉપયોગ કરતા હતા ?** ☐
   (A) પ્રકાશ મેળવવા (B) માંસ શેકવા
   (C) જંગલી પ્રાણીઓથી રક્ષણ મેળવવા (D) આપેલ તમામ

5. **આદિમાનવો પથ્થરોનો ઉપયોગ કઈ પ્રવૃત્તિ માટે કરતા ન હતા ?** ☐
   (A) શિકાર કરવા માટે (B) વનસ્પતિ કાપવા માટે
   (C) મકાન બનાવવા માટે (D) મૃત પ્રાણીઓનું ચામડું કાઢવા માટે

6. **આદિમાનવો કેવા સ્થળે વસવાટ કરવાનું પસંદ કરતા હતા ?** ☐
   (A) સારા પ્રમાણમાં પથ્થરો મળી રહે તેવા સ્થળે (B) પૂરતા પ્રમાણમાં લાકડાં મળી રહે તેવા સ્થળે
   (C) પર્યાપ્ત માત્રામાં પાણી મળી રહે તેવા સ્થળે (D) ઉપરોક્ત ત્રણેય વસ્તુઓ મળી રહે તેવા સ્થળે

7. ભીમબેટકાની ગુફાઓમાં આદિમાનવની કઈ કલા આજે પણ જોવા મળે છે ?

(A) નૃત્યકલા (B) નાટ્યકલા

(C) ચિત્રકલા (D) એક પણ નહિ

8. કઈ શોધથી આદિમાનવના જીવનમાં ક્રાંતિકારી પરિવર્તન આવ્યું હશે ?

(A) અગ્નિ (B) ચક્ર

(C) A અને B બંને (D) એક પણ નહિ

9. આદિમાનવના સ્થાયી જીવનની શરૂઆત થતા તેઓની કઈ પ્રવૃત્તિઓમાં વ્યાપક પરિવર્તન આવ્યું ?

(A) ખોરાક (B) પોશાક

(C) રહેઠાણ (D) આપેલ તમામ

પ્રશ્ન - 2 (A) યોગ્ય શબ્દો વડે નીચેનાં વિધાનોની ખાલી જગ્યાઓ પૂરો.

1. આદિમાનવોના સમયને ..... યુગ તરીકે પણ ઓળખવામાં આવે છે.
2. ભીમબેટકાની ગુફાઓ ..... રાજ્યમાં આવેલી છે.
3. આદિમાનવોના સ્થાયી જીવનનો પ્રથમ સાથીદાર ..... હતો.
4. સૌપ્રથમ જવ અને ઘઉંની ખેતીની શરૂઆત ..... ગામમાં થઈ હોવાના પુરાવા મળ્યાં છે.
5. આદિમાનવો ઝાડનાં થડ અને જાડાં લાકડાંમાંથી ..... બનાવતાં શીખ્યા.

(B) મને ઓળખો.

1. દક્ષિણ ભારતમાં આવેલ મારી ગુફામાંથી રાખના અવશેષો પ્રાપ્ત થયા છે. .....
2. ઘણાં વર્ષો પહેલાં મારામાં વ્યાપક પરિવર્તન આવતાં વનસ્પતિ અને ઘાસનાં ક્ષેત્રો ઊભાં થયાં. .....
3. મારે ત્યાંથી બાળકોના મૃતદેહના અવશેષો મળી આવ્યા છે. .....

(C) નીચેના દરેક વિધાનના ખોટા શબ્દ પર છેકો મારી વિધાન ખરું બનાવો.

1. સ્થાયી જીવન શરૂ થતાં આદિમાનવે **ગાય-ભેંસ / ગાય-ઘોડો** પાળવાનું શરૂ કર્યું.
2. વરસાદ અને જંગલી પ્રાણીઓથી બચવા આદિમાનવો **પ્રાકૃતિક ગુફાઓ / તંબુઓમાં** રહેતા.
3. ભીમબેટકામાંથી મળેલા ચિત્રો **રાસાયણિક / પ્રાકૃતિક રંગો** વડે દોરેલા છે.
4. આદિમાનવો અનાજનો સંગ્રહ **માટીનાં ઘડા / લાકડાની** પેટીમાં કરતાં.

પ્રશ્ન - 3 (A) નીચેનાં પ્રશ્નોના ઉત્તર એક-બે વાક્યોમાં લખો.

1. શિકાર કરતી વખતે આદિમાનવોને કઈ મુશ્કેલીઓ પડતી હશે?

2. આદિમાનવો કેવા સ્થળે વસવાટ કરવાનું પસંદ કરતાં ? શા માટે ?

3. ભીમબેટકાની ગુફામાં આદિમાનવોએ કયાં-કયાં ચિત્રો દોરેલાં છે ?

4. પૃથ્વી પર તૃણાહારી પ્રાણીઓની સંખ્યા કયાં કારણસર વધી હતી ?

5. સ્થાયી જીવનની શરૂઆતમાં આદિમાનવો કયાં કયાં પ્રાણીઓ પાળતા ?

6. પુરાતત્ત્વશાસ્ત્રીઓએ ભારતમાંથી આદિમાનવોના વસવાટનાં કયાં કયાં સ્થળો શોધી કાઢ્યાં છે ?

7. આદિમાનવે કૃષિની શરૂઆત કેવી રીતે કરી ?

8. આદિમાનવો કયા કયા પાકો ઉગાડતા હતા ?

9. માનવી લગભગ કેટલાં વર્ષો પહેલાં અગ્નિનો ઉપયોગ કરતાં શીખ્યો ?

10. સ્થાયી જીવનની શરૂઆતમાં આદિમાનવો કેવા ઘરોમાં રહેતા હતાં ? .....

.....

(B) બંધ બેસતાં જોડકાં રચો.

વિભાગ - અ	ઉત્તર	વિભાગ - બ
1. મહાગઢા	1. – ☐	(A) બિહાર
2. ચિરાંદ	2. – ☐	(B) ગુજરાત
3. ઈનામગામ	3. – ☐	(C) કશ્મીર
4. લાંઘણજ	4. – ☐	(D) ઉત્તર પ્રદેશ
5. બુર્જહોમ	5. – ☐	(E) મહારાષ્ટ્ર

પ્રશ્ન - 4 (A) નીચે આપેલા પારિભાષિક શબ્દોની સમજૂતી આપો.

1. પાષાણયુગ .....

.....

2. તૃણાહારી પ્રાણીઓ .....

.....

3. સ્થાયી જીવન .....

.....

(B) નીચેનાં વિધાનો માટે કારણો આપો.

1. આદિમાનવો ભટકતું જીવન ગાળતા હતા. કારણ કે.....

.....

.....

.....

2. અગ્નિના ઉપયોગથી માનવ જીવનમાં ક્રાંતિકારી પરિવર્તન આવ્યું. કારણ કે.....

3. કૃષિના કારણે આદિમાનવના ભટકતા જીવનનો અંત આવ્યો. કારણ કે.....

4. આદિમાનવો પાલતું પશુઓનું જંગલી હિંસક પ્રાણીઓથી રક્ષણ કરતા. કારણ કે.....

પ્રશ્ન - 5 ટૂંકનોંધ લખો.

1. ચક્રની શોધ .....

2. આદિમાનવની પ્રવૃત્તિઓ .....

પ્રશ્ન - 6 ભારતના નકશામાં નીચે આપેલ પુરાતન સ્થળોનો નિર્દેશ કરો.

(1) લાંઘણજ (2) ભીમબેટકા (3) ચિરાંદ (4) બુર્જહોમ

(5) મહાગઢા (6) ઈનામગામ (3) હલ્લૂર (4) કુરનૂલ

પ્રશ્ન - 7 માગ્યા મુજબ નીચેની પ્રવૃત્તિ કરો.

(1) વિવિધયુગનાં ઓજારો અને હથિયારોનાં ચિત્રોનો ચાર્ટ બનાવી પ્રોજેક્ટ કાર્ય શિક્ષકને જમા કરાવો.

(2) નીચેના શબ્દચોરસમાં કેટલાક પ્રાચીન માનવ વસાહતોનાં નામ છૂપાયેલ છે તેને શોધીને લખો.

પ	કુ	ર	નૂ	લ	ક	બ	અ	ગુ	ઓ
ય	મ	ન	મ	ઈ	સ	ઈ	હ	ફ	મ
બુ	હ	ઝ	લ	ર	ના	રા	તા	ક્રા	હા
જ્ઞ	લ	લ્લુ	ગા	કી	ચા	મ	પ	લ	ગ
હો	જ	ફો	ર	સો	લા	વ	ગા	ગુ	ઢા
મ	ણ	કી	ના	કા	વે	ટી	કે	મ	રી
વ	યુ	મે	હ	ર	ગ	ઢ	બા	કુ	તા
વ	લી	કી	મેં	ભી	મ	બે	ટ	કા	થો
ડ	સી	બો	ર	મી	બ	નો	ચિ	રાં	દ
લાં	ઘ	ણ	જ	સૌ	સે	રો	પી	નું	ષા

SCE મૂલ્યાંકન

ક્રમ	અધ્યયન નિષ્પત્તિ	SCE મૂલ્યાંકન			રિમાર્કસ
		×	?	✓	
SS610	ભારતના નકશામાં ઐતિહાસિક અને અન્ય સ્થળોને દર્શાવે છે.				
SS611	પ્રાચીન માનવ સંસ્કૃતિનાં વિશિષ્ટ લક્ષણોને ઓળખી તેના વિકાસને સમજાવે છે.				
SS613	પ્રાચીન સમય દરમિયાનનાં વિકાસના તબક્કાઓ સમજી બે પ્રદેશના વિકાસની સરખામણી કરે છે. દા.ત. શિકાર સંગ્રહ, તબક્કો, ખેતીની શરૂઆતનો તબક્કો, સિંધુ સંસ્કૃતિનું પહેલું શહેર				
SS617	ઐતિહાસિક વિકાસને લગતી માહિતીનું વિશ્લેષણ કરે છે.				

14 વિવિધતામાં એકતા

અધ્યયન નિષ્પત્તિ :
SS619 પોતાની આસપાસનાં માનવીય વિવિધતાનાં વિવિધ સ્વરૂપોનું વર્ણન કરે છે.
SS620 પોતાની આસપાસની વિવિધતા તરફ સ્વસ્થ વલણ વિકસાવે છે.
SS621 વિવિધ પ્રકારની વિભિન્નતાઓને ઓળખી તેની પ્રકૃતિ અને સ્રોતોને સમજે છે.
SS622 સામાજિક વિવિધતાઓને ઓળખી હકારાત્મક પ્રતિક્રિયા આપે છે.

શૈક્ષણિક મુદ્દા :
→ માનવીય વિવિધતા - રૂપ, રંગ, પોશાક, રહેઠાણ, કામ, ખોરાક, ધર્મ, સંસ્કૃતિ
→ સ્થાનિક વિવિધતા અને સમાનતા - (1) અમીર - ગરીબ (2) છોકરા - છોકરી (3) સાક્ષર - નિરક્ષર (4) શહેરી - ગ્રામીણ
→ ભેદભાવની વિભાવના - સામાજિક, આર્થિક, ધાર્મિક, સાંસ્કૃતિક

પ્રશ્ન - 1 નીચે આપેલા દરેક પ્રશ્નના ઉત્તર માટે આપેલા વિકલ્પોમાંથી સાચો વિકલ્પ શોધી ☐ માં લખો.

1. શિવરાત્રી : હિન્દુ :: ગુડ ફ્રાઈડે : ..... ☐
(A) ઈસ્લામ (B) જૈન
(C) બૌદ્ધ (D) ખ્રિસ્તી

2. મારું લોકનૃત્ય કુચિપૂડી છે. તો હું કયા રાજ્યનો નિવાસી હોઈશ ? ☐
(A) કેરલ (B) આંધ્રપ્રદેશ
(C) તમિલનાડુ (D) ઓડિશા

3. ભારતમાં હિન્દુ ધર્મ પછી સૌથી વધુ કયો ધર્મ પાળનાર લોકો વસવાટ કરે છે ? ☐
(A) જૈન (B) હિન્દુ
(C) બૌદ્ધ (D) ઈસ્લામ

4. નીચે પૈકી કઈ જોડ સાચી છે ? ☐
(A) હિન્દુ - મહોરમ (B) જૈન - વૈશાખી
(C) બૌદ્ધ - મહાવીર જયંતી (D) નાતાલ - ખ્રિસ્તી

5. પશ્ચિમ બંગાળ : બંગાળી :: મહારાષ્ટ્ર : ..... ☐
(A) મરાઠી (B) મહારાષ્ટ્રીયન
(C) ગુજરાતી (D) અંગ્રેજી

6. નીચે પૈકી કયું નૃત્ય શાસ્ત્રીય નૃત્ય નથી ? ☐
(A) ભરતનાટ્યમ્ (B) કથકલી
(C) રાસ-ગરબા (D) કુચિપૂડી

7. **શ્રીજરાદ્વાના સંદર્ભમાં નીચેના ભિગનો દ્વાધાસો અને સાચા ભિગનો ઓળજો.** ☐

(1) મહારાષ્ટ્ર રાજયમાંથી ગુજરાત રાજય અલગ પડ્યું છે.

(2) ગુજરાતમાં હાલ જિલ્લાઓની કુલ સંખ્યા 33 છે.

(3) ગુજરાતની માતૃભાષા મરાઠી છે.

(4) રાસ-ગરબા એ શાસ્ત્રીય નૃત્ય છે.

(A) 1, 2, 3 (B) 2, 3, 4

(C) માત્ર 2 (D) 2, 3

8. **ઘુમ્મર : રાજસ્થાન ::** ..... **: તમિલનાડુ** ☐

(A) ભરતનાટ્યમ્ (B) કથકલી

(C) કુચીપૂડી (D) રાસ-ગરબા

9. **નીચે ધૌકી કઈ ભિદ્રેભાદ્વા ધાંમદ્કા રાડજ સાણે સંકળાજેગી નણી ?** ☐

(A) ભાંગડા (B) પંજાબી

(C) ભોજપુરી (D) શીખ

10. **મહારાષ્ટ્ર રાજ્યનાં લોકો કઈ ભાષા સૌથી વધુ બોલે છે ?** ☐

(1) ગુજરાતી (2) મરાઠી (3) કોંકણી (4) અંગ્રેજી

(A) માત્ર 1 (B) માત્ર 2

(C) 2 અને 3 (D) 3 અને 4

પ્રશ્ન - 2 (A) બંધ બેસતાં જોડકાં રચો.

વિભાગ - અ	ઉત્તર	વિભાગ - બ
1. ઈસ્ટર સન્ડે	1. – ☐	(A) RTE
2. કુચિપૂડી	2. – ☐	(B) મહારાષ્ટ્ર
3. મફત અને ફરજિયાત પ્રાથમિક શિક્ષણનો અધિકાર	3. – ☐	(C) ખ્રિસ્તી
4. ગણેશ ચતુર્થી	4. – ☐	(D) આંધ્રપ્રદેશ
		(E) RTI

(B) નીચેનાં વિધાનો સાચાં છે કે ખોટાં તે જણાવો.

1. મહારાષ્ટ્રના લોકો મરાઠી અને કોંકણી ભાષા બોલે છે. ☐

2. ઈદ હિન્દુ ધર્મનો મુખ્ય તહેવાર છે. ☐

3. ભાંગડા જમ્મુ કાશ્મીરનું લોકનૃત્ય છે. ☐

4. ભારત બિનસાંપ્રદાયિક દેશ છે. ☐

5. ચૂંટણીમાં કેટલીક બેઠકો અનામત રાખવામાં આવતી નથી. ☐

(C) યોગ્ય શબ્દો વડે નીચેનાં વિધાનોની ખાલી જગ્યાઓ પૂરો.

1. ભારતમાં ..... રાજ્યના રાસ-ગરબા જાણીતા છે.

2. ઓડિસી એ ..... રાજ્યનું પ્રખ્યાત નૃત્ય છે.

3. મહાવીર જયંતીનો ઉત્સવ ..... ધર્મના લોકો ધામધૂમથી ઉજવે છે.

4. ભારત દેશની રાષ્ટ્રભાષા ..... છે.

5. કથકલી નૃત્ય ..... રાજ્યનું પ્રખ્યાત નૃત્ય છે.

પ્રશ્ન - 3 નીચેનાં પ્રશ્નોના ઉત્તર એક-બે વાક્યોમાં લખો.

1. આપણા દેશના લોકો કયા કયા ધર્મો પાળે છે ? .....

.....

2. રાષ્ટ્રીય એકતા કોને કહેવાય ? .....

.....

3. આપણો દેશ કયા કારણે વિવિધતાવાળો દેશ બન્યો છે ? .....

.....

4. ભારતમાં બોલાતી કોઈપણ પાંચ ભાષાઓ જણાવો. .....

.....

5. કર્ણાટક રાજ્યની રાજધાની અને માતૃભાષા કઈ કઈ છે ? .....

.....

6. RTEનું પૂરું નામ જણાવો. .....

.....

7. શેઠ લક્ષ્મીચંદના પરિવારનો મુખ્ય તહેવાર પર્યુષણ છે, તો લક્ષ્મીચંદ કયા ધર્મના અનુયાયી હશે ? .....

.....

8. ભારત દેશને એક ઉપખંડ શાથી કહી શકાય ? .....

.....

.....

9. તમારા ગામમાં કયા કયા ધર્મો પાળતા લોકો રહે છે ? તેઓ પ્રાર્થના કરવા કયા કયા સ્થળે જાય છે ? .....

.....

.....

પ્રશ્ન - 4 નીચેનાં પ્રશ્નોના ઉત્તર બે-ત્રણ વાક્યોમાં લખો.

1. 'ભારત બિનસાંપ્રદાયિક દેશ છે.' - વિધાન સમજાવો. .....

.....

.....

.....

.....

2. ''છોકરા-છોકરી વચ્ચેનો ભેદભાવ'' ટૂંકમાં સમજાવો. .....

.....

.....

.....

.....

પ્રશ્ન - 5 ટૂંકનોંધ લખો.

1. લોકોમાં જોવા મળતી વિવિધતામાં એકતા .....

પ્રશ્ન - 6 માગ્યા મુજબ ઉત્તર લખો.

1. આ પ્રકરણમાં કયા કયા અધિકારોની ચર્ચા કરવામાં આવી છે ? તે પાઠ્યપુસ્તકનાં આધારે જણાવો. .....

2. મફત અને ફરજિયાત પ્રાથમિક શિક્ષણના અધિકાર વિશે ટૂંકમાં જણાવો. .....

3. વિવિધ ધર્મ વિશે માહિતી દર્શાવતા નીચેના કોષ્ટકમાં ખાલી જગ્યામાં માહિતી પૂર્ણ કરો.

ધર્મનું નામ	ધર્મના સ્થાપક	ધર્મગ્રંથનું નામ	ધર્મસ્થાન
હિંદુ	સનાતન		
ઈસ્લામ			મસ્જિદ
	ગુરુ નાનક	ગુરુ ગ્રંથસાહેબ	
	ભગવાન બુદ્ધ		મઠ / વિહાર
	અષો જરથુષ્ટ્ર	અવેષ્તા / અવેષ્ઠા	
જૈન			દેરાસર
ખ્રિસ્તી		બાઈબલ	

પ્રશ્ન - 7 નીચેના શબ્દચોરસમાં સાત ધર્મો, આઠ ભાષાઓ તથા આઠ નૃત્યોનાં નામ છૂપાયેલ છે તે શોધી આપો.

જૈ	વ	હિ	ન્દુ	મ	ગ	ઈ	ત	કુ	પ
જૈ	ગુ	ન્દી	ઘુ	મ્મ	ર	સ્લા	મિ	ચી	ર
ન	જ	ક	થ	ક	બા	મ	લ	પુ	જ
મ	રા	ઠી	અં	થ	પં	જા	બી	ડી	ર
ખ્રિ	તી	પં	ગ્રે	ક	ગ	ભાં	ગ	ડા	થો
સ્તી	બિ	જા	જી	લી	તે	લુ	ગુ	મ	સ્તી
શી	હુ	બ	મ	ય	હુ	દી	બૌ	દ્ધ	ભા
ખ	મ	લ	યા	લ	મ	ઓ	ડિ	સી	ર

ધર્મ

1. ..... 2. ..... 3. .....

4. ..... 5. ..... 6. .....

7. ..... 8. .....

ભાષા

1. ..... 2. ..... 3. .....

4. ..... 5. ..... 6. .....

7. ..... 8. .....

નૃત્ય

1. ..... 2. ..... 3. .....

4. ..... 5. ..... 6. .....

7. ..... 8. .....

SCE મૂલ્યાંકન

ક્રમ	અધ્યયન નિષ્પત્તિ	SCE મૂલ્યાંકન			રિમાર્કસ
		×	?	✓	
SS619	પોતાની આસપાસના માનવીય વિવિધતાનાં વિવિધ સ્વરૂપોનું વર્ણન કરે છે.				
SS620	પોતાની આસપાસની વિવિધતા તરફ સ્વસ્થ વલણ વિકસાવે છે.				
SS621	વિવિધ પ્રકારની વિભિન્નતાઓને ઓળખી તેની પ્રકૃતિ અને સ્ત્રોતોને સમજે છે.				
SS622	સામાજિક વિવિધતાઓને ઓળખી હકારાત્મક પ્રતિક્રિયા આપે છે.				

3. समझदार नन्ही

सारांश : इस कहानी में बुरे लोगों के प्रति भी भलाई करने की बात बताई गई है। कहानी में नन्ही नाम के बतख के एक छोटे से बच्चे की भलाई की बात निर्देशित है।

एक बतख का बच्चा दल-दल में फँसे एक बिच्छू को बार-बार बचाता रहता है। बिच्छू को नन्ही जब-जब बचाती है तब हर बार अपने स्वभाव के मुताबिक बिच्छू डंख मारता रहता है, फिर भी नन्ही उसे बचाती रहती है।

अच्छे स्वभाववाले लोग हमेशा अच्छे काम ही करते रहते हैं और दुर्जन लोग अपनी बुराई कभी नहीं छोडते हैं।

इस समाज में कुछ लोगों का स्वभाव बुरा हो सकता है, मगर हमें अपना स्वभाव कभी भी नहीं छोड़ना चाहिए। हमें किसी भी परिस्थिति में किसी का बुरा नहीं करना चाहिए।

प्रश्न : 1 सही विकल्प ☐ चुनकर में ✓ का निशान कीजिए।

(1) नन्हीं बिच्छू को बचाती थी तब बिच्छू क्या करता था?

☐ थिरकने लगता था। ☐ खुश हो जाता था।

☐ डंक मारता था। ☐ गुस्सा करता था।

(2) 'भलाई करना मेरा स्वभाव है।' ऐसा किसने कहा?

☐ नन्ही ने ☐ माँ ने ☐ बिच्छू ने ☐ नन्ही की बहन ने

(3) बिच्छू का स्वभाव कैसा था?

☐ भला ☐ मिलनसार ☐ डंक मारना ☐ मैत्रीपूर्ण

(4) हमें दूसरों के साथ कैसा व्यवहार नहीं करना चाहिए?

☐ बुरा ☐ मैत्रीपूर्ण ☐ मानवीय ☐ सौहार्दपूर्ण

प्रश्न : 2 वाक्यों को पढ़िए और उन्हें कहानी के घटनाक्रम के अनुसार लिखिए।

- नन्ही ने बिच्छू को दोबारा जीवन-दान दिया।
- नन्ही ने बिच्छू को दलदल से निकाला।
- अब मैं इस गंदे स्वभाववाले बिच्छू को नहीं बचाऊँगी।
- माँ, मैं उसकी गंदी आदत छुड़ाकर रहूँगी।
- लेकिन बदले में उसने मुझे डंक मार दिया।

1. _____
2. _____
3. _____
4. _____
5. _____

प्रश्न : 3 (अ) प्रश्नों के उत्तर लिखिए।

1. बिच्छू को क्यों पछतावा हुआ?

_____

_____

2. बिच्छू के स्वभाव के बारे में 'मां' ने नन्ही को क्या बताया?

_____

_____

3. नन्ही ने बिच्छू को क्यों बचाया?

_____

_____

4. नन्ही ने क्या निश्चय किया?

_____

_____

प्रश्न : 3 (ब) प्रश्नों के उत्तर लिखिए।

1. बिच्छू का स्वभाव आपको कैसा लगा? क्यों?

_____

_____

_____

_____

2. यदि आप नन्ही की जगह होते तो क्या करते?

_____

_____

_____

_____

3. यदि बिच्छू की जगह आप होते तो नन्ही के साथ कैसा बर्ताव करते? सोचकर लिखिए।

_____

_____

_____

_____

प्रश्न : 4 (अ) संयुक्त वर्ण का उपयोग हुआ हो, ऐसे शब्द शब्दकोश में से ढूँढकर लिखिए।

क्ष : _____ _____ _____

क्र : _____ _____ _____

त्र : _____ _____ _____

श्र : _____ _____ _____

द्ध : _____ _____ _____

द्द : _____ _____ _____

प्रश्न : 4 (ब) निम्नलिखित शब्दों को शब्दकोश के क्रम में लिखिए।

बतख, दलदल, समझदार, प्रसन्न, भलाई, उठाकर, लापरवाही, नदी, पर्वत

(1) _____ (2) _____ (3) _____

(4) _____ (5) _____ (6) _____

(7) _____ (8) _____ (9) _____

प्रश्न : 5 निम्नलिखित परिच्छद को पढ़िए।

योग एक कला है, जो हमारे शरीर, मन और आत्मा को एक साथ जोडता है और हमें मजबूत और शांतिपूर्ण बनता है। योग आवश्यक है, क्योंकि यह हमें फिट रखता है, तनाव को कम करने में मदद करता है और समग्र स्वास्थ्य को बनाए रखता है। मनुष्य का स्वस्थ मन ही अच्छी तरह से ध्यान केन्द्रित करने में सहायता कर सकता है। हम योग का अभ्यास करके आंतरिक शक्ति को बढ़ा सकते हैं। जाहिर है कि एक स्वस्थ व्यक्ति एक अस्वस्थ व्यक्ति की तुलना में अधिक काम कर सकता है। नियमित योग अभ्यास करने से हमारा शरीर सक्रिय रहता है, आलसीपन दूर होता है, शरीर में रक्त प्रभाव बढता है, ध्यान केन्द्रित करने की शक्ति बढ़ती है और मन प्रफुल्लित रहता है।

प्रश्न : 6 उपर्युक्त परिच्छेद के आधार पर उचित शब्द चुनकर ☐ में ✓ का निशान कीजिए।

(1) शरीर, मन और आत्मा को एक साथ कौन जोड़ता है?

☐ कला ☐ योग ☐ तनाव ☐ शांति

(2) योग आवश्यक है, क्योंकि....

☐ मन को अस्वस्थ बनाता है। ☐ अशक्ति बढ़ाता है।

☐ शरीर को फिट रखता है। ☐ आलसीपन लाता है।

(3) नियमित योग अभ्यास करने से...

☐ शरीर आलसी बनता है। ☐ मन मलिन होता है।
☐ ध्यान भटक जाता है। ☐ शरीर में रक्त प्रवाह बढता है।

(4) मनुष्य का ..... मन ही अच्छा तरह से ध्यान केन्द्रित करने में सहायता कर सकता है।

☐ स्वस्थ ☐ अस्वस्थ ☐ आलसी ☐ मलिन

(5) इस परिच्छेद में 'तंदुरस्त' शब्द का समानार्थी शब्द है...

☐ स्वस्थ ☐ अस्वस्थ ☐ आलसी ☐ प्रफुल्लित

(6) 'आलसी' शब्द का विलोम शब्द है।

☐ तंदुरस्त ☐ उद्यमी ☐ तनाव ☐ मजबूत

(7) इस परिच्छेद को उचित शीर्षक दीजिए।

☐ योग का महत्त्व ☐ स्वस्थ मन ☐ आंतरिक शक्ति ☐ आलसीपन

प्रश्न : 7 इकाई में से पाँच 'संज्ञा' शब्द ढूँढ़िए और उसका वाक्य में प्रयोग कीजिए।

(1) _____ – _____

(2) _____ – _____

(3) _____ – _____

(4) _____ – _____

(5) _____ – _____

प्रश्न : 8 निम्नलिखित वाक्यों को विरामचिह्न लगाकर फिर से लिखिए।

1. चाचाजी आप चित्रकार कैसे बन गए

_____

2. नन्ही ने बिच्छू को दलदल में फँसा हुआ देखा

_____

3. नन्ही ने क्या निश्चय किया

_____

4. माँ मैं उसकी गंदी आदत छुड़ाकर रहूँगी

_____

5. नन्ही ने बिच्छू को क्यों बचाया

_____

प्रश्न : 8 चित्र देखकर बताइए कि इसके बाद क्या-क्या हुआ होगा ?

प्रश्न - 9. निम्नलिखित वाक्यों को सही क्रम में रखकर कहानी लिखिए।

तालाब में एक मगर रहता था।

चतुराई से बंदर ने अपनी जान बचाई।

बंदर ने कहा, कलेजा तो मैं पेड़ पर सुखाकर आया हूँ।

एक दिन मगर बंदर को अपने घर आने का न्योता देकर अपने साथ ले चला।

तालाब के किनारे जामुन के पेड़ पर एक बंदर रहता था।

मगर अपनी पत्नी के लिए जामुन ले जाता था।

दोनो में मित्रता हुई।

बंदर हररोज मगर को जामुन खिलाता था।

चलो, उसे लेकर वापस आते हैं।

मगर की पत्नी को बंदर का कलेजा खाने की इच्छा हुई।

किनारे पर पहुँचते ही बंदर पेड़ पर चढ गया।

प्रश्न : 10 उचित विकल्प चुनकर रिक्त स्थान भरिए।

(1) दाल में _____ काला है।

(अ) कोई ☐ (ब) कुछ ☐ (क) कौन ☐ (ड) क्या ☐

(2) ये अपनी बातें _____ ही करते रहते हैं।

(अ) कौन ☐ (ब) अपने आप ☐ (क) क्या ☐ (ड) वह ☐

(3) नन्ही को _____ पर दया आयी।

(अ) उस ☐ (ब) उनका ☐ (क) उनकी ☐ (ड) उसका ☐

(4) भलाई करना _____ स्वभाव है।

(अ) उसके ☐ (ब) उनका ☐ (क) उनकी ☐ (ड) उसका ☐

(5) _____ हररोज पाठशाला जाते हैं।

(अ) मैं ☐ (ब) तुम ☐ (क) हम ☐ (ड) वह ☐

प्रश्न : 11 निम्नलिखित शब्दों के समानार्थी शब्द देकर वाक्य प्रयोग कीजिए।

(1) स्वभाव : _____

_____

(2) राह : _____

_____

(3) प्रसन्न : _____

_____

(4) निर्दोष : _____

_____

(5) सहसा : _____

_____

प्रश्न : 12 मुहावरों के सही अर्थ देकर उसका वाक्य में प्रयोग कीजिए।

(1) जीवनदान देना : _____

_____

(2) मन डोलना : _____

_____

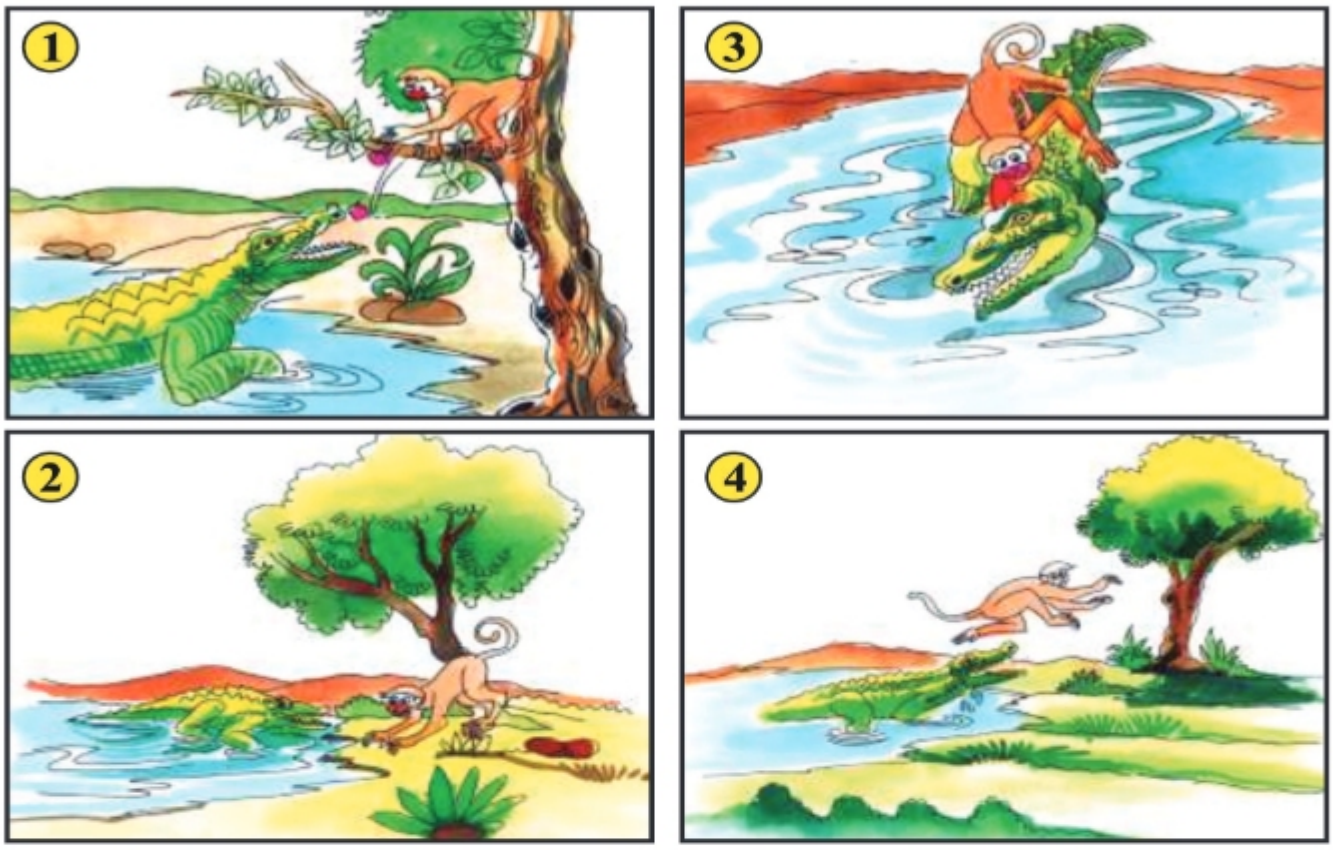
(3) थिरकने लगना : _____

_____

(4) अनसुनी करना : _____

_____

प्रश्न : 13 नीचे दिए गए चित्रों को देखकर कहानी लिखिए।

शिक्षक के लिए...
मूल्यांकन

अध्ययन क्षेत्र	अध्ययन निष्पत्ति क्रमांक	अध्ययन निष्पत्ति	प्रश्न क्रम	प्राप्त सिद्धि		
				✘	?	✓
अर्थग्रहण	H604.01	बाल कहानी सुनकर एवं पढ़कर समझते हैं।	1			
			2			
अर्थग्रहण	H606	छपी हुई सामग्री पढ़कर समझते हैं।	5			
अभिव्यक्ति	H610	चित्र के आधार पर कहानी का वर्णन एवं लेखन करते हैं।	13			
अभिव्यक्ति	H613.02	'कौन' कारक के रूपोंवाले प्रश्नों के उत्तर लिखित रूप से देते हैं।	3			
अभिव्यक्ति	H615	विरामचिह्नों का योग्य स्थान पर प्रयोग करते हैं।	7			
सर्जनात्मकता	H622	घटना का वर्णन करते हैं।	8			
सर्जनात्मकता	H623	वाक्यों को सही क्रम में रखकर कहानी बनाते हैं।	9			
व्यावहारिक उपयोजन	H624.01	समानार्थी शब्दों का वाक्य में प्रयोग करते हैं।	11			
व्यावहारिक उपयोजन	H625	मुहावरों का अर्थ देकर वाक्य में प्रयोग करते हैं।	12			
व्यावहारिक उपयोजन	H629.01	संज्ञा को समझकर वाक्य में प्रयोग करते हैं।	6			
	H629.02	सर्वनाम को समझकर वाक्य में प्रयोग करते हैं।	10			
व्यावहारिक उपयोजन	H632	शब्दकोष का उपयोग करते हैं।	4			

अभिभावक के हस्ताक्षर :

शिक्षक के हस्ताक्षर :

दिनांक :

4. गिनती - 51 से 100

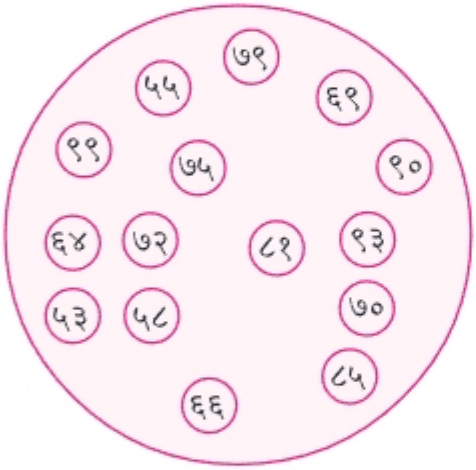

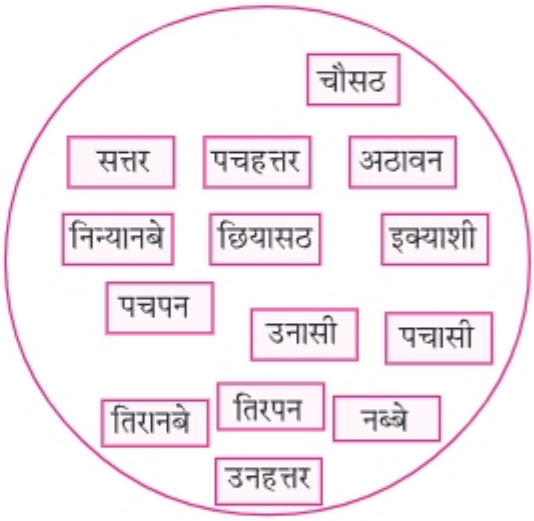
सारांश :

हमारे व्यावहारिक जीवन में गिनती की आवश्यक्ता अनिवार्य रूप से रहती है। कभी चीज-वस्तुओं की गिनती करनी पड़ती है, तो कभी जीवनोपयोगी चीज-वस्तुओं की खरीदारी के समय रुपयों-पैंसों की गिनती अवश्य करनी होती है।

इसलिए गिनती करने की सही जानकारी होना अति आवश्यक है। यदि हमारी गिनती पक्की नहीं होती है तो हमें कभी-कभी नुकसान भी भुगतना पड़ता है।

प्रश्न 1 (अ) सही जोड़ मिलाकर लिखिए।

अंकों में	शब्दों में	अंकों में	शब्दों में	अंकों में	शब्दों में
_____	_____	_____	_____	_____	_____
_____	_____	_____	_____	_____	_____
_____	_____	_____	_____	_____	_____
_____	_____	_____	_____	_____	_____
_____	_____	_____	_____	_____	_____

प्रश्न 1 **(ब) सही जोड़ मिलाइए।**

अ	ब
☐ ६३	1. पैंसठ
☐ ७९	2. अड़सठ
☐ ६८	3. सड़सठ
☐ ७२	4. छिहत्तर
☐ ६५	5. तिरसठ
☐ ७६	6. बहत्तर
☐ ६७	7. उन्नासी

प्रश्न 2 **उलटी गिनती लिखिए।**

१००	सौ	६०	साठ
९९	_____	_____	_____
_____	_____	_____	_____
_____	_____	_____	_____
_____	_____	_____	_____
_____	_____	_____	_____
_____	_____	_____	_____
_____	_____	_____	_____
_____	_____	_____	_____
९१	इक्यानबे	५१	इक्यावन

प्रश्न 3 **सही विकल्प चुनकर ☐ में ✓ का निशान कीजिए।**

(1) 'इक्यावन' के बाद आनेवाला अंक है....

☐ ५३ ☐ ५५ ☐ ५२ ☐ ५१

(2) 'इक्यासी' से पहले आनेवाला अंक है...

☐ ८२ ☐ ८० ☐ ८६ ☐ ८३

(3) सब से पहले आनेवाला अंक कौन-सा है?

☐ ५१ ☐ ५४ ☐ ५३ ☐ ५२

(4) दूसरे स्थान में कौन-सा अंक आयेगा ?

☐ अठावन ☐ नवासी ☐ अस्सी ☐ अड़सठ

(5) सबसे छोटा अंक कौन-सा है ?

☐ छियानबे ☐ छप्पन ☐ छियासठ ☐ छियासी

प्रश्न 4 से तक गिनती बोलते हुए क्रमश: अंकों को जोड़कर चित्र बनाइए और रंग भरिए।

प्रश्न 5 क्रमशः शब्दों में लिखते हुए गिनती पूर्ण कीजिए।

प्रश्न 6 निम्नलिखित चित्रों के नीचे उनके नाम लिखिए।

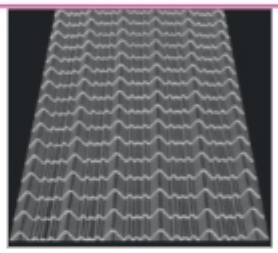

प्रश्न 7 कोष्ठक में दिए गए सर्वनाम शब्दों को चुनकर रिक्त स्थान की पूर्ति कीजिए।

(वैशाली, मैं, आप, वह, रमेश, कुछ, कौन)

(1) _____ कहते हैं तो ठीक ही होगा।

(2) _____ फिल्म देखना चाहता हूँ।

(3) मेरे खाने में _____ गिर गया।

(4) देखो तों _____ आया है ?

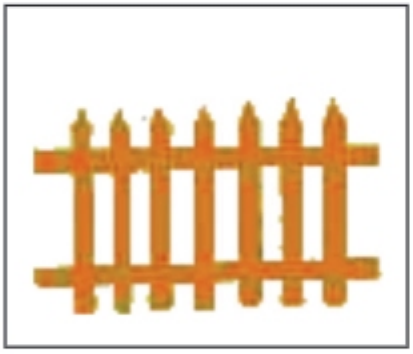
(5) _____ पढ़ने में बहुत तेज़ है।

प्रश्न 8 निम्नांकित संकेतों को पहचानकर नाम लिखिए।

_____ _____

_____ _____

शिक्षक के लिए...
मूल्यांकन

अध्ययन क्षेत्र	अध्ययन निष्पत्ति क्रमांक	अध्ययन निष्पत्ति	प्रश्न क्रम	प्राप्त सिद्धि		
				✗	?	✓
अर्थग्रहण	H606	छपी हुई सामग्री पढ़कर समझते हैं।	6			
अभिव्यक्ति	H617.02	शब्दों और अंकों में 51 से 100 तक की गिनती लेखन कर सकते हैं।	1			
			2			
			3			
			4			
			5			
व्यावहारिक उपयोजन	H629.02	सर्वनाम को समझकर वाक्य में प्रयोग करते हैं।	7			
तार्किक चिंतन	H634	संकेतों का अर्थघटन करते हैं।	8			

अभिभावक के हस्ताक्षर :

शिक्षक के हस्ताक्षर :

दिनांक :

3 પદાર્થોનું અલગીકરણ

- **આપણે આટલું જાણીએ છીએ...**
  - પદાર્થના આકાર, કદ, રંગ, દળ, સ્વરૂપ વગેરે જેવા ગુણધર્મોના આધારે મિશ્રણમાંથી ઘટકને અલગ કરી શકીએ છીએ.
  - ઉપયોગી કે બિનઉપયોગી પદાર્થની જાણકારી છે.
- **અધ્યયન નિષ્પત્તિઓ :**

SC606 પ્રક્રિયા અને ઘટનાને વર્ણવે છે. / સમજાવે છે.

SC610 શીખેલા વૈજ્ઞાનિક ખ્યાલોને રોજિંદા જીવનમાં લાગુ કરે છે.
દા.ત., પદાર્થોનું અલગીકરણ કરાવવું.

SC604 પ્રશ્નનો જવાબ મેળવવા સરળ તપાસ હાથ ધરે છે.

---

1. નીચેના પ્રશ્નો માટે યોગ્ય વિકલ્પ પસંદ કરી જવાબ આપો :

(1) મિશ્રણમાંથી આપણે કોઈ પદાર્થને શા માટે અલગ કરીએ છીએ?

- ☐ નુકસાનકારક ઘટક દૂર કરવા.
- ☐ બે જુદા જુદા ઉપયોગી ઘટકોને છૂટા પાડવા.
- ☐ બિનઉપયોગી ઘટકને દૂર કરવા.
- ☐ ઉપરના તમામ

(2) નીચેના પૈકી કઈ ક્રિયા માટે પવનઊર્જાનો ઉપયોગ કરીએ છીએ?

- ☐ હાથ વડે વીણવું
- ☐ અનાજનું છડવું
- ☐ ઉપણવું
- ☐ નિક્ષેપણ

(3) શેકેલી સીંગના દાણા અને ફોતરાં અલગ કરવા માટે કઈ પદ્ધતિનો ઉપયોગ કરશો?

- ☐ ચાળવું
- ☐ હાથ વડે વીણવું
- ☐ ઉપણવું
- ☐ છડવું

(4) નીચેના કોષ્ટકમાં ખૂટતી વિગત પૂર્ણ કરો :

ક્રમ	મિશ્રણનું નામ	તેમાં રહેલા ઘટકોનાં નામ	આ ઘટકો કયા સ્વરૂપના છે? (ઘન / પ્રવાહી / વાયુ)
1.	વરિયાળીનું શરબત	વરિયાળી, ખાંડ, પાણી	ઘન અને પ્રવાહી
2.	ધાણા-જીરું		
3.			પ્રવાહી અને પ્રવાહી
4.	હવા		
5.		દૂધ, ખાંડ, ચોખા	
6.			વાયુ અને પ્રવાહી

(5) શું તમે કોઈ એવા મિશ્રણ વિશે જાણો છો કે જેમાં ઘન, પ્રવાહી અને વાયુ એમ ત્રણેય સ્વરૂપના ઘટકો હોય? તેના ઉદાહરણ આપો.

.....

.....

.....

(6) અનાજના લોટમાંથી કચરો તથા ભૂસું દૂર કરવા ..... પદ્ધતિનો ઉપયોગ કરાય છે. કારણ કે...

.....

.....

.....

(7) પાણીમાં રહેલ અદ્રાવ્ય ઘન કચરો (જેવા કે, રેતી, પાંદડાં વગેરે) દૂર કરવા ..... પદ્ધતિ યોગ્ય છે. કારણ કે...

.....

.....

.....

(8) છાશમાંથી પાણી ઓછું કરવા ..... પદ્ધતિ ઉપયોગી છે. કારણ કે...

.....

.....

.....

.....

(9) રેતી અને મીઠાનું મિશ્રણ તમારી પાસે આવ્યું છે. તમે રેતી અને મીઠું કઈ રીતે અલગ કરશો?

.....

.....

.....

.....

.....

.....

(10) રસોડામાં ભૂલથી રાઈના ડબ્બામાં જીરું ભળી જાય છે. આ બંને ઘટકોને અલગ કરવા તમે કઈ પદ્ધતિનો ઉપયોગ કરશો? શા માટે?

.....

.....

.....

.....

(11) કેરોસીનના ડબ્બામાં ભૂલથી પાણી ભળી જાય તો તેને કઈ રીતે અલગ કરી શકાય?

.....

.....

.....

(12) 'ચાળવું' અલગીકરણ પદ્ધતિનો ઉપયોગ થતો હોય તેવાં ત્રણ મિશ્રણનાં ઉદાહરણ આપો.

1. .....

2. .....

3. .....

(13) તમારા ઘરમાં 'વીણવું' અલગીકરણની પદ્ધતિનો ઉપયોગ થતો હોય તેવાં ઉદાહરણો જણાવો.

.....

.....

.....

.....

.....

(14) પાણી ભરેલા પ્યાલામાં લોખંડની ખીલી નાખતાં તે ઓગળતી નથી. તો આ મિશ્રણને 'સંતૃપ્ત દ્રાવણ' કહી શકાય? શા માટે?

.....

.....

.....

.....

(15) પાણી ભરેલા પ્યાલામાં થોડું મીઠું ઓગળ્યા પછી વધુ મીઠું ઉમેરીએ તો તે ઓગળતું નથી. આમ કેમ બન્યું હશે?

.....

.....

.....

.....

(16) પ્રશ્ન ક્રમાંક 15 માં કહ્યા મુજબના દ્રાવણમાં વધુ મીઠું ઓગાળવું હોય તો શું કરી શકાય?

.....

.....

.....

.....

(17) ઘઉંમાંથી કાંકરા દૂર કરવામાં આવે છે. કારણ કે...

.....

.....

.....

.....

(18) ચોમાસામાં નદીમાં પૂર આવે ત્યારે તેનું પાણી ડહોળું દેખાય છે. પરંતુ એક-બે દિવસ પછી તે પાણી સ્વચ્છ દેખાય છે. આમ કેમ બનતું હશે?

.....

.....

.....

.....

(19) લોખંડનો ભૂકો અને કાળા મરીનો પાઉડર (Black Pepper) એકબીજા સાથે ભળી ગયા હોય તો કઈ રીતે અલગ પાડી શકાય? તમે આ પાઠમાં શીખ્યા એ સિવાયની બીજી કોઈ સરળ રીત હોઈ શકે?

.....

.....

.....

.....

(20) મરચાંની ભૂકીમાં લાકડાના વહેરની ભેળસેળ થયેલી છે કે કેમ તે જાણવા શું કરી શકાય?

.....

.....

.....

.....

(21) કાળાં મરી અને પપૈયાનાં બીજનાં મિશ્રણમાંથી બંને ઘટકોને કઈ રીતે અલગ પાડી શકાય?

.....

.....

.....

.....

(22) મકાનના બાંધકામ વખતે રેતીમાંથી મોટા કાંકરા દૂર કરવા માટે તમે ચાળવું પદ્ધતિનો કેમ ઉપયોગ કરો છો?

.....

.....

.....

.....

(23) કપૂર અને મીઠું બંને સફેદ રંગનાં છે. તેમના મિશ્રણમાંથી બંને ઘટકોને અલગ કરવા માટે તમે કઈ પદ્ધતિનો ઉપયોગ કરો છો?

.....

.....

.....

.....

(24) ઉપરોક્ત પ્રશ્ન 23માં સૂચવેલ ઘટકોને અલગ કરવા તમે સૂચવેલ પદ્ધતિ સિવાયની કોઈ પદ્ધતિ હોઈ શકે? તમારા મિત્રો તથા શિક્ષક સાથે ચર્ચા કરી તમારો જવાબ અહીં નોંધો.

.....

.....

.....

.....

(25) તમારા ઘરે અલગીકરણની કઈ-કઈ પદ્ધતિનો ઉપયોગ કરવામાં આવે છે. ઉદાહરણ સહિત જણાવો.

.....

.....

.....

.....

(26) રેતી અને કાંકરાનું કદ અલગ હોવા છતાં રેતીમાંથી કાંકરા અલગ કરવા માટે વીણવું અલગીકરણ પદ્ધતિનો ઉપયોગ કરતા નથી. શા માટે?

.....

.....

.....

.....

(27) તમે દહીંમાંથી પાણી કેવી રીતે અલગ કરશો?

.....

.....

.....

.....

(28) ડુંડામાંથી દાણા અલગ કરવા તમે અલગીકરણની કઈ પદ્ધતિનો ઉપયોગ કરશો? શા માટે?

.....

.....

.....

.....

(29) તમારા શિક્ષક સાથે ચર્ચા કરી અલગીકરણની અન્ય પદ્ધતિઓ જાણો અને નોટબુકમાં નોંધો.

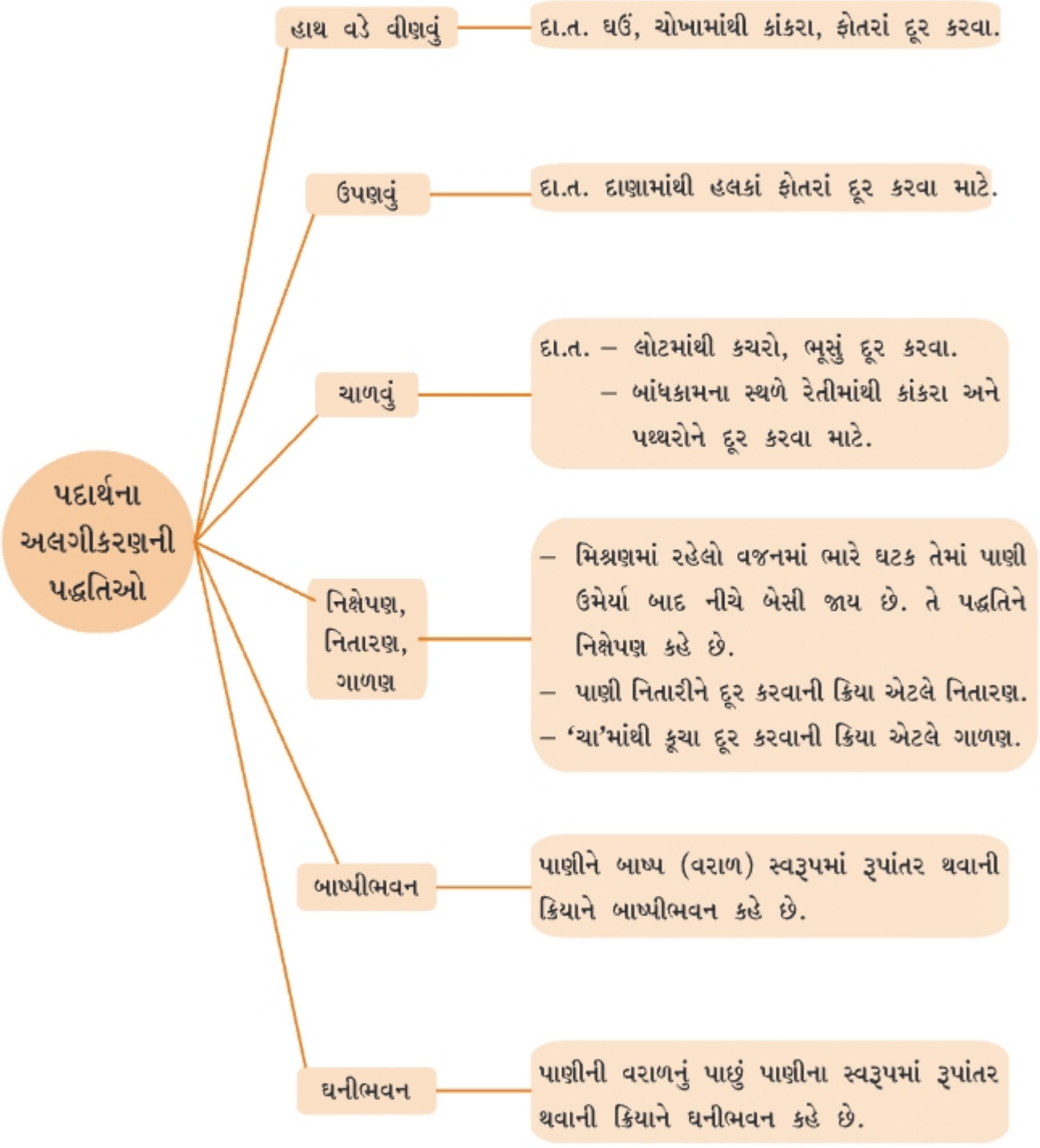
2. રચનાત્મક મૂલ્યાંકન :

ક્રમ	અધ્યયન નિષ્પત્તિ	મૂલ્યાંકન			રિમાર્ક્સ
		✓	?	×	
SC606	પ્રક્રિયા અને ઘટનાને વર્ણવે / સમજાવે છે.				
SC610	શીખેલા વૈજ્ઞાનિક ખ્યાલોને રોજિંદા જીવનમાં લાગુ કરે છે. દા.ત., પદાર્થોનું અલગીકરણ કરાવવું.				
SC604	પ્રશ્નનો જવાબ મેળવવા સરળ તપાસ હાથ ધરે છે.				

વાલીની સહી : _____ શિક્ષકની સહી : _____

તારીખ : _____ તારીખ : _____

FLOW CHART

પદાર્થના અલગીકરણની પદ્ધતિઓ
હાથ વડે વીણવું
દા.ત. ઘઉં, ચોખામાંથી કાંકરા, ફોતરાં દૂર કરવા.
ઉપણવું
દા.ત. દાણામાંથી હલકાં ફોતરાં દૂર કરવા માટે.
ચાળવું
દા.ત. – લોટમાંથી કચરો, ભૂસું દૂર કરવા.
– બાંધકામના સ્થળે રેતીમાંથી કાંકરા અને પથ્થરોને દૂર કરવા માટે.
નિક્ષેપણ, નિતારણ, ગાળણ
– મિશ્રણમાં રહેલો વજનમાં ભારે ઘટક તેમાં પાણી ઉમેર્યા બાદ નીચે બેસી જાય છે. તે પદ્ધતિને નિક્ષેપણ કહે છે.
– પાણી નિતારીને દૂર કરવાની ક્રિયા એટલે નિતારણ.
– 'ચા'માંથી કૂચા દૂર કરવાની ક્રિયા એટલે ગાળણ.
બાષ્પીભવન
પાણીને બાષ્પ (વરાળ) સ્વરૂપમાં રૂપાંતર થવાની ક્રિયાને બાષ્પીભવન કહે છે.
ઘનીભવન
પાણીની વરાળનું પાછું પાણીના સ્વરૂપમાં રૂપાંતર થવાની ક્રિયાને ઘનીભવન કહે છે.

4 सङ्ख्या

પ્રશ્ન – 1. આપેલા અંકોને શબ્દોમાં લખો :

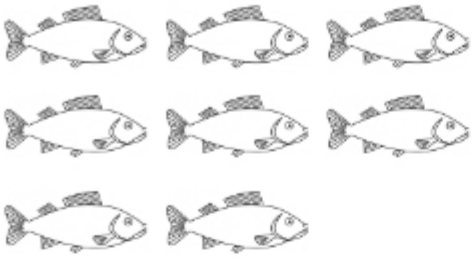
ઉદા. – १ एकम्

1. ४ – _____
2. ८ – _____
3. १० – _____
4. ६ – _____
5. ९ – _____
6. ११ – _____
7. १२ – _____
8. ७ – _____
9. ५ – _____
10. ३ – _____

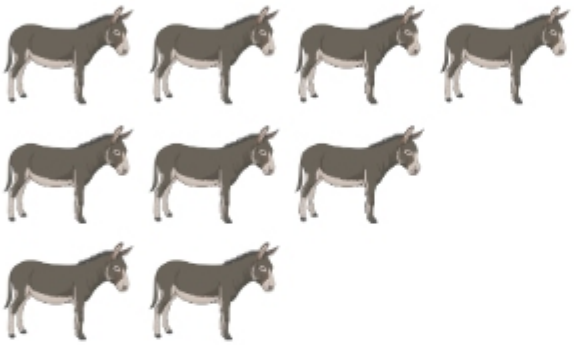
પ્રશ્ન – 2. આપેલી સંખ્યાને અંકમાં લખો :

1. चत्वारि – _____
2. षट् – _____
3. अष्ट – _____
4. द्वादश – _____
5. दश – _____
6. नव – _____
7. त्रीणि – _____
8. पञ्च – _____
9. एकादश – _____
10. द्वे – _____

પ્રશ્ન – 3. આપેલાં ચિત્રો ગણી સંખ્યા શબ્દમાં અને અંકમાં લખો :

પ્રશ્ન – 4. આપેલા પ્રશ્નોના જવાબ સંસ્કૃતમાં લખો :

ઉદાહરણ – પાંડવો કેટલા હતા? – पञ्च

1. રીક્ષાનાં પૈડાં કેટલા હોય છે?

_____

2. અઠવાડિયામાં કેટલા વાર હોય છે?

_____

3. બકરીના કાન કેટલા હોય છે?

_____

4. બસને કેટલાં પૈડાં હોય છે?

_____

5. બ્રહ્માજીના કેટલાં મુખ છે?

_____

પ્રશ્ન – 5. નીચેના શબ્દ ચોરસમાંથી સંખ્યા શોધીને તેને ફરતે લીટી દોરો :

न	त्रि	ज	ख	न	म्	ष्ट्	द	श
व	ती	अ	की	मे	स	प्त	ख	घ
च	ज	ष्ट	रि	च	त	ट	द्वा	स
णि	क	द	णि	त्वा	द	कि	ष	ट्
स	त्री	फ	भ	रि	मि	ष	न	ती
क	णि	न	सि	ग	ए	का	द	श
ए	स	म्	द्वा	द	श	अ	णि	म
कम्	च	ष	दी	ग	ए	श	क	द्वे

(नव, दश, चत्वारि, एकम्, अष्ट, षट्, एकादश, द्वे, द्वादश, त्रीणि, सप्त)

5 हस्ती हस्ती हस्ती

પ્રશ્ન – 1. આપેલા શબ્દોનું સુંદર અક્ષરે અનુલેખન કરો :

(1) हस्ती – _____ (2) सृष्टिः – _____ (3) सदृशी – _____

(4) स्तम्भः – _____ (5) शूर्पः – _____ (6) दंतः – _____

(7) सन्निभः – _____ (8) उन्नतः – _____ (9) सर्षपः – _____

(10) अङ्कुश – _____ (11) भीतः – _____ (12) भाण्डाकारम् – _____

પ્રશ્ન – 2. તમારા માતા પિતા કે ભાઈ-બહેન આ કાવ્યમાંથી જે પાંચ સંસ્કૃતના શબ્દો બોલે તે અહીં લખો.

(1) _____ (2) _____ (3) _____

(4) _____ (5) _____

પ્રશ્ન – 3. હાથીનાં અંગોનાં નામ સંસ્કૃતમાં લખો.

(1) _____ (2) _____ (3) _____

(4) _____ (5) _____ (6) _____

(7) _____ (8) _____

પ્રશ્ન – 4. આપેલાં પ્રાણીઓનાં સંસ્કૃત નામ લખો.

(1) કૂતરો – _____ (2) બિલાડી – _____ (3) ઉંદર – _____

(4) ગાય – _____ (5) ઘોડો – _____ (6) ગધેડો – _____

(7) ઊંટ – _____ (8) બકરી – _____ (9) સિંહ – _____

(10) વાંદરો – _____

પ્રશ્ન – 5. નીચે કવિતાના અમુક શબ્દો ખૂટે છે, યોગ્ય શબ્દ વડે ખાલી જગ્યા પૂરી કાવ્યપંક્તિ પૂરી કરો :

1. कदलीसदृशी ..... ।
2. शूर्पाकारौ ..... ।
3. ..... भाण्डाकारम्।
4. अल्पं तुच्छं ..... ।
5. दिव्या .....सृष्टिः ।

પ્રશ્ન – 6. તમને આવડતાં કોઈપણ પાંચ પક્ષીઓનાં નામ સંસ્કૃતમાં લખો :

(1) _____ (2) _____ (3) _____

(4) _____ (5) _____

પ્રશ્ન – 7. અહીં તમને મનગમતા પ્રાણીનું ચિત્ર દોરી તેનાં વિવિધ અંગોનાં નામ સંસ્કૃતમાં લખો :

આટલું જાણો :

હાથીનાં અન્ય સંસ્કૃત નામ - गजः, महाकायः, लम्बकर्णः, करिणी, शुण्डालः, शूर्पकर्णः, मतङ्गः, दंतिन्।

2 Two : Mo - Chho

We Know...

- ⇒ is, am, are, was, were જેવા શબ્દોનો ઉપયોગ
- ⇒ Punctuation marks અને તેનો ઉપયોગ
- ⇒ Action words ના વિવિધ રૂપો અને તેનો ઉપયોગ
- ⇒ Singular - plural forms of noun
- ⇒ various language functions (such as making request, asking for permission, making inquiry etc.

EN 628 શબ્દકોશનો ઉપયોગ કરે છે.

Activity : 1 Arrange the following words in alphabetical order.
(નીચેના શબ્દોને શબ્દકોશના ક્રમમાં લખો.)

[orange, apple, grapes, pineapple, watermelon, carrot, peas, cabbage, brinjal, tomato, lemon, tea, meal, ice-cream, milk]

1		6		11	
2		7		12	
3		8		13	
4		9		14	
5		10		15	

EN 607 આપેલી વિગતોમાથી અતાર્કિક શબ્દો તારવી તેને બદલે યોગ્ય શબ્દોનો ઉપયોગ કરે છે.

Activity : 2

Encircle the odd word from the following sets of words.
(નીચેના શબ્દોમાંથી જૂદાં પડતાં શબ્દ ફરતે O કરો.)

1. Diwali, Christmas, Holi, Monday.
2. Morning, Today, Evening, Afternoon.
3. Elephant, Cat, Rabbit, Parrot.
4. Replied, Showed, Learns, Called.
5. River, Glass, Well, Pond.
6. Seas-Peas, Tree-free, These-Please, House-Garden.
7. Banana, Mango, Summer, Apple.
8. Tuesday, Vacation, Holiday, Sunday.
9. Skipping, Hopping, Jogging, Garba.
10. Doctor, Conductor, Collector, Teacher.

EN 619 વ્યવસાયકારોનો પરિચય મેળવે છે અને આપે છે.

Activity : 3

Column 'A' has names of different professions. Column 'B' has different tools they use and column 'C' has places where they work at. Write the proper match in the space given below. Follow the example.
(કોલમ 'A' માં વિવિધ વ્યવસાયકારોનાં નામ, કોલમ 'B' તેઓ દ્વારા વપરાતા સાધનો અને કોલમ 'C' તેઓની કામ કરવાની જગ્યા બતાવે છે. પેજ નં. ૧૩ પર આપેલ જગ્યામાં ઉદાહરણ મુજબ યોગ્ય જોડકાં જોડો.)

	A	B	C
1.	Postman	Gun	Farm
2.	Farmer	Stethoscope	Studio
3.	Teacher	Camera	Post-office
4.	Photographer	Letters	Hospital
5.	Doctor	Bullock-cart	Classroom
6.	Police	Chalk-stick	Police-station

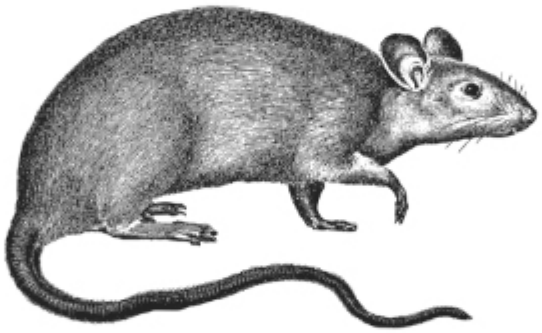
1)	Postman	→	letters	Post-office
2)	Farmer	→		
3)	Teacher	→		
4)	Photographer	→		
5)	Doctor	→		
6)	Police	→		

EN 630 ચિત્ર કે વસ્તુઓનું ત્રણ કે પાંચ વાક્યોમાં વર્ણન કરે છે.

Activity : 4

Here a picture of a rat. Describe it using the words given into the brackets.
(નીચે ઉંદરનું ચિત્ર આપ્યું છે. કૌંસમાંના શબ્દોનો ઉપયોગ કરીને તેનું વર્ણન કરો.)

[animal, Lord Ganesha's vehicle, cat, enemy, cut, teeth, people, other name, trap]

A RAT

EN 603 અર્થપૂર્ણ સંદર્ભમાં આપેલા શબ્દો અને વાક્યોનુ મૂકવાંચન કરે છે.

Activity : 5 (A) Read the following text carefully and understand it. (નીચેની text ધ્યાનપુર્વક વાંચો અને સમજો.)

I checked it !

After three days, Motu went to Chhotu's house, he called, "Hey ! Chhotu, come out. "

Chhotu was not at home. Chhoti, his wife, came out. She said, "Welcome Mr. Motu". She offered Motu a fruit dish. Motu replied, "No thanks, I am in hurry. Where is Chhotu?" Chhoti answered , "He is at work." Motu said,"Ok, please give him a tie. It is a gift for him." Motu returned to his house. Chhotu reached home late. Chhoti showed the gift. He liked it very much. He sent an SMS, "Thanks for the blanket."

EN 611 વિનંતી કરે છે અને વિનંતીનો પ્રતિભાવ આપે છે.

Activity : 5 (B) Here are statements in 'A' and their functions in 'B'. Match them properly. ('A' માં વિધાનો છે અને 'B' માં તેમાં વ્યકત થતાં કાર્યો છે. 'A' અને 'B' ને યોગ્ય રીતે જોડો Exampleને અનુસરો.)

	A		B
1.	"Chhotu, come out"	a.	Request
2.	"Welcome, Mr. Motu"	b.	Welcomes
3.	"Where is Chhotu?"	c.	Thanks
4.	"OK, Please give him a tie. It is a gift for him."	d.	Rejects politely
5.	"Thanks for the blanket"	e.	Statement
6.	"No thanks, I am in hurry."	f.	Inquiry
		g.	Order

Answers :

(1) "Chhotu, come out" - order

(2) _____

(3) _____

(4) _____

(5) _____

(6) _____

EN 609 ચિત્ર અને પરિચ્છેદની વિગતોનું વર્ગીકરણ કરે છે.

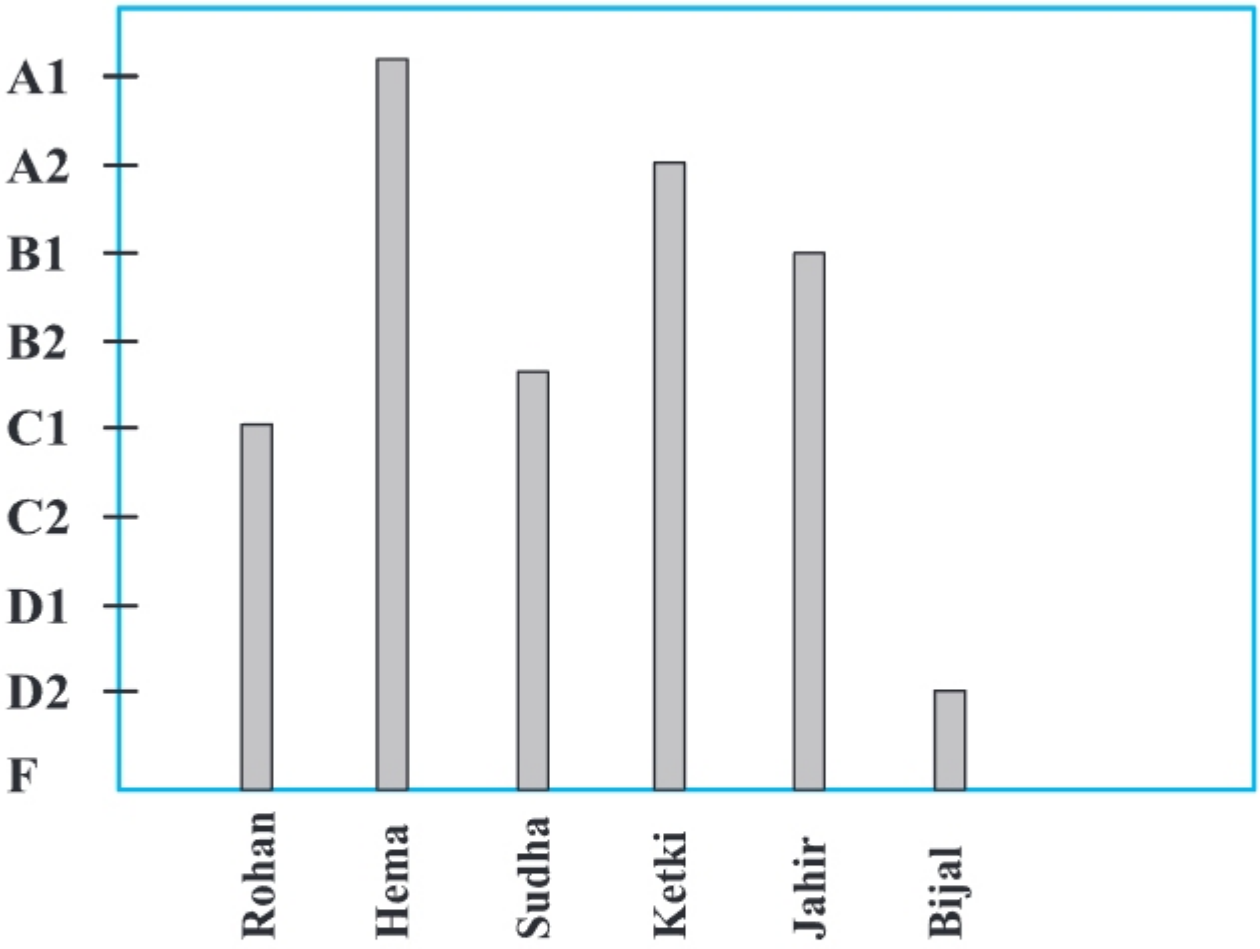
Activity : 6 Study the following picture and complete the statements given below it. (નીચેનો અભ્યાસ કરો અને તેની નીચે આપેલા વિધાનો પૂરાં કરો.)

1. There are _____ girls in the picture.
2. There are _____ boys in the picture.
3. Ila is playing with _____.
4. Who is reading a book? _____.
5. Who are talking? _____.
6. What should we wear in the foot while playing football? (Shoes / Gloves)
7. Is Hardik enjoying? _____.
8. Children are _____ (happy / unhappy) _____ in this picture.

EN 624 ટેબલ, ગ્રાફ, નકશાના આધારે વિગતો તારવી જણાવે છે.

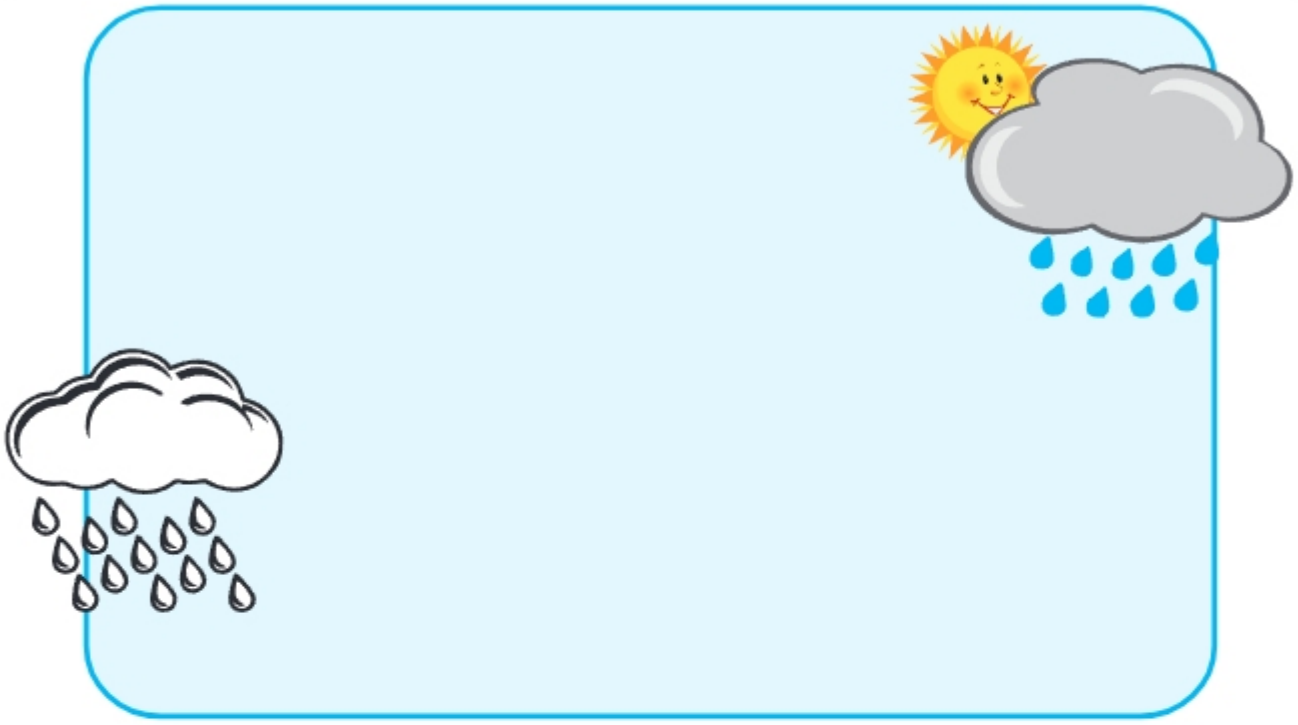
Activity : 7 Study the following graph and complete the statements.
(નીચેના ગ્રાફનો અભ્યાસ કરી વાક્ય પુર્ણ કરો.)

1. This graph shows the result of _____ students.
2. _____ grades are mentioned in the graph.
3. Hema got _____ grade.
4. Ketki's grade is _____.
5. _____ has the highest grade.
6. Rohan got _____.
7. The highest grade is _____ and the lowest grade is _____.
8. What do you think, results should be shown in marks or grades? _____

EN 628 શબ્દકોશનો ઉપયોગ કરે છે.

Activity : 8 Read the following poem and write rhyming words.
(કવિતા વાંચો અને rhyming words લખો.)

1. puffy – fluffy
2. _____
3. _____

En 619 વ્યવસાયકારોનો પરિચય મેળવે છે અને આપે છે.

Activity : 9 Say, who am I ? (હું કોણ છું તે કહો.)

1. I need books, a black board, chalk and duster. I am a _____
2. I use a tractor, seeds, a sickle, water. I am a _____
3. I have a pair of scissors, a sewing machine. I am _____
4. I go to school. I study there. The teacher teaches me. I am a _____
5. I use bricks, sand, cement, water, spade etc. I am a _____

EN 617 વર્તમાન અને ભૂતકાળની ઘટનાઓની વિગતો અલગ તારવે છે.

Activity : 10 Select the correct word from the words underlined and re-write the paragraph. (ફકરામાં નીચે લીટી દોરેલા શબ્દો પૈકી યોગ્ય શબ્દ પસંદ કરો અને ફકરો ફરીથી લખો.)

Hello ! I am Rupa. Yesterday was my birthday.

This is/was the picture of my birthday party. There are/were/was balloons and ribbons in the room. Sonal, Reshma, and Mahesh were/are there. They are/were/was my friends.

I had/have/was a yellow cap on my head. Lata has/had/was a red cap and Raj had a green cap. My mother was/are/is near me. The cake is/was/were on the table. It was/is/has pink and brown. There are/was/were candles on it. Ice-cream, caps and chocolates are/was/were also there on the table. I am/was/were happy. My friends are/were happy too. We really enjoy/enjoyed the party yesterday.

Describe your last birthday celebration. Follow the above example.

EN 628 શબ્દકોશનો ઉપયોગ કરે છે.

Activity: 11

Read the following words. Find their meaning from the dictionay and write in the given space. (નીચેના શબ્દો વાંચો . તેમના અર્થ શબ્દકોશમાંથી શોધો અને આપેલી જગ્યામાં લખો.)

guests		pond		bitter guard	
christmas		distrub		sweater	
celebration		return		raincoat	
decorated		offered		scarf	
hotel		fruit dish		goggles	
preparing		tie		air-conditioner	
cake		blanket		assembly	
sweet-dish		rainbow		quiz	
receive		sail		poet	
relatives		ship		gathered	
fire crackers		clouds		decorate	
environment		across the sky		essay	
smile		pretty		cook	
sapling		bridge		patient	
watering		heaven		paste	
swimming		overtop		rope	
long time		watermelon		engineer	
come out		sugarcane		carpenter	
shout		guava		conductor	
angry		cauliflower		reminder	
satisfied		carrot		devide	
swimsuit		cabbage		leap year	

EN 608 ઘટના તેમજ વાર્તાના પાત્રો, સ્થળો અને ઘટનાક્રમની વિગતોની તારવણી કરે છે.

Activity: 12

Arrange and rewrite the following sentences in the proper order.
(નીચે આપેલ વાક્યોને ઘટનાક્રમમાં ગોઠવીને ફરીથી લખો.)

- Chhotu looked at Motu and " I am satisfied. Go and swim."
- Both Chhotu and Motu loved swimming
- Once there was an elephant.
- Motu was enjoying swimming, at that time, Chhotu came and shouted.
- Chhotu replied," I just checked that you are not wearing my swimsuit."

1. _____
2. _____
3. _____
4. _____
5. _____

EN 617 વર્તમાન અને ભૂતકાળની ઘટનાઓની વિગતો અલગ તારવે છે.

Activity: 13

Write "before" for the sentences showing past incidents and write "now" for the sentences showing present.
(નીચેના વાક્યોને now અથવા beforeમાં વર્ગીકૃત કરો.)

1. I was going school. _____
2. Lata and Jaya are playing chess. _____
3. Jayesh was reading when I visited him. _____
4. My mother is cooking. _____
5. Our cricket team scored 150 runs in 20 overs. _____
6. Raju is attending online class. _____
7. Ramesh and Jayesh are swimming. _____
8. My father called me and permitted me to buy new bicycle. _____
9. Mahesh ran two kilometers to catch the bus. _____
10. I am reading newspaper. _____

EN 616 વસ્તુઓના સ્થાન અને સ્થળોનો નિર્દેશ કરે છે.

Activity: 14 Study the picture given below and write 'true' or 'false' for the sentences given below it. (નીચેના ચિત્રનો અભ્યાસ કરો અને તેની નીચે આપેલાં વાક્યો સામે 'true' કે 'false' લખો.)

1.	The radio is in the table.	_____
2.	The telephone is behind the plant	_____
3.	The book is on the table.	_____
4.	The lamp is under the sofa.	_____
5.	The TV is in front of the sofa.	_____
6.	The clock is on the book.	_____
7.	The cycle is behind the sofa.	_____
8.	The rug is under the table.	_____
9.	The pillows are in the sofa.	_____

શિક્ષકો માટે

:: મૂલ્યાંકન ::

ક્રમ	અધ્યયન નિષ્પત્તિ	મૂલ્યાંકન		
		x	?	✓
EN628	શબ્દકોશનો ઉપયોગ કરે છે.			
EN607	આપેલી વિગતોમાંથી અતાર્કિક શબ્દો તારવી તેને બદલે યોગ્ય શબ્દોનો ઉપયોગ કરે છે.			
EN619	વ્યવસાયકારોનો પરિચય મેળવે છે અને આપે છે.			
EN630	ચિત્ર કે વસ્તુઓનું ત્રણ કે પાંચ વાકયોમાં વર્ણન કરે છે.			
EN603	અર્થપૂર્ણ સંદર્ભમાં આપેલા શબ્દો અને વાકયોનું મૂકવાંચન કરે છે.			
EN611	વિનંતી કરે છે અને વિનંતીનો પ્રતિભાવ આપે છે.			
EN609	ચિત્ર અને પરિચ્છેદની વિગતોનું વર્ગીકરણ કરે છે.			
EN624	ટેબલ, ગ્રાફ, નકશાના આધારે વિગતો તારવી જણાવે છે.			
EN617	વર્તમાન અને ભૂતકાળની ઘટનાઓની વિગતો અલગ તારવે છે.			
EN628	શબ્દકોશનો ઉપયોગ કરે છે.			
EN608	ઘટના તેમજ વાર્તાના પાત્રો, સ્થળો અને ઘટનાક્રમની વિગતોની તારવણી કરે છે.			
EN616	વસ્તુઓના સ્થાન અને સ્થળોનો નિર્દેશ કરે છે.			

- **એકમના અનુસંધાનમાં વિદ્યાર્થીના સારા પાસા :**

- **એકમના અનુસંધાનમાં સુધારાત્મક બાબતો :**

ગ્રેડ	શિક્ષકની સહી
વાલીની સહી	તારીખ

5 પાયાના આકારોની સમજૂતી

અધ્યયન નિષ્પત્તિ :

M 610.2 માપપટ્ટી અને દ્વિભાજક દ્વારા બે રેખાખંડની સરખામણી કરે છે.

M 610.4 જુદા-જુદા પરિપ્રેક્ષ્યમાંથી લંબરેખાને ઓળખે છે.

M 611 ખૂણાની સામાન્ય સમજ દર્શાવે છે. (આસપાસ રહેલ ખૂણાને ઓળખે છે, ખૂણાના માપના આધારે વર્ગીકરણ કરે છે, 45°, 90° અને 180°ના ખૂણાના સંદર્ભે ખૂણાના માપનો અંદાજ કાઢે છે.

M 611.1 આપેલ ખૂણાને લઘુકોણ, ગુરુકોણ, કાટકોણ, સરળકોણ કે પ્રતિબિંબકોણ તરીકે દર્શાવે છે.

M 611.2 કોણમાપક વડે ખૂણાનું માપન કરે છે.

M 613 ત્રિકોણને તેના ખૂણા/બાજુઓના આધારે વિવિધ જૂથ/પ્રકારોમાં વર્ગીકૃત કરે છે જેમકે બાજુઓના આધારે સમબાજુ, સમદ્વિબાજુ તથા વિષમબાજુ ત્રિકોણમાં વર્ગીકૃત કરવું.

M 613.1 બાજુઓના માપના આધારે ત્રિકોણના પ્રકાર જણાવે છે.

M 613.2 ખૂણાના માપના આધારે ત્રિકોણના પ્રકાર જણાવે છે.

M 614 ચતુષ્કોણને તેના ખૂણા/બાજુઓના આધારે વિવિધ જૂથ-પ્રકારોમાં વહેંચે છે.

વિષયવસ્તુના મુદ્દા :

5.1 ખૂણાના પ્રકાર, તેનું માપ અને વ્યાવહારિક સમજ

5.2 ત્રિકોણ અને તેના ખૂણા તેમજ બાજુના આધારે પ્રકાર

5.3 ચતુષ્કોણ અને તેના ખૂણા તેમજ બાજુના આધારે પ્રકારો

પૂર્વજ્ઞાન :

- કંપાસપેટીનાં સાધનોની ઓળખ
- ખૂણાની સંકલ્પના
- દ્વિપરિમાણ ધરાવતા આકારોની પ્રાથમિક સમજ

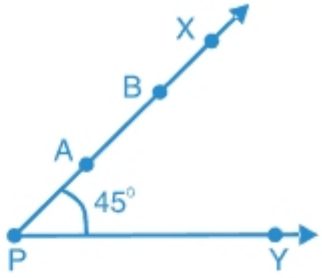
---

1. યોગ્ય વિકલ્પ પસંદ કરો :

(1) સાઇકલના પૈડામાં 48 આરા છે, તો બે ક્રમિક આરા વચ્ચેનો ખૂણો ..... થાય.

(A) $5\frac{1}{2}$ (B) $7\frac{1}{2}$ (C) $\frac{2}{11}$ (D) $\frac{2}{15}$

(2) આકૃતિમાંના બિંદુ A ને PX પર PB = 2PA થાય તે રીતે બિંદુ B પર લઈ જતાં ∠BPYનું માપ = ...

(A) 45° કરતાં મોટું

(B) 45°

(C) 45° કરતાં નાનું

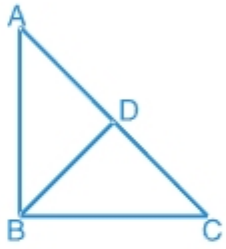
(D) 90°

(3) જો બે ખૂણાઓના માપનો સરવાળો 180° કરતાં વધુ છે, તો બે ખૂણા માટે નીચેના પૈકી કયું શક્ય નથી ?

(A) એક ખૂણો લઘુકોણ અને એક ખૂણો ગુરુકોણ (B) એક પ્રતિબિંબકોણ અને એક લઘુકોણ

(C) બંને ગુરુકોણ (D) બંને કાટખૂણા

(4) આકૃતિમાં AB = BC અને AD = BD = DC છે, તો કેટલા સમદ્વિબાજુ ત્રિકોણ બને ?

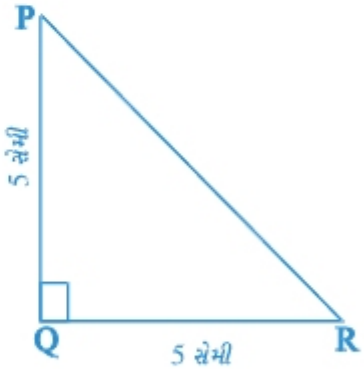
(A) 1

(B) 2

(C) 3

(D) 4

(5) આકૃતિમાં $\overline{PQ} \perp \overline{RQ}$, $\overline{PQ}$ = 5 સેમી $\overline{QR}$ = 5 સેમી, તો ΔPQR = ...

(A) કાટકોણ ત્રિકોણ છે, પરંતુ સમદ્વિબાજુ ત્રિકોણ નથી.

(B) સમદ્વિબાજુ કાટકોણ ત્રિકોણ છે.

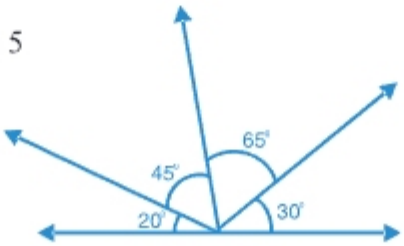
(C) સમદ્વિબાજુ ત્રિકોણ છે, પરંતુ કાટકોણ ત્રિકોણ નથી.

(D) સમદ્વિબાજુ ત્રિકોણ કે કાટકોણ ત્રિકોણ નથી.

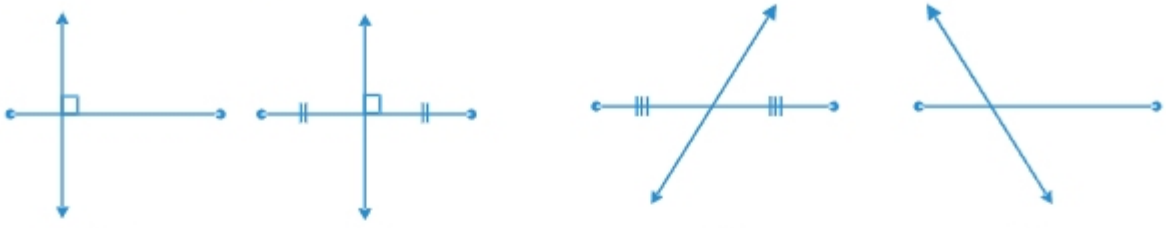
(6) આકૃતિમાં બનતા ગુરુકોણની સંખ્યા ..... છે.

(A) 2 (B) 3

(C) 4 (D) 5

(7) નીચેના પૈકી કઈ આકૃતિ લંબદ્વિભાજક દર્શાવે છે ?

(1) (2) (3) (4)

(A) 1 (B) 2 (C) 3 (D) 4

2. ખાલી જગ્યા પૂરો :

(8) 180° કરતા મોટા અને સંપૂર્ણકોણ કરતાં નાના ખૂણાને ..... ખૂણો કહે છે.

(9) આકૃતિમાં બિંદુઓ A, B, C, D અને E એક જ રેખા પર આવેલાં છે જો

AB = BC = CD = DE તો

(i) AD = AB + ...

(ii) AD = AC + ...

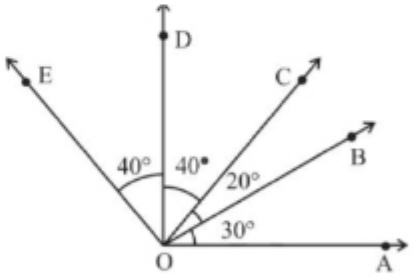
(iii) $\overline{AE}$ નું મધ્યબિંદુ ..... છે.

(iv) $\overline{CE}$ નું મધ્યબિંદુ ..... છે.

(v) AE = ... × AB

(10) સરળકોણમાં કાટખૂણાની સંખ્યા ..... અને સંપૂર્ણકોણમાં કાટખૂણાની સંખ્યા ..... છે.

(11) આકૃતિના આધારે ખાલી જગ્યા પૂરો.

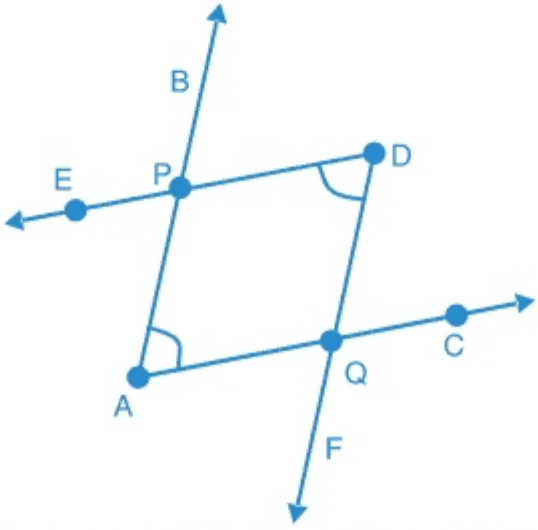

(i) ∠AOD ..... પ્રકારનો ખૂણો છે.

(ii) ∠COA ..... પ્રકારનો ખૂણો છે.

(iii) ∠AOE ..... પ્રકારનો ખૂણો છે.

(12) આકૃતિમાં કુલ ખૂણાઓની સંખ્યા ..... છે.

3. ✓ (ખરું) કે × (ખોટું) જણાવો :

(13) સમક્ષિતિજ રેખા અને શિરોલંબ રેખા હંમેશાં કાટખૂણે છેદે છે. ( )

(14) ખૂણાના ભૂજની લંબાઈ વધારતાં ખૂણાનું માપ પણ વધે છે. ( )

(15) જો રેખા PQ ∥ રેખા n તો PQ ∥ રેખા n. ( )

(16) બે સમાંતર રેખાઓ એકબીજીને કોઈક બિંદુ આગળ છેદે છે. ( )

(17) બે રેખાઓ એકબીજાને બે બિંદુમાં છેદી શકે. ( )

(18) આપેલાં બે બિંદુમાંથી અસંખ્ય રેખાઓ પસાર થાય છે. ( )

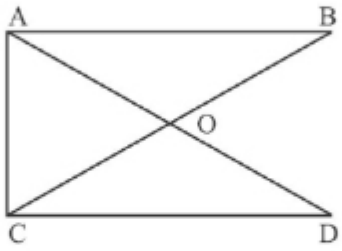
(19) કોઈ પણ બે ખૂણાઓમાં પાંચ જ સામાન્ય બિંદુઓ હોઈ શકે. ( )

(20) આપેલાં બિંદુમાંથી એક અને માત્ર એક જ રેખા પસાર થાય છે. ( )

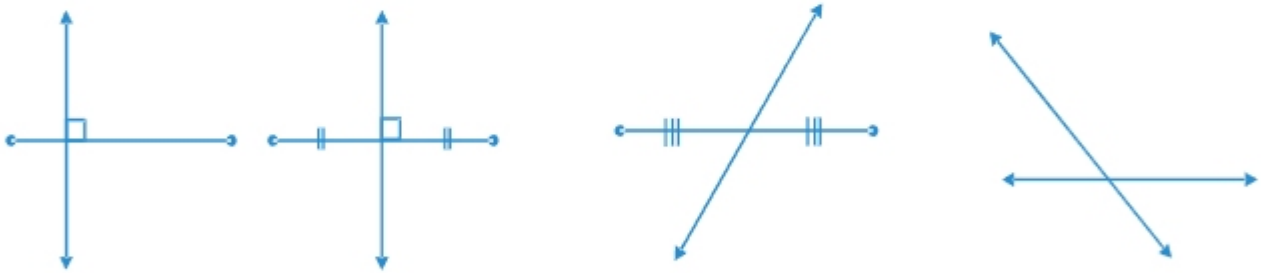
(21) સમબાજુ ત્રિકોણ એ સમદ્વિબાજુ ત્રિકોણ પણ છે. ( )

4. સૂચના મુજબ કરો :

(22) આકૃતિમાં 180° કરતાં નાના ખૂણાઓની સંખ્યા જણાવી તેમનાં નામ લખો.

(23) નીચેના પૈકી કઈ આકૃતિ દ્વિભાજક દર્શાવે છે ?

(1) (2) (3) (4)

(A) (1)

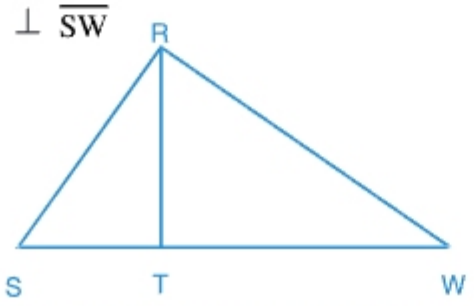
(B) (1) અને (4)

(C) (2) અને (3)

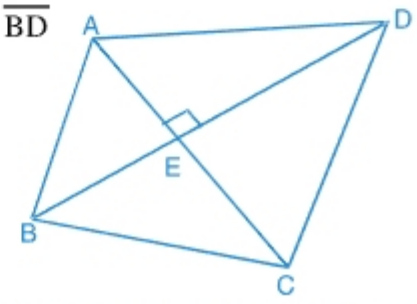
(D) (1) (2) (3) અને (4)

(24) આપેલી માહિતી પરથી દરેકમાં કાટખૂણાનું નામ લખો.

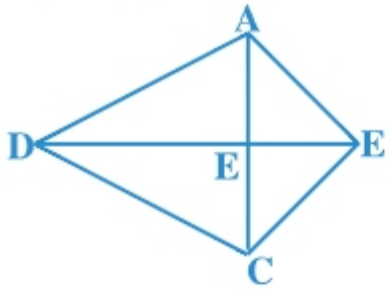
(1) $\overline{RT} \perp \overline{SW}$

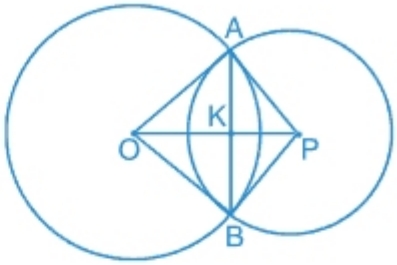
(2) $\overline{AC} \perp \overline{BD}$

(3) $\overline{AC} \perp \overline{DE}$

(4) $\overline{OP} \perp \overline{AB}$

(25) શું એવા બે લઘુકોણ મળે કે જેનો સરવાળો :

(1) લઘુકોણ હોય ? શા માટે ?

.....

(2) કાટખૂણો હોય ? શા માટે ?

.....

(3) ગુરુકોણ હોય ? શા માટે ?

.....

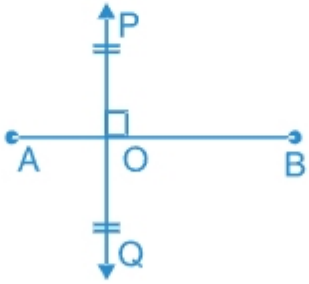
(4) સરળકોણ હોય ? શા માટે ?

.....

(5) પ્રતિબિંબકોણ હોય ? શા માટે ?

.....

(26) આકૃતિમાં $\overline{PQ} \perp \overline{AB}$ અને PO = OQ છે, તો $\overline{PQ}$ એ $\overline{AB}$ નો લંબદ્વિભાજક છે ? કેમ ?

(27) આકૃતિમાં $\overline{AC} \perp \overline{BD}$, તો બનતા બધા જ કાટખૂણાનાં નામ લખો.

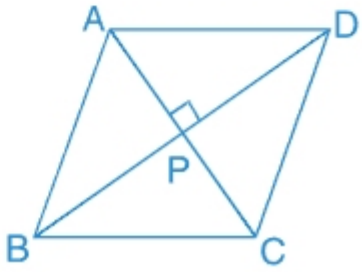
.....

.....

.....

.....

.....

(28) જ્યારે ઘડિયાળમાં 7 વાગે ત્યારે મિનિટકાંટા અને કલાકકાંટાથી બનતા નાના ખૂણાનું માપ અને બીજા ખૂણાનું માપ લખી તે કયા પ્રકારના ખૂણા છે તે લખો.

.....

.....

.....

.....

.....

અધ્યયન નિષ્પત્તિનું સર્વગ્રાહી મૂલ્યાંકન

1. યોગ્ય વિકલ્પ પસંદ કરો :

(1) ઘડિયાળમાં 9 વાગે ત્યારે કલાકકાંટા અને મિનિટકાંટા વચ્ચેના ખૂણાઓનાં માપ શું હોય ?

(A) 60°, 300° (B) 270°, 90°

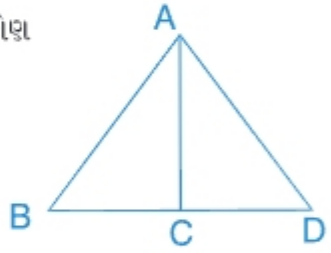
(C) 75°, 285° (D) 30°, 330°

(2) બે ખૂણાઓના માપનો સરવાળો ગુરુકોણ હોય, તો નીચેના પૈકી કયું વિધાન શક્ય નથી ?

(A) એક લઘુકોણ અને એક ગુરુકોણ (B) બંને લઘુકોણ

(C) એક કાટખૂણો અને એક લઘુકોણ (C) બંને કાટખૂણા

(3) આકૃતિમાં $\angle BAD = 90^\circ$ અને $\overline{AC} \perp \overline{BD}$, તો આકૃતિમાં બનતા કાટકોણ ત્રિકોણની સંખ્યા ..... છે.

(A) 1 (B) 2

(C) 3 (D) 4

2. ખાલી જગ્યા પૂરો :

(4) ..... ચતુષ્કોણની બધી બાજુઓનાં માપ સમાન હોય છે અને દરેક ખૂણાનું માપ 90° હોય છે.

(5) જો ત્રિકોણના દરેક ખૂણાનું માપ 90° કરતાં નાનું હોય, તો તે ..... ત્રિકોણ છે.

3. સૂચના મુજબ કરો :

(6)

ત્રિકોણની લાક્ષણિકતા	ત્રિકોણના પ્રકાર (લઘુકોણ, ગુરુકોણ, કાટકોણ)
1. $\angle A = 30^\circ$, $\angle B = 30^\circ$, $\angle C =$	1. .....
2. ત્રિકોણની કોઈ એક બાજુ બીજી બાજુને લંબ હોય.	2. .....
3. ત્રિકોણના ત્રણેય ખૂણાનાં માપ સરખા હોય.	3. .....

(7) કારણ આપી નીચેનું વિધાન સ્પષ્ટ કરો :

(1) ચોરસને વિશિષ્ટ લંબચોરસ કહી શકાય.

.....

.....

.....

(2) લંબચોરસને વિશિષ્ટ સમાંતરબાજુ ચતુષ્કોણ કહી શકાય.

.....

.....

.....

વિદ્યાર્થીની શૈક્ષણિક સ્થિતિ								નિશાનીઓની કુલ સંખ્યા		
વિ. મુદ્દા / પ્રશ્ન નં.	1	2	3	4	5	6	7	×	?	✓
5.1										
5.2										
5.2										
પરિણામનું એકંદર :										

શિક્ષકની સહી : ( ) વાલીની સહી : ( )

જવાબો

1. (1) $7\frac{1}{2}$ (2) 45° (3) બંને કાટખૂણા (4) 3
(5) સમદ્વિબાજુ કાટકોણ ત્રિકોણ છે. (6) 4 (7) 2

2. (8) પ્રતિબિંબ (9) (i) $\overline{BD}$ (ii) $\overline{CD}$ (iii) C (iv) D (v) 4
(10) બે, ચાર (11) (i) કાટખૂણો (ii) લઘુકોણ (iii) ગુરુકોણ (12) 10

3. (13) ✓ (14) × (15) ✓ (16) ×
(17) × (18) × (19) × (20) ×
(21) ✓

4. (22) બાર, ∠DAB, ∠OBA, ∠OAC, ∠OCA, ∠OCD, ∠ODC, ∠AOB, ∠AOC, ∠COD, ∠DOB, ∠BAC, ∠ACD

(23) 2 અને 3

(24) (i) ∠ RTW અને ∠RTS (ii) ∠AED, ∠AEB, ∠BEC, ∠DEC

(iii) ∠ABE ∠ABD ∠DBC ∠EBC (iv) ∠AKO, ∠AKP, ∠BKO, ∠BKP

(25) (1) હા, બે લઘુકોણનો સરવાળો કાટખૂણા કરતાં ઓછો હોઈ શકે.

(2) હા, બે લઘુકોણનો સરવાળો કાટખૂણો હોઈ શકે.

(3) હા, બે લઘુકોણનો સરવાળો કાટખૂણા કરતાં વધુ હોઈ શકે.

(4) ના, બે લઘુકોણનો સરવાળો હંમેશાં 180° કરતાં ઓછો જ હોય.

(5) ના, બે લઘુકોણનો સરવાળો હંમેશાં 180° કરતાં ઓછો જ હોય.

(26) PQ એ રેખાખંડ ABનો લંબદ્વિભાજક નથી, કારણ કે AO = BO (**નોંધ :** ABએ રેખાખંડ PQનો લંબ દ્વિભાજક છે.)

(27) અહીં ચાર ખૂણા કાટખૂણા છે. ∠APD, ∠APB, ∠BPC, ∠CPD

(28) નાના ખૂણાનું માપ 150°, બીજા ખૂણાનું માપ 210°, 150° ગુરુકોણ અને 210° પ્રતિબિંબકોણ અને ગુરુકોણ છે.

અધ્યયન નિષ્પત્તિના સર્વગ્રાહી મૂલ્યાંકનના જવાબો

1. (1) 270°, 90° (2) બંને કાટખૂણા હોય, (3) 3

2. (4) ચોરસ (5) લઘુકોણ

3. (6) (i) 120°, ગુરુકોણ ત્રિકોણ (ii) કાટકોણ ત્રિકોણ (iii) લઘુકોણ ત્રિકોણ

(7) મુક્ત જવાબ

3 પ્રાચીન નગરો અને ગ્રંથો

અધ્યયન નિષ્પત્તિ : SS610 ભારતના નકશામાં ઐતિહાસિક અને અન્ય સ્થળો દર્શાવે છે.

SS611 પ્રાચીન માનવ સંસ્કૃતિના વિશિષ્ટ લક્ષણોને ઓળખી તેના વિકાસને સમજાવે છે.

શૈક્ષણિક મુદ્દા :

- → હડપ્પીય સભ્યતાનાં સ્થળો
- → નગર રચના
- → આર્થિક જીવન
- → સમાજજીવન
- → ધાર્મિક જીવન
- → લિપિ અને ભાષા
- → ગુજરાતમાં હડપ્પીય સભ્યતાનાં સ્થળો
- → હડપ્પીય સભ્યતાનો અંત
- → પ્રાચીન ગ્રંથો

પ્રશ્ન - 1 નીચે આપેલા દરેક પ્રશ્નના ઉત્તર માટે આપેલા વિકલ્પોમાંથી સાચો વિકલ્પ શોધી ☐ માં લખો.

1. **નીચેનામાંથી કઈ સભ્યતા સિંધુખીણની સભ્યતા તરીકે ઓળખાય છે ?** ☐
   (A) ઈજિપ્ત સભ્યતા (B) હડપ્પીય સભ્યતા
   (C) રોમ સભ્યતા (D) ચીની સભ્યતા

2. **સિંધુખીણ સંસ્કૃતિના સૌપ્રથમ અવશેષો કયા સ્થળેથી મળી આવ્યા છે ?** ☐
   (A) હડપ્પા (B) લોથલ
   (C) રાખીગઢી (D) ધોળાવીરા

3. **નીચે પૈકીનું કયું હડપ્પીય નગર ગુજરાતમાં આવેલું નથી ?** ☐
   (A) ધોળાવીરા (B) લોથલ
   (C) દેશલપર (D) કાલીબંગન

4. **હડપ્પા કઈ નદીના કિનારે આવેલું છે ?** ☐
   (A) ગંગા (B) જેલમ
   (C) રાવી (D) સતલુજ

5. **હડપ્પીય સભ્યતાનાં સૌપ્રથમ અવશેષો હડપ્પામાંથી ક્યારે મળ્યા હતા ?** ☐
   (A) ઈ.સ. 1921 (B) ઈ.સ. 1922
   (C) ઈ.સ. 1923 (D) ઈ.સ. 1924

6. **હડપ્પીય સભ્યતાના લોકો જાહેર સુખાકારીના ખૂબ આગ્રહી હતા. એવું કયા અવશેષોને આધારે કહી શકાય ?** ☐
   (A) ભૂગર્ભ ગટર (B) મકાન
   (C) રસ્તાઓ (D) ખેડેલું ખેતર

7. 'જાહેર સ્નાનાગાર' એ કયા હડપ્પીયન નગરની વિશેષતા હતી ? ☐

(A) હડપ્પા (B) મોહેં-જો-દડો

(C) લોથલ (D) ધોળાવીરા

8. લોથલ કઈ નદીના કિનારે આવેલું છે ? ☐

(A) ભોગાવો (B) સાબરમતી

(C) મહી (D) વાત્રક

9. ધોળાવીરા ત્રિસ્તરીય નગર રચનાનું કયું લક્ષણ જોવા મળતું નથી ? ☐

(A) સીટાડલ - કિલ્લો (B) નીચલું નગર

(C) ઉપલું નગર (D) રાણીનો મહેલ

10. નીચેનામાંથી કોનો ચાર વેદમાં સમાવેશ થતો નથી ? ☐

(A) આયુર્વેદ (B) ઋગ્વેદ

(C) યજુર્વેદ (D) અથર્વવેદ

11. આમાંથી કયા લોકો સિંધુખીણની સંસ્કૃતિના સમયમાં હડપ્પા શહેરમાં રહેતા ન હતા ? ☐

(A) કુંભાર (B) કડિયા

(C) લુહાર (D) વેપારીઓ

પ્રશ્ન - 2 (A) બંધ બેસતાં જોડકાં રચો.

વિભાગ - અ	ઉત્તર	વિભાગ - બ
1. સૌથી પ્રાચીન હડપ્પીયન નગર	1. – ☐	(A) લોથલ
2. કચ્છ જિલ્લાના ખડીર બેટમાં આવેલું સ્થળ	2. – ☐	(B) ઋગ્વેદ
3. ખંભાતના અખાતમાં આવેલું નગર	3. – ☐	(C) હડપ્પા
4. વસ્ત્રપરિધાન કરેલ મૂર્તિ મળી આવી તે નગર	4. – ☐	(D) ધોળાવીરા
5. સૌથી પ્રાચીન ગ્રંથ	5. – ☐	(E) મોહેં-જો-દડો
		(F) સામવેદ

(B) નીચેના વિધાનો સાચાં છે કે ખોટાં તે જણાવો.

1. હડપ્પીય સભ્યતાને મિસર સભ્યતાની સમકાલીન ગણવામાં આવી છે. ☐
2. સંસ્કૃતિ અને સભ્યતા બંનેનો અર્થ એક જ છે. ☐
3. મોહેં-જો-દડો એ સિંધુ સભ્યતાનું મુખ્ય નગર હતું. ☐

4. 'ડોક યાર્ડ' (ધક્કો) એ લોથલની વિશેષતા હતી. ☐

5. ઋચાઓના સમૂહને સૂક્ત કહેવાય છે. ☐

પ્રશ્ન - 3 ખાલી જગ્યાઓ પૂરો.

1. સિંધુખીણની સભ્યતા ..... નદીના કિનારે વિકસી હતી.
2. હડપ્પા અને મોહેં-જો-દડો હાલ ..... દેશમાં આવેલા છે.
3. હડપ્પીય સભ્યતાના નગરોમાં રસ્તાઓ એકબીજાને ..... ખૂણે છેદતા હતા.
4. અન્નના ભંડારો ..... શહેરની મુખ્ય વિશેષતા હતી.

પ્રશ્ન - 4 (A) નીચેના પ્રશ્નોના ઉત્તર એક-બે વાક્યોમાં લખો.

1. અવશેષ એટલે શું ? .....

.....

2. હડપ્પીય સભ્યતાની સૌથી મોટી લાક્ષણિકતા કઈ હતી ? .....

.....

3. હડપ્પીય નગરોમાં પૂર્વ તરફ કોની વસાહતો આવેલી હતી ? .....

.....

4. હડપ્પીયન સંસ્કૃતિના રાજમાર્ગોની વિશેષતા શું હતી ? .....

.....

5. લોથલ કયા જિલ્લામાં આવેલું છે ? .....

.....

6. કયું હડપ્પીય નગર સમૃદ્ધ બંદર પણ હતું ? .....

.....

7. વેદો કેટલા છે ? કયા કયા ? .....

.....

8. શાના આધારે કહી શકાય કે કાલીબંગનએ કૃષિકાંતિ સાથે જોડાયેલું હતું ? .....

.....

9. સિંધુખીણ સભ્યતાનો વેપાર કઈ સમકાલીન સંસ્કૃતિ સાથે ચાલતો હતો ? .....

.....

10. સિંધુખીણની સભ્યતાનાં કયાં કયાં રમકડાં જાણીતાં બન્યાં છે ? .....

.....

(B) નીચેના સ્થળોની વિશેષતાઓ જણાવો.

1. હડપ્પા .....

.....

.....

.....

.....

2. મોહેં-જો-દડો .....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

3. ધોળાવીરા .....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

પ્રશ્ન - 5 (A) નીચેના પ્રશ્નોના ઉત્તર બે-ત્રણ વાક્યોમાં લખો.

1. હડપ્પીય સભ્યતાને શાથી 'સિંધુખીણની સભ્યતા' પણ કહે છે ? .....

.....

.....

.....

2. હડપ્પીયન સભ્યતાના મકાનોની વિશેષતાઓ કઈ કઈ હતી ? .....

.....

.....

.....

3. સિંધુખીણ સભ્યતાના લોકો કેવાં કેવાં આભૂષણો પહેરતા હતા ? .....

.....

.....

.....

4. ગુજરાતમાં હડપ્પીય સભ્યતાનાં કયાં કયાં સ્થળો આવેલાં છે ? .....

.....

.....

.....

5. ઋગ્વેદમાં સામાજિક જીવન વિશે કઈ બાબતો જાણવા મળે છે ? ટૂંકમાં લખો. .....

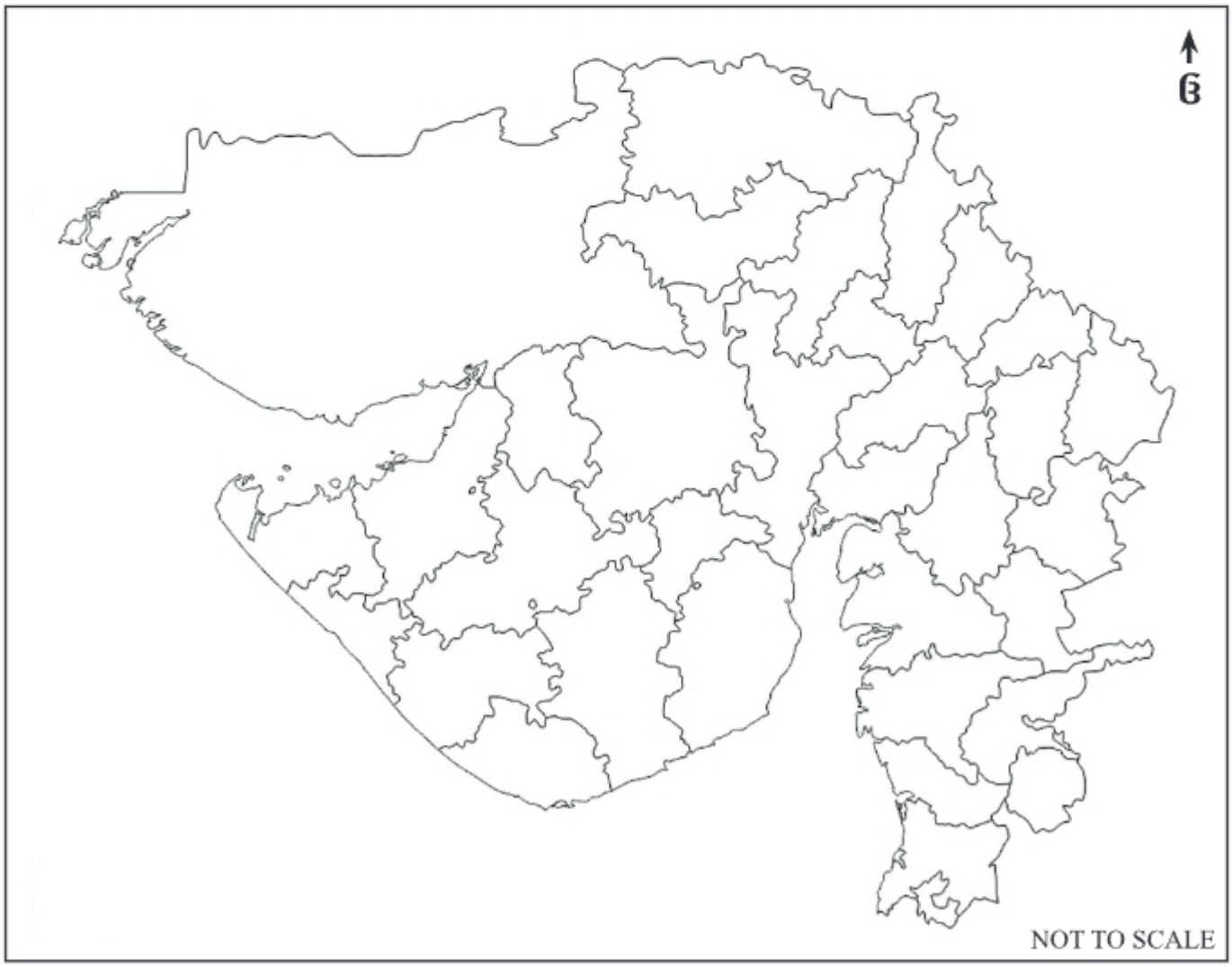
.....

.....

.....

(B) ગુજરાતના રેખાંકિત નકશામાં નીચેના હડપ્પીયન સભ્યતાનાં સ્થળો દર્શાવો.

(1) લોથલ **(2)** ધોળાવીરા **(3)** રંગપુર **(4)** રોજડી **(5)** ભાગા તળાવ

પ્રશ્ન - 6 ટૂંકનોંધ લખો.

1. લોથલ - એક પ્રાચીન નગર અને બંદર .....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

પ્રશ્ન - 7 સમાચારપત્રો, સામયિકો, શાળા પુસ્તકાલય કે ઈન્ટરનેટની મદદથી પ્રાચીન નગરોની વિશેષતા દર્શાવતા ચિત્રો મેળવીને નીચે આપેલ લંબચોરસમાં ચોંટાડો.

ઉદા. જાહેર સ્નાનાગારનું ચિત્ર, મોહેં-જો-દડો

પ્રશ્ન - 8 તમારા જન્મ પૂર્વે તમારા ગામમાં જે સુવિધાઓ હતી તેના કરતાં આજે કેટલી સુવિધા વધી છે તેની યાદી બનાવવી. શા માટે આ સુવિધાઓ વધી એના વિશે ટૂંકમાં જણાવો. (વડીલો પાસેથી માહિતી મેળવીને નોંધ લખો)

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

SCE મૂલ્યાંકન

ક્રમ	અધ્યયન નિષ્પત્તિ	SCE મૂલ્યાંકન			રિમાર્કસ
		×	?	✓	
SS610	ભારતના નકશામાં ઐતિહાસિક અને અન્ય સ્થળોને દર્શાવે છે.				
SS611	પ્રાચીન માનવ સંસ્કૃતિનાં વિશિષ્ટ લક્ષણોને ઓળખી તેના વિકાસને સમજાવે છે.				

10 પૃથ્વીનાં આવરણો

અધ્યયન નિષ્પત્તિ : SS604 વિશ્વના નકશા પર ખંડો અને મહાસાગરોની દિશાઓનો નિર્દેશ કરે છે.

SS605 પૃથ્વીના ગોળા અને વિશ્વના નકશા પર અક્ષાંશ-રેખાંશ, ધ્રુવો, વૃત્તો, આવરણો, ભારતના પાડોશી દેશો, ભારતના રાજ્યો, કેન્દ્રશાસિત પ્રદેશો વગેરે દર્શાવે છે.

શૈક્ષણિક મુદ્દા : → મૃદાવરણ | → વાતાવરણ
→ જલાવરણ | → જીવાવરણ

પ્રશ્ન - 1 નીચે આપેલા દરેક પ્રશ્નના ઉત્તર માટે આપેલા વિકલ્પોમાંથી સાચો વિકલ્પ શોધી ☐ માં લખો.

1. "સામાન્ય રીતે 1 કિલોમીટરની ઊંડાઈએ જતાં આશરે 30° સેલ્સિયસ તાપમાનનો વધારો થાય છે." આ વિધાન કયા આવરણને લાગુ પડે છે ? ☐
   (A) મૃદાવરણ (B) જલાવરણ
   (C) વાતાવરણ (D) જીવાવરણ

2. તમે વહેલી સવારે સમુદ્રકિનારે ફરવા જાઓ ત્યારે તમને કયો સ્વાસ્થ્યવર્ધક વાયુ પ્રાપ્ત થશે ? ☐
   (A) ઑક્સિજન (B) નાઈટ્રોજન
   (C) ઓઝોન (D) હાઈડ્રોજન

3. પૃથ્વી પર મુખ્ય કેટલાં આવરણો છે ? ☐
   (A) એક (B) બે
   (C) ત્રણ (D) ચાર

4. પૃથ્વી પરના પાણીના કુલ જથ્થામાંથી કેટલા ટકા પાણીનો જથ્થો મહાસાગરોમાં રહેલો છે ? ☐
   (A) 71% (B) 80%
   (C) 88% (D) 97%

5. પૃથ્વી પરનું કયું આવરણ નરી આંખે જોઈ શકાતું નથી ? ☐
   (A) મૃદાવરણ (B) જલાવરણ
   (C) વાતાવરણ (D) જીવાવરણ

6. ટી.વી. પર આવતા કાર્યક્રમો આપણે કયા આવરણને લીધે સરળતાથી જોઈ શકીએ છીએ ? ☐
   (A) મૃદાવરણ (B) જલાવરણ
   (C) વાતાવરણ (D) જીવાવરણ

7. સૌરપરિવારનો કયો ગ્રહ સજીવ સૃષ્ટિ ધરાવે છે ? ☐
   (A) નેપ્ચૂન (B) પૃથ્વી
   (C) શુક્ર (D) ગુરુ

8. તમારા ગામમાં નિરંતર વૃક્ષો કપાવવાથી પૃથ્વી પર કયા વાયુનું પ્રમાણ ઘટતું જશે ? ☐

(A) ઑક્સિજન (B) નાઈટ્રોજન

(C) ઓઝોન (D) હાઈડ્રોજન

પ્રશ્ન - 2 (A) યોગ્ય શબ્દો વડે નીચેનાં વિધાનોની ખાલી જગ્યાઓ પૂરો.

1. 'મૃદા' શબ્દનો અર્થ ..... થાય છે.
2. ખડકોના પીગળેલા દ્રવ્યને ..... કહે છે.
3. મીઠા પાણીનો મુખ્ય સ્ત્રોત ..... છે.
4. વધારે વાહનોની અવરજવરવાળા વિસ્તારમાં ..... વાયુનું પ્રમાણ વધારે હોય છે.
5. પૃથ્વીની સપાટીથી ઊંચાઈ તરફ જતાં ..... વાયુનું પ્રમાણ ઘટતું જાય છે.

(B) નીચેનાં વિધાનો સાચાં છે કે ખોટાં તે જણાવો.

1. પૃથ્વીની સપાટીનો આશરે 71% ભાગ મૃદાવરણ ધરાવે છે. ☐
2. પૃથ્વીની સપાટી પર ભૂમિ વિસ્તાર કરતાં પાણીનાં વિસ્તારનું પ્રમાણ ઓછું છે. ☐
3. પૃથ્વીની સપાટીથી આશરે 1200 થી 1500 કિમી સુધી વાતાવરણ વિસ્તરેલું છે. ☐
4. ઓઝોન વાયુ સૂર્યના પારજાંબલી કિરણોથી પૃથ્વી પરના સજીવોને બચાવે છે. ☐
5. સમુદ્રના પાણીમાંથી મીઠું મેળવવામાં આવે છે. ☐

પ્રશ્ન - 3 (A) બંધ બેસતાં જોડકાં રચો.

વિભાગ - અ	ઉત્તર	વિભાગ - બ
1. મૃદાવરણ	1. – ☐	(A) સજીવોને પીવા માટે મીઠા પાણીની ભેટ આપે છે.
2. જલાવરણ	2. – ☐	(B) સજીવોનું નિવાસસ્થાન છે.
3. વાતાવરણ	3. – ☐	(C) મોબાઈલ ફોન મારા થકી ચાલે છે.
4. જીવાવરણ	4. – ☐	(D) કીડીથી લઈ મહાકાય હાથી જેવા વિવિધ સજીવોથી બનેલું છે.

(B) મને ઓળખો.

1. હું પૃથ્વીની ચારેબાજુ વીંટળાઈને આવેલું આવરણ છું. .....
2. પૃથ્વીની સપાટીનો આશરે 71% ભાગ મારાથી ઘેરાયેલો છે. .....
3. માનવ, પશુ, પક્ષી અને વનસ્પતિનો સમાવેશ મારા આવરણમાં થાય છે. .....
4. હું માટી, ખડકો અને ઘન પદાર્થનો બનેલો છું. તેથી મને ખડકાવરણ કે ઘનાવરણ પણ કહે છે. .....

પ્રશ્ન - 4 (A) નીચેના પ્રશ્નોના ઉત્તર એક-બે વાક્યોમાં લખો.

1. જલાવરણ શેનું બનેલું છે ? .....

.....

2. વાતાવરણમાં મુખ્ય કયા કયા વાયુઓ છે ? .....

.....

3. જીવસૃષ્ટિમાં કોનો સમાવેશ થાય છે ? .....

.....

4. સૌર પરિવારનાં એક સભ્ય તરીકે પૃથ્વીની વિશેષતા જણાવો. .....

.....

5. પૃથ્વીનો પોપડો કયા કારણથી ફાટી જતો નથી ? .....

.....

6. વાતાવરણનો કયો વાયુ ઑક્સિજન વાયુના જલદપણાને મંદ કરે છે ? .....

.....

7. વાતાવરણ પૃથ્વી માટે કુદરતી ઢાલની ગરજ કઈ રીતે સારે છે ? .....

.....

8. વાતાવરણમાં રહેલા રજકણો કઈ રીતે ઉપયોગી છે ? .....

.....

(B) નીચે આપેલા પારિભાષિક શબ્દોની સમજૂતી આપો.

1. મૃદાવરણ .....

.....

2. જલાવરણ .....

.....

3. વાતાવરણ .....

.....

4. જીવાવરણ .....

.....

5. પ્રદૂષણ .....

.....

પ્રશ્ન - 5 (A) નીચેના પ્રશ્નોના ઉત્તર બે-ત્રણ વાક્યોમાં લખો.

1. માનવીની કઈ પ્રવૃત્તિઓ દ્વારા પાણી પ્રદૂષિત થાય છે ? .....

.....

.....

2. વાતાવરણને પ્રદૂષણ મુક્ત કરવા કયા કયા કાર્યો કરવાં જોઈએ ? .....

.....

.....

3. પૃથ્વી વિશે તમે શું જાણો છો ? .....

.....

.....

4. માનવજીવનમાં મૃદાવરણનું શું મહત્ત્વ છે ? .....

.....

.....

5. ભૂમિ પ્રદૂષિત ન થાય તે માટે તમે શું કરશો? .....

.....

.....

(B) ટૂંકનોંધ લખો.

વાતાવરણનું મહત્ત્વ .....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

પ્રશ્ન - 6 (A) કૌંસમાં આપેલ વિગતોનું મૃદાવરણ, જલાવરણ, વાતાવરણ અને જીવાવરણમાં વર્ગીકરણ કરો.

[પર્વત, નદી, ઑક્સિજન, પ્રાણીઓ, વનસ્પતિઓ, વાયુઓ, મહાસાગરો, ખીણપ્રદેશો, રણપ્રદેશો, તળાવ, ધૂમાડો, માછલી, વૃક્ષો, વાદળ, સરોવર, મેદાનો]

મૃદાવરણ	જલાવરણ	વાતાવરણ	જીવાવરણ

(B) પાઠ્યપુસ્તકનાં પાના નંબર - 77 પરના 12.11 ભારતના રાજકીય નકશાની મદદથી નીચેના પ્રશ્નોના જવાબ આપો.

1. ભારત દેશ કઈ ત્રણ જળરાશિથી ઘેરાયેલો છે.? .....

.....

2. ભારતના પડોશી દેશોનાં નામ લખો. .....

.....

3. અરબ સાગરમાં ભારતનો કયો દ્વિપસમૂહ આવેલ છે ? .....

.....

4. અંદમાન અને નિકોબારના દ્વિપસમૂહો કયા સાગરમાં આવેલા છે ? .....

.....

5. કર્કવૃત્ત ભારતના કયા કયા રાજ્યોમાંથી પસાર થાય છે ? .....

.....

6. મરજીવા દરિયાની અંદર સફર કરવા જાય ત્યારે પોતાની સાથે ઑક્સિજનનો બાટલો શા માટે રાખે છે ? .....

.....

.....

પ્રશ્ન - 7 તમારી આજુબાજુ પ્રદૂષણ ફેલાવતી બાબતો નોંધી, તે પ્રદૂષણની માત્રા ઓછી કરવાના ઉપાયો લખો.

.....

.....

.....

.....

.....

SCE મૂલ્યાંકન

ક્રમ	અધ્યયન નિષ્પત્તિ	SCE મૂલ્યાંકન			રિમાર્કસ
		×	?	✓	
SS604	વિશ્વના નકશા પર ખંડો અને મહાસાગરોની દિશાઓનો નિર્દેશ કરે છે.				
SS605	પૃથ્વીના ગોળા અને વિશ્વના નકશા પર અક્ષાંશ-રેખાંશ, ધ્રુવો, વૃત્તો, આવરણો, ભારતના પાડોશી દેશો, ભારતના રાજ્યો, કેન્દ્રશાસિત પ્રદેશો વગેરે દર્શાવે છે.				

5. धरती को महकाएँ

सारांश : इस कविता में प्रकृति के तत्त्व-फूल, सूरज, दीपक की बात कही गई है, जिनसे हमें जीवन में कुछ न कुछ अच्छी सीख मिलती है।

चाहे आँधी हो या बरसात हो - फूल हमेशा मुस्कुराते रहने की सीख देते हैं। वे हमें हँस-हँस कर आफतों को सहना सिखाते हैं।

सूरज हमेशा नियमित रूप से निकलता है और सृष्टि के सभी सजीवों के लिए प्रकाश फैलाता है। वह सबका जीवन-दाता है।

दीपक भी अपने आपको जलाकर दूसरों को रोशनी देता है। प्रकृति के इन सभी तत्त्वों से सीख लेकर हमें अच्छे एवं सच्चे काम करते रहना चाहिए। इस प्रकार भलाई व परोपकार के कामों द्वारा सारी धरती को महकाते रहना चाहिए.... धरती को सुंदर बनाना चाहिए।

प्रश्न : 1 सही विकल्प चुनकर ☐ में क्रम लिखिए।

1. फूल हमें जीवन में क्या देते हैं? ☐
   ☐ नाखुशी ☐ प्रेम ☐ दया ☐ मुस्कुराहट
2. सूरज हररोज क्या फैलाने का काम करता है? ☐
   ☐ अधंकार ☐ प्रकाश ☐ आँधी ☐ चेतना
3. दीपक खुद जलकर जगत को क्या देता है? ☐
   ☐ सुंदरता ☐ खुशी ☐ प्यार ☐ रोशनी
4. कवि किसको जग में नाम कमाना कहते हैं? ☐
   ☐ इन्सान ☐ पक्षी ☐ पशु ☐ पेड़
5. आँधी और पानी को कौन सहता है? ☐
   ☐ दीपक ☐ सूरज ☐ फूल ☐ अंधकार

प्रश्न : 2 निम्नलिखित प्रश्नों के उत्तर एक-एक वाक्य में दीजिए।

(1) आपके आसपास कौन-कौन से फूल दिखाई देते हैं?

_____

_____

2. प्रकृति के तत्त्व कौन-कौन से हैं ?

_____

_____

3. दीपक दुनिया को कैसे रोशन करता है ?

_____

_____

4. हम किस तरह धरती को महका सकते हैं ?

_____

_____

5. सूरज की किरणें जगत को कैसे चमकाती हैं ?

_____

_____

6. सूरज की किरणें हमें क्या संदेश देती हैं ?

_____

_____

7. जगत में नाम कमाने के लिए आप क्या-क्या करेंगे ?

_____

_____

प्रश्न : 3 (अ) निम्नलिखित वर्णों को कोई भी मात्रा लगाकर शब्द लिखिए।

र, ग, क, ज, फ, म

1. _____ 2. _____ 3. _____

4. _____ 5. _____ 6. _____

प्रश्न : 3 (ब) उदाहरण के अनुसार शब्द में दिए गए वर्णों का प्रयोग करके नीचे शब्द लिखिए।

उदाहरण : ताजमहाल-ताज, महल, हल, ताल, मल, जल

प्रसंगकथा : _____, _____, _____, _____

प्रश्न : 4 निम्नलिखित शब्दों का वाक्य में प्रयोग कीजिए।

(1) उजाला :

_____

(2) दीपक :

_____

(3) सूरज :

_____

(4) प्रकृति :

_____

(5) रोशन :

_____

प्रश्न : 5 निम्नलिखित शब्दों को उचित क्रम में रखकर अर्थपूर्ण वाक्य लिखिए।

(1) सुंदर धरती चाहिए को बनाना।

_____

(2) मुस्कुराहट हमें जीवन हैं में देते फूल।

_____

(3) सबका सूरज है जीवन-दाता।

_____

(4) रोशनी है दीपक को जगत देता।

_____

(5) प्रकाश है फैलाता सूरज।

_____

प्रश्न : 6 उदाहरण के अनुसार समान प्रासवाले शब्द लिखिए।

जैसे - मानवता : समानता, महानता, उदारता,

(1) जाना : _____, _____, _____, _____

(2) पढ़कर : _____, _____, _____, _____

(3) लिखाई : _____, _____, _____, _____

प्रश्न : 7 निम्नलिखित शब्दों का वचन-परिवर्तन करके उसका वाक्य में प्रयोग कीजिए।

(1) गमला :

_____

(2) लड़की :

_____

(3) आफ़त :

_____

(4) हम :

_____

(5) नदियाँ :

_____

प्रश्न : 8 (अ) नीचे दिए गए शब्दों के समानार्थी शब्द कविता में से ढूँढ़कर वाक्य बनाइए।

शब्द	समानार्थी	वाक्य
जल		
तिमिर		
संसार		
हृदय		
दिनकर		

प्रश्न : 8 (ब) निम्नलिखित शब्दों के विरूद्धार्थी शब्द लिखकर उसका वाक्य में प्रयोग कीजिए।

1. धरती × _____

_____

2. डरपोक × _____

_____

3. सवाल × _____

_____

4. प्रकाश × _____

_____

5. दिन × _____

_____

6. सुगंध × _____

_____

प्रश्न : 9 (अ) निम्नलिखित वाक्यों में से 'सर्वनाम' दर्शानेवाले शब्दों को रेखांकित कीजिए और कोष्टक में लिखिए।

1. यह मेरी किताब है। [ ]
2. ये सेब हैं। [ ]
3. हम घुमने जायेंगे। [ ]
4. वह जा रहा है। [ ]
5. कौन हो तुम? [ ]

प्रश्न : 9 (ब) नीचे दिए गए विकल्प में सर्वनाम पहचानकर उनका वाक्य में प्रयोग कीजिए।

(हिमालय, वे, सेब, आप, कौन, सोनु, कुछ, फूल, जैसी-वैसी)

1. _____
2. _____
3. _____
4. _____
5. _____

प्रश्न : 10 नीचे दिए गए भावार्थवाली काव्य पंक्तियाँ कविता में से ढूँढ़कर लिखिए।

(1) जग को रोशन करने के लिए दीपक अपना हृदय जलाता है।

_____

_____

_____

_____

(2) फूल हर एक परिस्थिति को हँसकर सहते हैं।

_____

_____

_____

_____

प्रश्न : 11 नीचे दिए गए संकेतों को पहचानकर उनके नाम लिखिए :

_____

_____

_____

_____

प्रश्न : 12 चित्र के आधार पर पाँच वाक्य लिखिए।

शिक्षक के लिए...
मूल्यांकन

अध्ययन क्षेत्र	अध्ययन निष्पत्ति क्रमांक	अध्ययन निष्पत्ति	प्रश्न क्रम	प्राप्त सिद्धि		
				✗	?	✓
अर्थग्रहण	H601.02	परिचित वाक्य सुनकर एवं पढ़कर समझते हैं।	5			
अभिव्यक्ति	H613.02	'कौन' कारक के रूपवाले प्रश्नों के उत्तर लिखित रूप से देते हैं।	1			
			2			
सर्जनात्मकता	H618	वर्णों पर से शब्दों की रचना करते हैं।	3 (अ)			
			3 (ब)			
सर्जनात्मकता	H619	शब्द पर से वाक्य बना सकते हैं।	4			
सर्जनात्मकता	H620	समान प्रासवाले शब्द बना सकते हैं।	6			
सर्जनात्मकता	H621.02	चित्र के आधार पर 8 से 10 वाक्य लिखते हैं।	12			
सर्जनात्मकता	H624.01	समानार्थी शब्दों का वाक्य में प्रयोग करते हैं।	8 (अ)			
सर्जनात्मकता	H624.02	विरुद्धार्थी शब्दों का वाक्य में प्रयोग करते हैं।	8 (ब)			
व्यावहारिक उपयोजन	H628	वचन परिवर्तन करके उसका वाक्य में प्रयोग करते हैं।	7			
व्यावहारिक उपयोजन	H629.02	सर्वनाम को समझकर वाक्य में प्रयोग करते हैं।	9			
व्यावहारिक उपयोजन	H628	वचन परिवर्तन करके उसका वाक्य में प्रयोग करते हैं।	7			
व्यावहारिक उपयोजन	H629.02	सर्वनाम को समझकर वाक्य में प्रयोग करते हैं।	7			
तार्किक चिंतन	H634	संकेतों का अर्थघटन करते हैं।	11			
तार्किक चिंतन	H637	काव्य पंक्तियों को पढ़कर उनमें निहित भावों और विचारो को व्यक्त करते हैं।	10			

अभिभावक के हस्ताक्षर :

शिक्षक के हस्ताक्षर :

दिनांक :

6. सुबह

सारांश : पोलियो की बीमारी से बच्चे विकलांग हो जाते हैं। बच्चों को इस बीमारी से बचाने लिए उन्हें पोलियो की दवा पिलाई जाती है।

इस इकाई में रेशमा नाम की एक विकलांग बालिका के जीवन की अनूठी प्रसंगकथा है। पाँच साल की उम्र में पोलियो के कारण रेशमा के दोनों पैर बेजान हो गए थे।

एक विकलांग लड़की होने पर भी रेशमा अपने सारे काम स्वयं करती थी और अपने परिवार के काम में भी मदद करती थी। उसकी शारीरिक कमी उसके कार्य में कभी बाधा नहीं बनी। रेशमा अपने परिश्रम और जिंदादिली के बल पर ऐसा जीवन बनाती है जो विकलांग व्यक्तियों के लिए एक आदर्श है।

प्राय: विकलांग व्यक्ति जीवन में निराशा का अनुभव करता है। उसे लगता है कि वह अपने जीवन में कुछ नहीं कर सकता। उसे दूसरों के सहारे ही जीना पडेगा। लेकिन ऐसा नहीं है। हौसला हो तो विकलांग व्यक्ति भी अपने बल पर जी सकता है।

प्रश्न : 1 सही विकल्प चुनकर ☑ का निशान कीजिए।

1. पाँच साल की उम्र में रेशमा को कौन-सी बीमारी हुई?

☐ पोलियो ☐ बुखार ☐ हैजा ☐ कै

2. पोलियो की बीमारी से रेशमा के शरीर का कौन-सा अंग प्रभावित हुआ था?

☐ हाथ ☐ आँख ☐ पैर ☐ कान

3. अंधेरे पर उजाले की जीत का त्यौहार यानि...

☐ होली ☐ दिपावली ☐ रक्षाबंधन ☐ जन्माष्टमी

4. रेशमा जिंदादिली से अपना जीवन जी रही है।

वाक्य में रेखांकित शब्द जिंदादिली का अर्थ क्या होता है?

☐ खुशमिजाजी ☐ आलसी ☐ अप्रामणिक ☐ जीवंत

5. 'बस आप मुझे सामान की लिस्ट और एक थैला दे दीजिए' यह विधान कौन बोलता है?

☐ गोलु ☐ रेशमा ☐ माँ ☐ पिताजी

प्रश्न : 2 निम्नलिखित वाक्य पढ़िए।

- थोडी देर बाद रेशमा सारा सामान लेकर लौटी।
- माँ ने रसोईघर में सारे बरतन, डिब्बे, बोतलें नीचे उतारकर साफ कर दिये थे।
- सभी लोग खिलखिलाकर हँस पड़े।
- घर के सभी लोग सफाई में व्यस्त थे।
- रेशमा और गोलु बडे ध्यान से दादाजी की बातें सुन रहे थे।

अब, इन वाक्यों को कहानी के घटनाक्रम में लिखिए।

1. _____
2. _____
3. _____
4. _____
5. _____

प्रश्न : 3 निम्नलिखित प्रश्नों के उत्तर दो-तीन वाक्यों में लिखिए।

1. रेशमा के घर के लोग सफाई क्यों कर रहे थे?

_____

_____

_____

_____

2. रेशमा अपना जीवन किस तरह जी रही है?

_____

_____

_____

_____

3. दीपावली का त्यौहार किस खुशी में मनाया जाता है?

4. दीपावली में आपके घर कौन-कौन सी मिठाइयाँ बनती हैं?

5. रेशमा के दौनों पैरों ने काम करना क्यों बंद कर दिया?

प्रश्न : 4 सोचकर या अपने मित्रों से चर्चा करके नीचे दिए गए प्रश्नों के उत्तर लिखिए।

(1) आपके परिवार में दीपावली किस तरह मनाई जाती है?

(2) पटाखे छुडाते वक्त किन बातों का ध्यान रखना चाहिए?

(3) कोई भी त्यौहार आने से पहले आपके घर कौन-कौन सी तैयारियाँ होती हैं?

(4) पटाखे जलाने से हवा दूषित होती है या नहीं? आपके विचार लिखिए।

प्रश्न : 5 होटल दावत

शुद्ध शाकाहारी होटल - मेनु कार्ड

समय : सुबह : 10:00 A.M. to 1:00 P.M.

शाम : 06:00 A.M. to 9:00 P.M.

क्रम	आईटम	हाफ	फुल	क्रम	आईटम	हाफ	फुल
(1)	दाल फ्राई	45	90	(9)	मिर्च फ्राई	20	40
(2)	सेव टमाटर	50	100	(10)	जीरा राईस	45	90
(3)	आलू मटर	45	90	(11)	वेज. पुलाव	60	120
(4)	चना मसाला	50	100	(12)	जीरा राईस (1 ग्लास)	-	20
(5)	पालक पनीर	65	120	(13)	तन्दुरी रोटी	-	7
(6)	पनीर कोरमा	80	160	(14)	बटर रोटी	-	9
(7)	मिक्स वेज.	70	140	(15)	कोल्ड ड्रिंक्स	-	40
(8)	शाही पनीर	60	120	(16)	चाय-कॉफी	-	20

- **खास सुविधा : पार्सल सुविधा उपलब्ध है।**

(समय : 11 : 00 से 1 : 00 बजे तक)

कॉन्टेक्ट करें : रमेशभाई - मो. 6905432100

- **सही विकल्प चुनकर ☐ में ✓ का निशान कीजिए।**

(1) यहाँ किस होटल का मेनु कार्ड दिया गया है?

☐ शुद्ध ☐ शाकाहारी ☐ दावत ☐ मेनु

(2) होटल सुबह कितने बजे खुलती है?

☐ 8 : 00 A.M. ☐ 10 : 00 A.M. ☐ 12 : 00 P.M. ☐ 1 : 00 P.M.

(3) होटल शाम कितने बजे बंद होती है?

☐ 6 : 00 A.M. ☐ 7 : 00 A.M. ☐ 8 : 00 P.M. ☐ 9 : 00 P.M.

(4) आप होटल दावत में एक हाफ दाल फ्राई, एक हाफ सेव टमाटर और पाँच बटर रोटी खाते हैं तो आपको कितना बिल भुगतान करना होगा?

☐ 140 रुपये ☐ 150 रुपये ☐ 155 रुपये ☐ 160 रुपये

(5) आप अपने मित्रों के साथ होटल दावत में चाय पीने गये - एक हाफ चाय और दो फुल कॉफी आपने पी तो कितना बिल भुगतान करना होगा?

☐ 45 रुपये ☐ 50 रुपये ☐ 55 रुपये ☐ 60 रुपये

(6) होटल दावत में खास सुविधा कौन-सी है?

☐ चाय पीने की ☐ सामान मँगवाने की

☐ पार्सल की ☐ खाना खाने की

(7) होटल दावत से आपको पार्सल मँगवाना है तो किस समय मँगवाओगे?

☐ 11 से 1 बजे ☐ 6 से 9 बजे ☐ 1 से 6 बजे ☐ 5 से 9 बजे

प्रश्न : 6 निम्नलिखित शब्दों का वाक्य में प्रयोग कीजिए।

(1) पोलियो : _____

(2) विकलांग : _____

(3) प्रसाद : _____

(4) बरतन : _____

(5) कुर्सी : _____

प्रश्न : 7 (अ) उचित विकल्प चुनकर अर्थ लिखिए।

(रोशनी, खुशमिजाजी, काम में लगा हुआ, निर्जीव, ढंग से, तीव्र इच्छा, बड़े-बूढे, रोज़ाना)

1. जिंदादिली : _____
2. व्यस्त : _____
3. दैनिक : _____
4. बेजान : _____
5. उत्सुकता : _____
6. बुजुर्ग : _____
7. व्यवस्थित : _____
8. प्रकाश : _____

प्रश्न : 7 (ब) नीचे दिए गए शब्दों के विरुद्धार्थी शब्द पर ◯ कीजिए और मूल शब्द का वाक्य प्रयोग कीजिए।

1. सुबह – सवेरा, संध्या, शाम

_____

2. प्रकाश – अंधकार, उजाला, सबेरा

_____

3. मित्र – दोस्त, शत्रु, बंधु

_____

4. अच्छाई – बुराई, भलाई, सच्चाई

_____

5. निर्दोष – निर्देश, निर्दय, दोषित

_____

प्रश्न : 8 रेखांकित शब्द का वचन परिवर्तन करके वाक्य फिर-से लिखिए।

(1) मैं पुस्तक पढ़ता हूँ।

_____

(2) लडकियाँ मैदान में खेल रहीं हैं।

_____

(3) उसने केला खाया।

_____

(4) पेड़ पर पक्षी का घोंसला है।

_____

(5) डॉक्टर ने मरीज़ की अच्छी तरह से देखभाल की।

_____

प्रश्न : 9 **मुहावरों का अर्थ देकर वाक्य में प्रयोग कीजिए।**

(1) आँखों का तारा होना : _____

_____

(2) हाथ बँटाना : _____

_____

(3) पीठ थपथपाना : _____

_____

प्रश्न : 10 **निम्नलिखित शब्दों में से संज्ञा, सर्वनाम और विशेषण को पहचानकर कोष्टक में लिखिए और किन्हीं दो-दो शब्दों का वाक्य में प्रयोग कीजिए।**

(हिमालय, यह, अच्छा, नदी, महान, आप, वह, तीन, गंगा, पहाड़)

संज्ञा	सर्वनाम	विशेषण

- _____
- _____
- _____
- _____
- _____
- _____

प्रश्न : 11 **शब्दकोष के क्रमानुसार लिखिए।**

– सुंदर, मेहनत, भूकंप, अंगूर, तूफान, आकाश, गरीब, निर्दोष

_____

शिक्षक के लिए...
मूल्यांकन

अध्ययन क्षेत्र	अध्ययन निष्पत्ति क्रमांक	अध्ययन निष्पत्ति	प्रश्न क्रम	प्राप्त सिद्धि		
				✘	?	✓
अर्थग्रहण	H606	छपी हुई सामग्री पढ़कर समझते हैं।	5			
अभिव्यक्ति	H613.02	'कौन' कारक के रूपवाले प्रश्नों के उत्तर लिखित रूप से देते हैं।	1			
			3			
सर्जनात्मकता	H619	शब्द पर से वाक्य बना सकते हैं।	6			
सर्जनात्मकता	H623	वाक्यों को सही क्रम में रखकर कहानी बनाते हैं।	2			
व्यावहारिक उपयोजन	H624.01	समानार्थी शब्दों का वाक्य में प्रयोग करते हैं।	7 (अ)			
व्यावहारिक उपयोजन	H624.02	विरुद्धार्थी शब्दों का वाक्य में प्रयोग करते हैं।	7 (ब)			
व्यावहारिक उपयोजन	H625	मुहावरों का अर्थ देकर वाक्य में प्रयोग करते हैं।	9			
व्यावहारिक उपयोजन	H628	वचन परिवर्तन करके उसका वाक्य में प्रयोग करते हैं।	8			
व्यावहारिक उपयोजन	H629	संज्ञा, सर्वनाम और विशेषण को समझकर वाक्य में प्रयोग करते हैं।	10			
व्यावहारिक उपयोजन	H632	शब्दकोष का उपयोग करते हैं।	11			
तार्किक चिंतन	H635	यूथ चर्चा में अपने भावों एवं विचारों को मुक्त रूप से व्यक्त करते हैं।	4			

अभिभावक के हस्ताक्षर :

शिक्षक के हस्ताक्षर :

दिनांक :

4 વનસ્પતિની જાણકારી મેળવીએ

- **આપણે આટલું જાણીએ છીએ...**
  - આસપાસની વનસ્પતિને ઓળખીએ છીએ.
  - વનસ્પતિના વિવિધ ભાગોને ઓળખીએ છીએ.
- **અધ્યયન નિષ્પત્તિઓ :**

SC601 પદાર્થ અને સજીવો જેવા કે વાનસ્પતિક રેસા, ફૂલોને તેમના દેખાવ, રચના, કાર્ય, સુવાસ વગેરે જેવા અવલોકનક્ષમ લક્ષણોના આધારે ઓળખે છે.

SC602 પદાર્થ અને સજીવોને તેમના રચના, ગુણધર્મ અને કાર્યના આધારે જુદા પાડે છે.

SC603 અવલોકી શકાય તેવા ગુણધર્મોના આધારે વસ્તુ, સજીવ અને પ્રક્રિયાનું વર્ગીકરણ કરે છે.

SC606 પ્રક્રિયા અને ઘટનાને વર્ણવે / સમજાવે છે.

SC608 પ્રક્રિયા અને સજીવોની નામનિર્દેશવાળી આકૃતિ/ફ્લોચાર્ટ દોરે છે.

---

1. કૌંસમાં આપેલામાંથી યોગ્ય વિકલ્પ પસંદ કરી ખાલી જગ્યા પૂરો :

(1) ફણગાવેલા મગમાં જોવા મળતા સફેદ ફણગા એ ..... છે. (મૂળ, પ્રકાંડ, પર્ણ)

(2) એક વનસ્પતિની ઊંચાઈ ૩ ફૂટ છે, તો તે સામાન્ય રીતે ..... હશે.
(છોડ, ક્ષુપ, વૃક્ષ)

(3) પરાગરજ સ્ત્રીકેસરના ..... પર સ્થાપિત થાય છે.
(પુંકેસર, સ્ત્રીકેસર, પરાગાસન)

(4) આકૃતિમાં ..... પ્રકારનું મૂળ છે.
(સોટીમૂળ, તંતુમૂળ, અવલંબન)

(5) વનસ્પતિમાં ખોરાક બનવાની પ્રક્રિયાને ..... કહે છે.

(પ્રકાશસંશ્લેષણ, બાષ્પોત્સર્જન, ખોરાકવિશ્લેષણ)

(6) આકૃતિમાં દર્શાવેલ પાનમાં ..... શિરાવિન્યાસ જોવા મળે છે.

(જાલાકાર, સમાંતર)

(7) વનસ્પતિ શ્વસન દરમિયાન ..... વાયુ ગ્રહણ કરે છે.

(ઑક્સિજન, કાર્બન ડાયોક્સાઇડ, નાઇટ્રોજન)

(8) બાષ્પોત્સર્જનની ક્રિયા વનસ્પતિના ..... ભાગમાં જોવા મળે છે. (પ્રકાંડ, પર્ણ, મૂળ)

2. નીચેના પ્રશ્નોના માગ્યા મુજબ જવાબ આપો :

(9) વર્ગીકરણ કરો :

– ગુલાબ, જાસૂદ, વડ, તુલસી, બારમાસી, કપાસ, બાવળ, ચંપો, કરેણ, લીમડો, આંબો, સૂર્યમુખી, અરડૂસી, ગરમાળો, ગુલમહોર

વૃક્ષ .....

ક્ષુપ .....

છોડ .....

(10) માગ્યા મુજબ યાદી બનાવો :

(A) પાંચ કરતાં વધારે દલપત્ર ધરાવતાં પુષ્પોની યાદી બનાવો.

(1) ..... (2) ..... (3) .....

(4) ..... (5) ..... (6) .....

(B) પાંચ કરતાં ઓછાં દલપત્ર ધરાવતાં પુષ્પોની યાદી બનાવો.

(1) ..... (2) ..... (3) .....

(4) ..... (5) ..... (6) .....

(C) વજ્રપત્ર દેખાતું હોય તેવાં પુષ્પોની યાદી બનાવો.

(1) ..... (2) ..... (3) .....

(4) ..... (5) ..... (6) .....

(D) પર્ણોમાં સમાંતર શિરાવિન્યાસ ધરાવતી વનસ્પતિની યાદી બનાવો.

(1) ..... (2) ..... (3) .....

(4) ..... (5) ..... (6) .....

(11) પ્રક્રિયાઓ સમજાવો :

(A) પ્રકાશસંશ્લેષણ :

.....

.....

.....

.....

.....

.....

(B) બાષ્પોત્સર્જન :

.....

.....

.....

.....

.....

.....

(12) તફાવત આપો :

(A)

સોટીમય મૂળ	તંતુમય મૂળ

(B)

જાલાકાર શિરાવિન્યાસ	સમાંતર શિરાવિન્યાસ

(13) કારણો આપો :

(A) વનસ્પતિ સ્વાવલંબી છે.

.....

.....

.....

.....

.....

(B) આપણને વહેલી સવારે પાંદડાં પર ઝાકળબિંદુ જોવા મળે છે.

.....

.....

.....

.....

(C) આપણી આસપાસ જોવા મળતાં ફૂલો રંગબેરંગી હોય છે.

.....

.....

.....

.....

.....

(D) રાત્રે વૃક્ષ નીચે સૂવું ન જોઈએ.

.....

.....

.....

.....

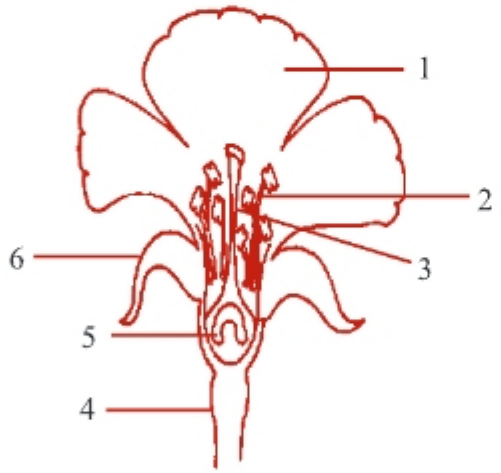
.....

(14) જાલાકાર શિરાવિન્યાસ ધરાવતાં પર્ણોની પેન્સિલ વડે ટ્રેસ કરી છાપ પાડો.

(15) તમારી આસપાસ જોવા મળતી કોઈ પણ ચાર તંતૂમૂળ ધરાવતી વનસ્પતિનાં પર્ણોની ભાત પેન્સિલની મદદથી દોરો :

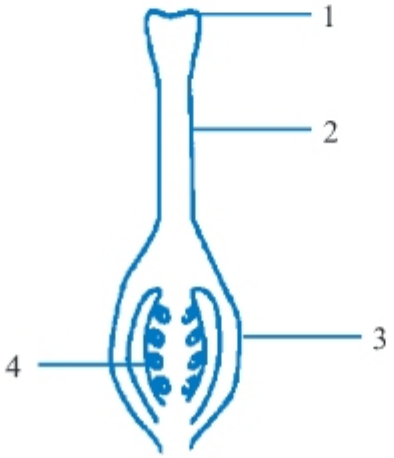
(16) ધતૂરાના પુષ્પની નામનિર્દેશિત આકૃતિ દોરો.

(17) નીચેની આકૃતિમાં નામનિર્દેશન કરો.

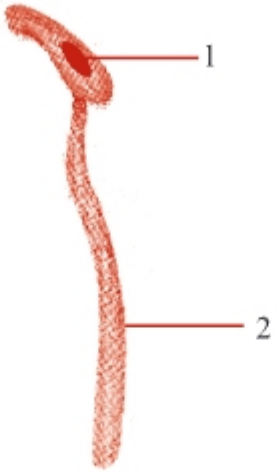
1. _____
2. _____
3. _____
4. _____
5. _____
6. _____

(18) નીચેની આકૃતિમાં નામનિર્દેશન કરો.

1. _____
2. _____
3. _____
4. _____

(19) નીચેની આકૃતિમાં નામનિર્દેશન કરો.

1. _____

2. _____

(20) પાણી પ્રકાંડમાં ઉપર ચડે છે. પ્રવૃત્તિ દ્વારા સમજાવો.

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

(21) પર્ણમાં સ્ટાર્ચની હાજરી છે તેવું સાબિત કરતો પ્રયોગ વર્ણવો.

હેતુ : .....

સાધનો : .....

પદાર્થો : .....

આકૃતિ :

પદ્ધતિ :

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

અવલોકન :

.....

.....

.....

.....

તારણ :

.....

.....

.....

.....

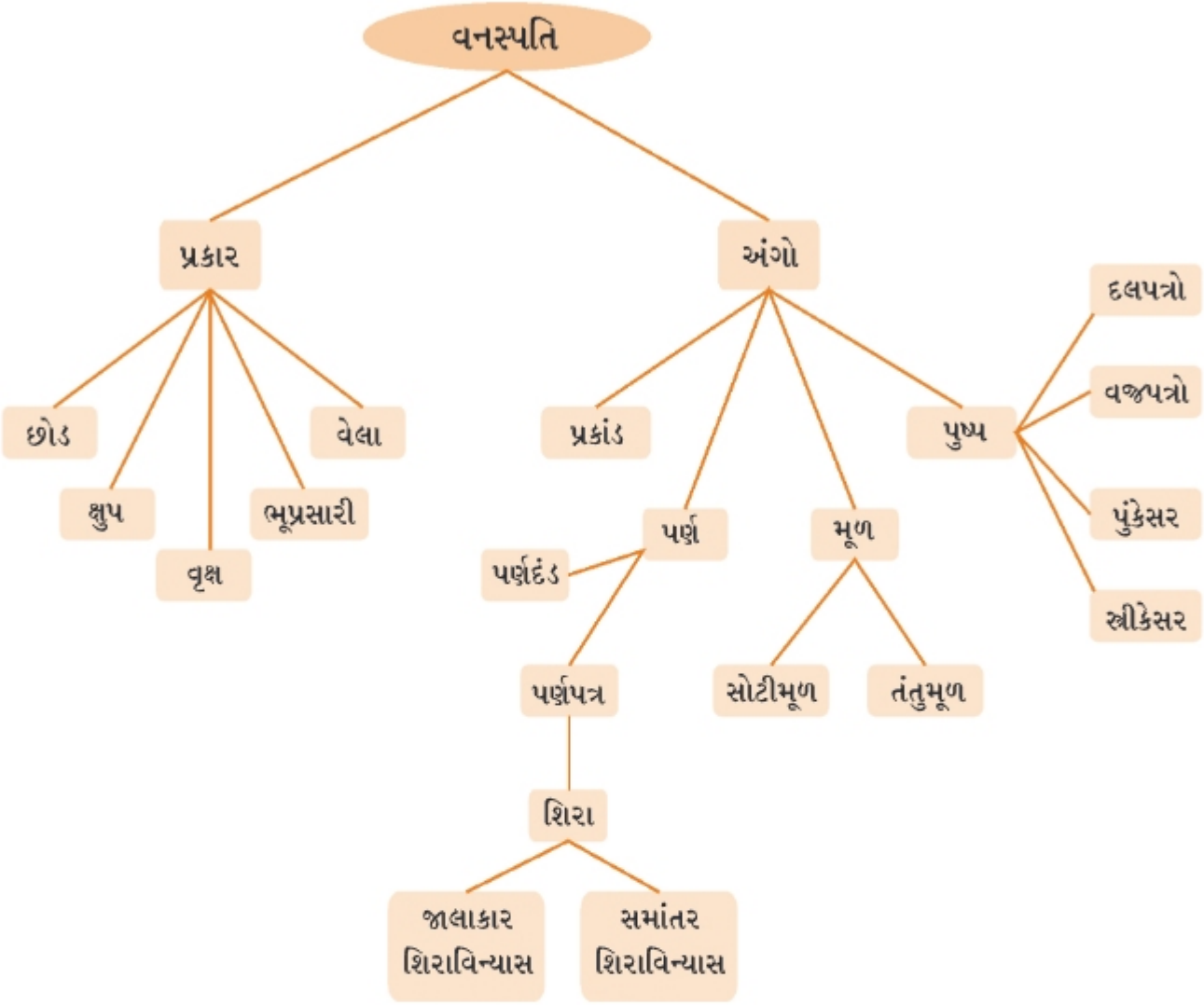
3. રચનાત્મક મૂલ્યાંકન :

ક્રમ	અધ્યયન નિષ્પત્તિ	મૂલ્યાંકન			રિમાર્ક્સ
		✓	?	×	
SC601	પદાર્થ અને સજીવો જેવા કે વાનસ્પતિક રેસા, ફૂલોને તેમના દેખાવ, રચના, કાર્ય, સુવાસ વગેરે જેવા અવલોકનક્ષમ લક્ષણોના આધારે ઓળખે છે.				
SC602	પદાર્થ અને સજીવોને તેમના રચના, ગુણધર્મ અને કાર્યના આધારે જુદા પાડે છે.				
SC603	અવલોકી શકાય તેવા ગુણધર્મોના આધારે વસ્તુ, સજીવ અને પ્રક્રિયાનું વર્ગીકરણ કરે છે.				
SC606	પ્રક્રિયા અને ઘટનાને વર્ણવે / સમજાવે છે.				
SC608	પ્રક્રિયા અને સજીવોની નામનિર્દેશવાળી આકૃતિ/ફ્લોચાર્ટ દોરે છે.				

વાલીની સહી : શિક્ષકની સહી :

તારીખ : તારીખ :

FLOW CHART

વનસ્પતિ
પ્રકાર
અંગો
છોડ
ક્ષુપ
વૃક્ષ
વેલા
ભૂપ્રસારી
પ્રકાંડ
પર્ણ
મૂળ
પુષ્પ
પર્ણદંડ
પર્ણપત્ર
સોટીમૂળ
તંતુમૂળ
દલપત્રો
વજ્રપત્રો
પુંકેસર
સ્ત્રીકેસર
શિરા
જાલાકાર શિરાવિન્યાસ
સમાંતર શિરાવિન્યાસ

6 सप्तवासराः

પ્રશ્ન – 1. નીચેના શબ્દોનું સુંદર અક્ષરોમાં અનુલેખન કરો :

(1) अद्य – _____ (2) श्वः – _____

(3) ह्यः – _____ (4) सोमवासरः – _____

(5) मङ्गलवासरः – _____ (6) बुधवासरः – _____

(7) गुरुवासरः – _____ (8) शुक्रवासरः – _____

(9) शनिवासरः – _____ (10) रविवासरः – _____

પ્રશ્ન – 2. તમારા વાલી કે ભાઈ/બહેન જે વાર બોલે તે અહીં સંસ્કૃતમાં લખોઃ

(1) _____ (2) _____ (3) _____

(4) _____ (5) _____

પ્રશ્ન – 3. કેલેન્ડર લઈ તેમાં ચાલુ મહિનો કાઢો. હવે કેલેન્ડર પર તે મહિનામાં કૂકરી, કાંકરો કે બટન ફેંકો. કૂકરી જે તારીખ પર પડે તે દિવસે જે વાર હોય તે **अद्य** માં લખો અને તેની આગળ અને પાછળનો વાર લખો. જેમ કે તમારી કાંકરી 5 તારીખમાં પડી અને એ દિવસે રવિવાર છે. તો **अद्य रविवासरः, श्वः सोमवासरः, ह्यः शनिवासरः** આવી રીતે પાંચ વાર કાંકરી ફેંકો અને લખો :

(1) अद्य – _____, श्वः – _____, ह्यः – _____

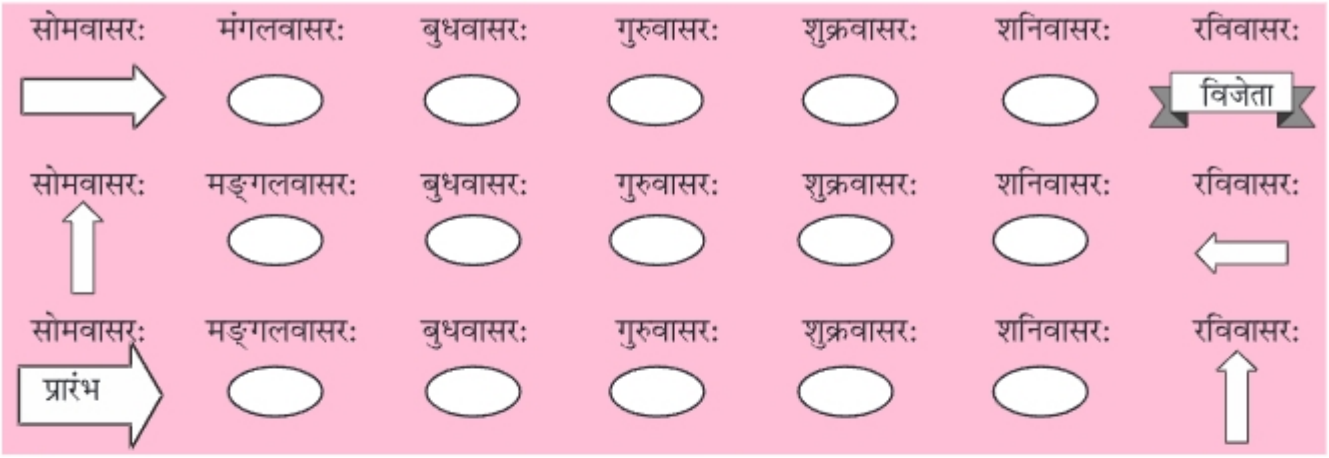
(2) अद्य – _____, श्वः – _____, ह्यः – _____

(3) अद्य – _____, श्वः – _____, ह्यः – _____

(4) अद्य – _____, श्वः – _____, ह्यः – _____

(5) अद्य – _____, श्वः – _____, ह्यः – _____

પ્રવૃત્તિ – 4. નીચેના બોર્ડ પર આપણે આજે એક રમત રમીશું. જે તમે તમારા પરિવારના સભ્યો સાથે રમશો. એક માચીસ લો. તેની એક બાજુ **श्वः** અને બીજી બાજુ **ह्यः** લખો. માચીસ ઉછાળો જો **श्वः** આવે તો તમે શીખ્યા છો એમ કૂકરી આગળના વારના ખાનામાં જશે અને જો **ह्य** આવે તો પાછળના વારના ખાનામાં જશે. આમ રમતાં રમતાં વિજેતા થવા રવિવારમાં પહોંચવાનું છે. જીતવા માટે શુભેચ્છાઓ.

પ્રવૃત્તિ – 5. આ રમત તમે તમારા ઘરમાં કે આંગણામાં રમી શકો છો અને રમાડી પણ શકો છો. રમતની શરૂઆતમાં એક કુંડાળું બનાવી તેમાં ઊભા રહો. ભાઈ/બહેન/મમ્મી/પપ્પા કે ઘરના કોઈ અન્ય **अद्य, श्वः** કે **ह्यः** બોલશે. જો **अद्य** બોલે ત્યારે તમે જ્યાં છો ત્યાં જ એક કૂદકો મારો. જો **श्वः** બોલે તો તમે ઊભા છો એનાથી આગળની બાજુ એક કૂદકો મારો અને જો **ह्यः** બોલે તો જ્યાં ઊભા છો ત્યાંથી પાછળની બાજુ એક કૂદકો મારો.

પ્રવૃત્તિ – 6. આપેલ કેલેન્ડરના મહિનાની વિગત પરથી ખાલી જગ્યા પૂરો :

रविवासरः	सोमवासरः	मंगलवासरः	बुधवासरः	गुरुवासरः	शुक्रवासरः	शनिवासरः
						1
2	3 रक्षाबन्धनम्	4	5	6	7	8
9	10	11	12 जन्माष्टमीः	13	14	15 स्वातंत्र्यदिनम्
16 पतेती	17	18	19	20	21	22 गणेशचतुर्थीः
23	24	25	26	27	28	29
30 मोहरम्	31					

ઉદાહરણ – रक्षाबंधनः पर्व <u>सोमवासरे</u> अस्ति।

1. चतुर्थदिनाङ्के ..... वासरः अस्ति।
2. स्वतन्त्रतादिने ..... – वासरः अस्ति।
3. बुधवासरे ..... उत्सवः अस्ति।
4. गणेशचतुर्थी ..... – वासरे अस्ति।
5. षोडशदिनाङ्के ..... उत्सवः अस्ति।

7 करोति

પ્રશ્ન – 1. ઉદાહરણ મુજબ વાક્યો બનાવો :

उदाहरण : पठ् – रमेश: पठति

1. चल् – _____
2. खेल् – _____
3. वद् – _____
4. पश्य् – _____
5. नृत्य् – _____
6. पिब् – _____

પ્રશ્ન – 2. આપેલા ક્રિયાપદોને સંસ્કૃત ભાષામાં લખો :

(रोदति, गायति, हसति, खेलति, नृत्यति)

1. હસે છે. – _____
2. ગાય છે. – _____
3. રમે છે. – _____
4. નાચે છે. – _____
5. રડે છે. – _____

પ્રશ્ન – 3. પાઠમાંથી શોધી ક્રિયાપદ શબ્દ જોડી વાક્ય રચના કરો :

ઉદાહરણ - विवेक: पश्यति।

(अ)	(ब)
विवेक:	उड्डयते
कपिल:	गायति
मयूर:	लिखति

निशा	पठति
सचिन:	खेलति
वेदान्त:	वदति
दिव्या	शृणोति
मीरा	क्षिपति
विमानम्	पश्यति

પ્રશ્ન – 4. પાઠના આધારે આપેલા પ્રશ્નોના જવાબ સંસ્કૃત ભાષામાં લખો :

1. मयूर: किं करोति ?

_____

2. विवेक: किं करोति ?

_____

3. कपिल: किं करोति ?

_____

4. मीरा किं करोति ?

_____

5. वेदान्त: किं करोति ?

_____

પ્રશ્ન – 5. આપેલા વાક્યોને સંસ્કૃતમાં લખો :

1. જય જુએ છે.

_____

2. ભાવેશ ફેંકે છે.

_____

3. વિપુલ સાંભળે છે.

_____

4. માલા બોલે છે.

_____

5. મેહુલ રમે છે.

_____

6. ગૌરવ વાંચે છે.

_____

7. રાધા ગાય છે.

_____

8. ચકલી ઊડે છે.

_____

પ્રશ્ન – 6. ચિત્ર જોઈને ક્રિયાપદ લખો :

1. _____

2. _____

3. _____

4. _____

5. _____

6. _____

STOP
DO NOT
ENTER
P
P
10%
10%

સ્વઅધ્યયનપોથી

ભાગ - ૨

NIPUN BHARAT

પાયાની સાક્ષરતા અને અંકજ્ઞાન

ગુજરાત શૈક્ષણિક
સંશોધન અને તાલીમ પરિષદ
ગાંધીનગર

શિક્ષણનો અધિકાર
સમગ્ર શિક્ષા
સૌ ભણે, સૌ આગળ વધે

ગુજરાત શાળા શિક્ષણ પરિષદ
સમગ્ર શિક્ષા,
સેક્ટર ૧૭, ગાંધીનગર

આ સામગ્રી સમગ્ર શિક્ષા, ગાંધીનગર તરફથી વિનામૂલ્યે આપવામાં આવેલ છે. (વર્ષ ૨૦૨૪-૨૫)